

આરોગ્ય ક્ષેત્રે અગ્રેષ્ઠતા

આરોગ્યલક્ષી કલ્યાણકારી યોજનાઓનો સંપુટ

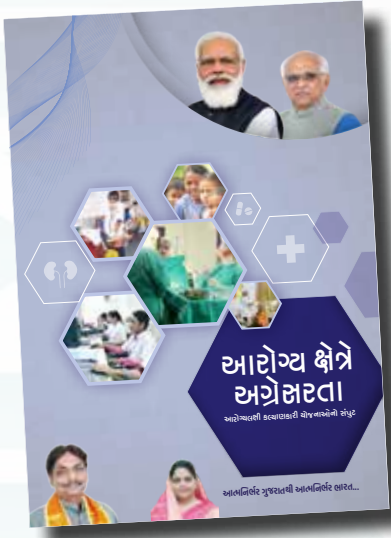
આત્મનિર્ભર ગુજરાતથી આત્મનિર્ભર ભારત...

આરોગ્ય ક્ષેત્રે અગ્રેસરતા

આરોગ્યલક્ષી કલ્યાણકારી યોજનાઓનો સંપુટ

પ્રકાશક : માહિતી નિયામક, ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર.

પ્રોસેસિંગ અને મુદ્રણ : સરકારી ફોટો લીથો પ્રેસ, અમદાવાદ

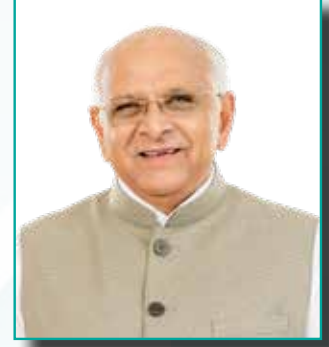
વર્ષ : ૨૦૨૧-૨૨

(નોંધ: આ માહિતી પુસ્તિકામાં દર્શાવેલ યોજનાઓ જાણકારી માટે છે. યોજનાઓની વિગતો અને અમલ સરકારશ્રીના વખતો વખતના ઠરાવ અને જોગવાઈને આધિન રહેશે.)

સંદેશ

"સર્વે ભવન્તુ સુખિનઃ સર્વે સન્તુ નિરામયા" આ એક જ શ્લોક ભારતીય સંસ્કૃતિની વ્યાપક અને સર્વસમાવેશક આરોગ્ય વિષયક વિચારધારાને પ્રસ્તુત કરે છે. તંદુરસ્ત શરીરને સુખી જીવનનું પ્રથમ સોપાન ગણવામાં આવે છે. રાજ્યનો પ્રત્યેક નાગરિક સ્વસ્થ, નિરામય અને દીર્ઘાયુ જીવન પ્રાપ્ત કરે તે માટે રાજ્ય સરકારે જન સામાન્ય માટે આરોગ્યલક્ષી નીતિઓ અને યોજનાઓ ઘડી છે તેનો પરિણામલક્ષી અમલ કરીને સામાજિક જવાબદારીનું વહન રાજ્ય સરકાર સુપેરે કરી રહી છે.

આર્થિક પ્રગતિ માટે શારીરિક સ્વસ્થતા અત્યંત અનિવાર્ય છે. સ્વસ્થ અને તંદુરસ્ત વ્યક્તિ જ સ્વસ્થ સમાજ-રાજ્ય અને દેશ નિર્માણમાં પોતાનું યોગદાન આપી શકે છે. સસ્ટેનેબલ ડેવલપમેન્ટ ગ્રોથ (SDG) ઈન્ડેક્સમાં ગુજરાત રાજ્યે ૮૬મા ગુણાંક સાથે પ્રથમ નંબરે રહી વિકાસના શ્રેષ્ઠ પર્યાય તરીકેની પોતાની ઓળખને ફરી એકવાર પ્રસ્થાપિત કરી છે.

“વર્ષ ૨૦૨૫ સુધીમાં ટી.બી. મુક્ત દેશ” ભારત સરકારના અભિયાનમાં ગુજરાત વર્ષ ૨૦૨૨ સુધી ટી.બી. મુક્ત ગુજરાતના લક્ષ્યાંક માટે પ્રતિબદ્ધ છે. દીકરીઓ અને માતાઓમાં રહેલી પોષણની ઊણપને દૂર કરવા માટે સઘન અને સક્રિય રાજ્યવ્યાપી કાર્યક્રમો યોજવામાં આવી રહ્યા છે. રાજ્ય તથા કેન્દ્ર સરકારની આરોગ્યલક્ષી મહત્વની યોજનાઓથી પ્રજાજનો અવગત થાય તે માટે માહિતી વિભાગ દ્વારા “આરોગ્ય ક્ષેત્રે અગ્રેસરતા - આરોગ્યલક્ષી કલ્યાણકારી યોજનાઓનો સંપુટ” પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થઈ રહ્યું છે તે જાણી આનંદ થયો. સર્વે પરિવારો માટે આ પુસ્તક માહિતીસભર અને ઉપયોગી બની રહે તેવી શુભકામના પાઠવું છું.

(ભૂપેન્દ્ર પટેલ)

મુખ્યમંત્રી, ગુજરાત રાજ્ય.

સંદેશ

નાગરિકોને તેમના ઘર આંગણે પ્રાથમિક સ્વાસ્થ્ય સુવિધા પૂરી પાડવાના ઉદ્દેશથી ધન્વંતરિ રથનો અભિનવ વિચાર ગુજરાતે અમલી બનાવ્યો છે. આરોગ્યને આધુનિક ટેકનોલોજી સાથે જોડીને ગુજરાતે સ્વાસ્થ્યની ગતિને વેગવાન બનાવી આરોગ્ય ક્ષેત્રે નક્કર કામગીરી કરી છે.

રાજ્ય સરકારે રાજ્યના અંતરિયાળ અને છેક છેવાડાના લોકો સુધી સ્વાસ્થ્યલક્ષી પ્રાથમિક સુવિધાઓ તથા આવશ્યક એવી તાત્કાલિક સારવારને સુલભ બનાવી છે. માતાના ગર્ભથી માંડીને બાળકના જન્મ સુધી તથા જીવનપર્યંત સ્વાસ્થ્યલક્ષી યોજનાઓના અસરકારક અમલ દ્વારા અસંખ્ય પરિવારોને આરોગ્યલક્ષી સુરક્ષા કવચ પ્રાપ્ત થયું છે. સમગ્ર ગુજરાતમાં ‘મોબાઈલ રથ’ જેવી સુવિધા વડે નાગરિકોના સ્વાસ્થ્યની વિશેષ કાળજી લેવામાં આવી છે.

રાજ્યના માહિતી ખાતા દ્વારા રાજ્યભરમાં અમલી વિવિધ આરોગ્ય વિષયક યોજનાઓને સંકલિત કરી “આરોગ્ય ક્ષેત્રે અગ્રેસરતા - આરોગ્યલક્ષી કલ્યાણકારી યોજનાઓનો સંપુટ” પુસ્તિકાનું પ્રકાશન કરવામાં આવ્યું છે તે આનંદની વાત છે. આ પુસ્તિકા દ્વારા ગુજરાત સરકારની આરોગ્યલક્ષી યોજનાઓની જાણકારી જન-સામાન્ય સુધી પહોંચાડી શકાશે. આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ વિભાગની ‘મુખ્યમંત્રી અમૃતમ યોજના’, ‘મા વાત્સલ્ય યોજના’, દીકરી યોજના, બાળસખા તથા જનની સુરક્ષા જેવી અનેક કલ્યાણકારી યોજનાઓ વિશે માર્ગદર્શન આપતી આ માહિતીસભર પુસ્તિકાના પ્રકાશનને આવકારું છું. મને આશા છે કે, આ પુસ્તિકા દ્વારા વધુને વધુ લોકો સુધી આરોગ્યલક્ષી યોજનાઓની જાગૃતિ ફેલાશે તથા લોકો આરોગ્યલક્ષી યોજનાઓનો લાભ મેળવશે.

(ઋષિકેશ પટેલ)

મંત્રી, આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ,
ગુજરાત રાજ્ય

સંદેશ

પ્રબુદ્ધ વડીલો તથા ઋષિઓ દ્વારા ‘શતમ જીવમ શરદઃ’ના આશીર્વાચન ભારતીય સંસ્કૃતિની આરોગ્યલક્ષી ઊંડી સમજણનો પરિપાક છે. સ્વાસ્થ્યને સાચવવાના સલાહ-સૂચનો, યોગ, પ્રાણાયામ, કસરત, પૌષ્ટિક આહાર જેવા અનેક માર્ગો ભારતીય પ્રાચીન ગ્રંથોમાંથી મળે છે.

ગુજરાત સરકાર અબાલ-વૃદ્ધ, મધ્યમ વર્ગ તેમજ સમાજના છેવાડાના વ્યક્તિઓ, મહિલાઓ વિશેષ કરી સગર્ભા તેમજ ધાત્રી માતાઓ ઉપરાંત આદિવાસી વિસ્તારમાં રહેતા સિકલસેલ જેવા વિશિષ્ટ રોગથી પીડાતા આદિવાસી બાંધવો માટે સતત ચિંતન મનન કરી અસરકારક આરોગ્યલક્ષી નીતિઓ અને યોજનાઓ ઘડે છે. ‘મા’ અને “મા વાત્સલ્ય” યોજનાનાની સાથે “આયુષ્માન ભારત-પ્રધાનમંત્રી જન આરોગ્ય યોજના”નો લાભ ગુજરાતના લાખો દર્દીઓ મેળવી રહ્યાં છે. કિડની ટ્રાન્સપ્લાન્ટ ક્ષેત્ર અને અંગદાન સંબંધી કાર્યોમાં ગુજરાતે આગવી ઓળખ ઊભી કરી છે.

ગુજરાતમાં અમલી આરોગ્યલક્ષી યોજનાઓની જાણકારી વ્યાપક પ્રમાણમાં પહોંચાડવાનું આવકારદાયક કાર્ય માહિતી વિભાગ દ્વારા “આરોગ્ય ક્ષેત્રે અગ્રેસરતા - આરોગ્યલક્ષી કલ્યાણકારી યોજનાઓનો સંપુટ” ની પુસ્તિકા વડે કરવામાં આવ્યું છે તે જાણી આનંદ થયો. મને પૂર્ણ વિશ્વાસ છે કે, આ પુસ્તિકા વધુમાં વધુ લોકો સુધી સ્વાસ્થ્ય વિષયક યોજનાઓની ઉપયોગી માહિતી પહોંચાડશે. આ પુસ્તિકાના માધ્યમથી જરૂરિયાતમંદ લોકો વિવિધ આરોગ્ય સંબંધિત યોજનાઓનો લાભ લઈ શકશે. પુસ્તિકાની સફળતા માટે શુભેચ્છા પાઠવું છું.

(નિમિષા સુથાર)

રાજ્યમંત્રી, આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ,
ગુજરાત રાજ્ય

સંદેશ

કોઈપણ શહેર, તાલુકા-જિલ્લા રાજ્યના વિકાસમાં ત્યાંના લોકોની આર્થિક સમૃદ્ધિની સાથે સાથે તેમની શારીરિક સમૃદ્ધિ/તંદુરસ્તી પણ ખૂબ અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. રાજ્યની સર્વાંગીણ સુખાકારીનું એક અગત્યનું પાસું રાજ્યના જન-સામાન્યના સ્વાસ્થ્ય અને તંદુરસ્ત આરોગ્ય ઉપર છે. ગુજરાત સરકારની વિવિધ આરોગ્યલક્ષી લોકકલ્યાણકારી યોજનાઓ દ્વારા સમાજના છેવાડાના દર્દીઓ સુધી લાભ પહોંચ્યા છે. ‘મુખ્યમંત્રી અમૃતમ યોજના’ તથા ‘મા વાત્સલ્ય યોજના’ જેવી ઉપયોગી યોજનાઓ દ્વારા રાજ્ય સરકારે ગરીબ તથા મધ્યમ વર્ગના પરિવારોને આવરી લીધા છે. આ યોજનાઓના અસરકારક અમલીકરણથી ગરીબ પરિવારની મહિલાઓ, બાળકો, વૃદ્ધો તથા રોગથી પીડાતા લોકોના ઉપચારમાં જરૂરી એવી સહાય મળી છે.

કુપોષણ સામે યુદ્ધના ધોરણે શરૂ કરવામાં આવેલું રાજ્ય સરકારનું અભિયાન સગર્ભા-ધાત્રી માતાઓ માટે આશીર્વાદરૂપ બન્યું છે. નવજાત શિશુઓના મૃત્યુદરમાં સતત ઘટાડો થઈ રહ્યો છે. જન-જનની શારીરિક - માનસિક સ્વસ્થતા માટે લેવાતા પરિણામલક્ષી પ્રયાસોની જાણકારી મહત્તમ લોકોને મળે અને અંતરિયાળ વિસ્તારના અદના લોકોને પણ આધુનિક આરોગ્યલક્ષી સારવાર સુવિધા મળે એ દિશામાં સંનિષ્ઠ પ્રયાસ રાજ્ય સરકાર દ્વારા થઈ રહ્યાં છે.

જ્યાં આરોગ્ય કેન્દ્ર ન હતાં ત્યાં આધુનિક આરોગ્ય કેન્દ્ર શરૂ કર્યા, દવા નહોતી ત્યાં દવા પહોંચાડી, બધું જ આધુનિકતા સાથે સગવડતા જોડીને કરાવ્યું. “આરોગ્ય ક્ષેત્રે અગ્રેસરતા - આરોગ્યલક્ષી કલ્યાણકારી યોજનાઓનો સંપુટ” પુસ્તિકાના પ્રકાશન વડે ગુજરાત સરકારની તથા કેન્દ્ર સરકારની સ્વાસ્થ્યલક્ષી યોજનાઓ વિષેની મહત્વપૂર્ણ જાણકારી વધુને વધુ લોકો સુધી સરળતાથી પહોંચશે. મને વિશ્વાસ છે કે, આરોગ્ય વિભાગ તથા માહિતી વિભાગના સંયુક્ત ઉપક્રમે તૈયાર થયેલી આ પુસ્તિકા રાજ્યના નાગરિકોને ઉપયોગી થશે.

ડી. પી. દેસાઈ
(માહિતી નિયામક)

અનુક્રમણિકા

સૌના માટે આરોગ્ય.....	૦૮
આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ.....	૧૦
રાજ્યમાં માતા આરોગ્ય સેવાઓ.....	૧૨
ચિરંજીવી યોજના	૧૪
બાળસખા યોજના - ૧ અને ૨	૧૫
બાળસખા યોજના - ૩.....	૧૬
જનની સુરક્ષા યોજના	૧૭
રાષ્ટ્રીય પરિવાર નિયોજન	૧૮
દીકરી યોજના	૧૯
મમતા તરૂણી	૨૦
મમતા ડોળી (પાલખી)	૨૧
કસ્તુરબા પોષણ સહાય યોજના	૨૨
મમતા સખી	૨૩
મમતા ઘર	૨૪
વાહન અકસ્માત સહાય યોજના	૨૫
મિશન ઈન્દ્રધનુષ	૨૭
મુખ્યમંત્રી અમૃતમ “મા” અને “મા વાત્સલ્ય” યોજના.....	૨૮
આયુષ્માન ભારત-પ્રધાનમંત્રી જન આરોગ્ય યોજના.....	૩૧
જનની શિશુ સુરક્ષા કાર્યક્રમ.....	૩૪
પ્રધાનમંત્રી સુરક્ષિત માતૃત્વ અભિયાન.....	૩૫
સાર્વત્રિક રસીકરણ કાર્યક્રમ.....	૩૬
રાષ્ટ્રીય રક્તપિત્ત નિર્મૂલન કાર્યક્રમ.....	૩૭
શાળા આરોગ્ય-રાષ્ટ્રીય બાળ સ્વાસ્થ્ય કાર્યક્રમ.....	૪૧
એપીડેમિક કંટ્રોલ પ્રોગ્રામ.....	૪૪
મિશન ઈન્દ્રધનુષ કાર્યક્રમ.....	૪૬
ઓરી રૂબેલા રસીકરણ અભિયાન	૪૮
રાષ્ટ્રીય અંધત્વ અને દૃષ્ટિ ખામી નિયંત્રણ કાર્યક્રમ.....	૪૯
સુધારેલ રાષ્ટ્રીય ક્ષય નિયંત્રણ કાર્યક્રમ.....	૫૦
સીકલસેલ એનીમિયા નિયંત્રણ કાર્યક્રમ.....	૫૮
સ્ટેટ ટોબેકો કંટ્રોલ સેલ: ગાંધીનગર તમાકુ નિયંત્રણ કાર્યક્રમ.....	૫૯
અર્બન હેલ્થ.....	૬૨
રાષ્ટ્રીય વાહક જન્ય રોગ નિયંત્રણ કાર્યક્રમ.....	૬૫
કુપોષણ મુક્ત ગુજરાત મહાઅભિયાન.....	૬૯
રાજ્ય સરકારના આરોગ્યલક્ષી મહત્વપૂર્ણ નિર્ણયો.....	૭૧

સૌના માટે આરોગ્ય...

દેહિ સૌભાગ્યમ્ - આરોગ્યમ્, દેહિ મે પરમં સુખમ્...

ભારતીય સંસ્કૃતિમાં મૂળભૂત સુખને પામવાની ચર્ચા- વિચારણા તથા ગ્રંથોના જ્ઞાનમાં એક પણ સ્થાને શરીરની ઉપેક્ષા કરવામાં આવી નથી. ‘ખલુ ધર્મ સાધનમ્’ એટલે કે, શરીરને ખરેખર તો સુખ અને આનંદ માટેનું એક આવશ્યક સાધન તરીકેના ઉલ્લેખ પ્રાપ્ત થાય છે. આથી જ શરીરને સુટેવો વડે સ્વસ્થ, નીરોગી અને તંદુરસ્ત રાખવું એ પ્રત્યેક વ્યક્તિની નૈતિક ફરજ ગણાય. નીરોગી અને સ્વસ્થ શરીર સુખી જીવનનો મુખ્ય આધાર છે. રોગ તથા રોગથી થતી પીડાને દૂર રાખવાના ઘણા અસરકારક માર્ગો છે, જેમાં સૌથી મહત્વનો માર્ગ એટલે અટકાવ. રોગ કે પીડાનું નિવારણ કરવાની જરૂરિયાત ઊભી થાય એ પહેલા શુદ્ધ હવા, દૈનિક કસરત, સક્રિય જીવનશૈલી, સંતુલિત પોષણક્ષમ નિયમિત આહાર તથા પૂરતી નિદ્રા જેવી સુટેવોથી બીમારીઓને દૂર રાખી શકાય છે. આમ વ્યક્તિગત, પારિવારિક, શારીરિક તથા માનસિક સ્વસ્થતા જળવાય, જેના કારણે સામાજિક પ્રગતિનો વેગ ઝડપી અને બમણો બની રહે છે.

ગુજરાત રાજ્યની કર્મઠ સરકાર જન-સામાન્યની સર્વાંગીણ સુખાકારી માટે જીવન જીવવા જરૂરી એવી તમામ બાબતોની કાળજી રાખે છે. રાજ્યનો આરોગ્ય વિભાગ નવજાત શિશુઓ, બાળકો, તરૂણીઓ, દીકરીઓ, મહિલાઓ, મજૂરો, વૃદ્ધો, વંચિતો, ગરીબો, અનુસૂચિત અને આદિજાતિના લોકોની શારીરિક ખોડખાંપણ વિશે જાણી, તબીબો સાથે ઊંડાણપૂર્વક વિમર્શ કરી ખાસ નીતિઓ તથા યોજનાઓ ઘડે છે. યોજનાઓનો આ વિસ્તાર પ્રમાણે તેમજ રાજ્યવ્યાપી અસરકારક અમલ કરાવવામાં આવે છે. જેમકે સ્ત્રીઓને થતા ‘કેન્સરની મફત તપાસ’ની સુવિધાઓ રાજ્યના જિલ્લા સ્તરે ગોઠવવામાં આવી છે જ્યારે ‘સિકલસેલ એનિમીયા’ની સમસ્યા અંબાજી થી ઉંમરગામ સુધી વિસ્તરેલા આદિવાસી

વિસ્તારોમાં સવિશેષ જોવા મળતી હોવાથી આ સ્થાનોએ સિકલસેલ એનિમીયાનાં દર્દીઓને સારવાર માટે વધુ દૂર ના જવું પડે તેમજ ઘરથી નજીક જ ૨૪ કલાક સેવાઓ ઉપલબ્ધ થાય તે માટે ‘ડે-કેર સેન્ટર’ની સુવિધા પૂરી પાડવામાં આવી રહી છે.

‘શાળા આરોગ્ય તપાસણી કાર્યક્રમ’ દ્વારા ગુજરાતની શાળાઓમાં અભ્યાસ કરતા દરેક બાળકની શારીરિક તપાસ કરવામાં આવે છે અને ગંભીર બીમારીઓ વિશે જાણ થતા બાળકોને જિલ્લા સ્તરે કે આવશ્યકતા જણાય તો રાજ્ય સ્તરની સારવાર પણ આપવામાં આવે છે. તરૂણીઓમાં જોવા મળતી લોહતત્વની ઉણપને દૂર કરવા આયર્ન વધારવા માટેની ગોળીઓ શાળામાં જ વિદ્યાર્થીનીઓને આપવામાં આવે છે. ૧૦ થી ૧૮ વર્ષની શાળાએ ન જતી કિશોરીઓને આવરી લેતી ‘મમતા તરૂણી’ યોજના અંતર્ગત દરેક લાભાર્થી કિશોરીને એક માસની જરૂરિયાત જેટલી લોહતત્વની (મહિનાની ૪) ગોળી આપવામાં આવે છે. તરૂણીઓનું વર્ષમાં ત્રણવાર વજન કરવામાં આવે છે. છ માસના સમયાંતરે મહિલા આરોગ્ય કાર્યકર દ્વારા હિમોગ્લોબીન માપવામાં આવે છે.

સરકારી દવાખાનામાં પ્રસૂતિ થયેલી માતા અને બાળકને વિના મૂલ્યે સલામત રીતે ઘરે પહોંચાડતી ‘ખિલખિલાટ’ યોજના એક અગત્યની સેવા છે. રાજ્યમાં માતામરણ અને બાળમરણ દર ઘટાડવા, વસ્તી સ્થિરતાનું ધ્યેય હાંસલ કરવા તથા જાતિય પ્રમાણની અસમાનતા ઘટાડવાના લોકકલ્યાણકારી ઉદ્દેશ્યોને પૂરા કરવા સગર્ભા અને ધાત્રી માતાઓ માટે ‘ચિરંજીવી યોજના’, ‘કસ્તુરબા પોષણ સહાય યોજના’, ‘જનની સુરક્ષા યોજના’ તથા ‘મિશન ઇન્દ્રધનુષ’ જેવી અનેક યોજનાઓ વડે સુરક્ષિત માતૃત્વ તથા અન્ય આરોગ્ય સેવાઓ અંતરિયાળ વિસ્તારો સુધી પહોંચાડી ગુણવત્તાસભર આરોગ્યલક્ષી સેવાઓ પૂરી પાડવાના સતત પ્રયત્નો કરવામાં આવી રહ્યાં છે.

વર્તમાન સમયમાં ગુજરાતના ગરીબ પરિવારોમાં મુખ્યમંત્રી અમૃતમ “મા” અને મધ્યમ વર્ગના પરિવારોમાં “મા વાત્સલ્ય” યોજના અત્યંત લોકચાહના મેળવતી યોજના છે. આ યોજના અંતર્ગત ગરીબી રેખા હેઠળ જીવતા કુટુંબો અને મધ્યમવર્ગીય પરિવારો પોતાની પસંદગી વાળી ખાનગી તેમજ સરકારી સંલગ્ન હોસ્પિટલમાંથી સારી ગુણવત્તાયુક્ત સારવાર વિના મૂલ્યે મેળવી શકે છે. જન-સામાન્યમાં આ યોજનાના લાભ વિશેની ઉત્સુકતા આ યોજનાની લોકપ્રિયતાનું ઉત્તમ ઉદાહરણ છે.

દીન દયાળ પ્રધાનમંત્રી જન ઔષધિ સ્ટોર્સ યોજના, આયુષ (આયુર્વેદ, યોગ અને નેચરોપેથી, યુનાની, સિદ્ધ અને હોમિયોપેથી) શાખા તથા નેશનલ હેલ્થ મિશન આ ત્રણેયને સાથે રાખી રાજ્ય સરકાર સ્વસ્થ, નીરોગી, તંદુરસ્ત અને સુખી સમાજના નિર્માણ માટે સતત પ્રયત્નશીલ છે.

આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ

જરૂરિયાતમંદ લોકોને વિના મૂલ્યે તબીબી સારવાર આપવા માટે વડાપ્રધાન શ્રી નરેન્દ્રભાઈ મોદીએ આયુષ્માન ભારત-પ્રધાનમંત્રી જન આરોગ્ય યોજના શરૂ કરી છે. આ યોજના અંતર્ગત ૧૮૦૦થી વધારે પ્રોસીઝર્સની વિના મૂલ્યે સારવાર

આપવામાં આવે છે. આ યોજના અંતર્ગત ગુજરાતમાં ૭૨ લાખથી વધુ કુટુંબો, એટલે કે ૪ કરોડ વ્યક્તિઓ લાભાર્થી છે. જેના અમલમાં ગુજરાત રાજ્ય અગ્રિમ છે. અત્યાર સુધીમાં ૪ લાખ ૮૦ હજાર લાભાર્થીઓના દવાઓ નોંધાયા છે અને તેના સારવાર ખર્ચ પેટે ₹ ૮૧૮ કરોડ ચૂકવવામાં આવ્યા છે. વડાપ્રધાનશ્રીના વર્ષ-૨૦૨૫ સુધીમાં ટીબી મુક્ત ભારતના આહ્વાન તેમજ લેપ્રસી, એનેમિયા અને કુપોષણ જેવા રોગોથી મુક્ત ભારતના સ્વપ્નને સાકાર કરવાની યોજનાઓ ગુજરાતે અસરકારક રીતે અમલમાં મૂકી છે.

- ગ્રામ્ય વિસ્તારની જેમ શહેરી વિસ્તારોમાં વસતા ૨ કરોડ ૭૫ લાખ નાગરિકોને આરોગ્યની સેવાઓ ઉપલબ્ધ કરાવવા ગુજરાત સરકારે શહેરી વિસ્તારોનાં આરોગ્ય તંત્રના સુદૃઢીકરણનો પ્રજાલક્ષી નિર્ણય કર્યો છે. જે અંતર્ગત સામૂહિક આરોગ્ય કેન્દ્ર સુધીના નિષ્ણાતો, તબીબો, સ્ટાફ નર્સો, આશા બહેનો સહિત ૮૬૦૦ જેટલા આરોગ્ય કર્મચારીઓની નિમણૂક કરવામાં આવશે. આ પ્રોગ્રામ માટે ₹ ૧૧૦ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- ગુજરાતની લોકપ્રિય “મા” અને “મા વાત્સલ્ય” યોજના અંતર્ગત તારીખ ૩૧/૦૫/૨૦૧૮ સુધીમાં ₹ ૨,૭૫૮ કરોડના ખર્ચે ૧૮ લાખથી વધારે લાભાર્થીઓને સારવાર આપવામાં આવી છે. આ યોજના સાથે ખાનગી અને સરકારી-ગ્રાન્ટ ઈન એઈડ હોસ્પિટલ સહિત ૨,૬૩૮ હોસ્પિટલ સંકળાયેલી છે. જે માટે ₹ ૧૦૦૦ કરોડની સારવાર સુવિધા અપાશે.
- આયુષ્માન ભારત - પ્રધાનમંત્રી જન આરોગ્ય યોજના હેઠળ ₹ ૪૫૦ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- રાજ્યની સરકારી હોસ્પિટલોમાં દર્દીઓને વિના મૂલ્યે દવાઓ આપવામાં આવે છે. જે માટે ₹ ૫૦૦ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- મલેરિયા, ડેન્ગ્યુ, ચિકનગુનિયા, સીઝનલ ફ્લુ વગેરે રોગોના નિયંત્રણ માટે ₹ ૩૧૩ કરોડની ફાળવણી કરવામાં આવી છે.
- રાજ્યની હોસ્પિટલોમાં તબીબી ઉપકરણો વસાવવા ₹ ૮૦ કરોડનું આયોજન કરાયું છે.

- ઓછા વજન સાથે જન્મેલા બાળકો માટેની સફળ બાલસખા-૩ યોજનાનો વ્યાપ વધારી સમગ્ર રાજ્યમાં અમલ કરવા ₹ ૮૫ કરોડની ફાળવણી કરવામાં આવી છે.
- પેટા કેન્દ્રો, પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રો તથા સામૂહિક આરોગ્ય કેન્દ્રોના બાંધકામ માટે ₹ ૧૨૯ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

તબીબી શિક્ષણ

MBBSની ૪૮૦૦, ડેન્ટલની ૧૨૪૦, અનુસ્નાતક અને અનુસ્નાતક ડિપ્લોમા તેમજ સુપર સ્પેશ્યાલિટીની કુલ ૧૯૪૪ બેઠકો રાજ્યમાં ઉપલબ્ધ

- કેન્દ્ર સરકારે રાજકોટ ખાતે નામાંકિત AIIMS હોસ્પિટલ બનાવવાનો નિર્ણય કર્યો છે. જેના માટે રાજ્ય સરકાર દ્વારા ૨૦૦ એકર જમીનની ફાળવણી સાથે આ હોસ્પિટલની આંતરમાળખાકીય સુવિધાઓ માટે પ્રથમ તબક્કામાં ₹ ૧૦ કરોડની ફાળવણી.
- પાલનપુર અને દાહોદ ખાતે બ્રાઉન ફીલ્ડ કોલેજો કાર્યરત છે. વિસનગર અને નડિયાદમાં ગ્રીન ફીલ્ડ અને અમરેલીમાં બ્રાઉન ફીલ્ડ કોલેજોને મંજૂરી રાજ્યમાં MBBSની ૭૫૦ બેઠકોનો વધારો થયો છે. જેના માટે ₹ ૮૦ કરોડ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- પ્રધાનમંત્રી સ્વાસ્થ્ય સુરક્ષા યોજના અંતર્ગત સુરત અને ભાવનગર ખાતે સુપર સ્પેશ્યાલિટી હોસ્પિટલના બાંધકામ અને ઉપકરણો માટે ₹ ૧૬૦ કરોડની ફાળવણી.
- રાજ્યની જુદી જુદી જનરલ હોસ્પિટલ, સબ ડિસ્ટ્રીક્ટ હોસ્પિટલ ખાતે ઓ.પી.ડી. બિલ્ડિંગ તથા નર્સિંગ હોસ્ટેલના બાંધકામ માટે ₹ ૧૧૬ કરોડનું આયોજન.
- રાજ્યમાં અત્યાર સુધી ૮૦ ઉપરાંત ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ સંચાલિત હોસ્પિટલને ગ્રાન્ટ ફાળવવામાં આવતી હતી. નવી નીતિ અંતર્ગત રાજ્ય સરકાર દ્વારા ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ સંચાલિત હોસ્પિટલને વધુ સહાય આપવાનો નિર્ણય આ માટે ₹ ૪૨ કરોડની જોગવાઈ.
- રાજ્યની લોકપ્રિય ૧૦૮ એમ્બ્યુલન્સ સેવા માટે ₹ ૧૮ કરોડના ખર્ચે નવી ૧૦૦ એમ્બ્યુલન્સ ખરીદી
- કોટેજ હોસ્પિટલ ભિલોડા અને સામૂહિક આરોગ્ય કેન્દ્ર ગરુડેશ્વરને અપગ્રેડ કરી સબ ડિસ્ટ્રીક્ટ હોસ્પિટલમાં રૂપાંતર કરવા માટે ₹ ૯ કરોડની જોગવાઈ.
- નેશનલ આયુષ મિશન અંતર્ગત ૩૧૦ સરકારી આયુર્વેદ દવાખાનાને હેલ્થ વેલનેસ સેન્ટરમાં રૂપાંતરિત કરવા માટે ₹ ૪૮ કરોડની ફાળવણી.
- જી.જી. હોસ્પિટલ, જામનગરને આધુનિક સુવિધા ધરાવતી હોસ્પિટલ તરીકે અપગ્રેડ કરવા પ્રથમ તબક્કે “મેટરનીટી ચાઈલ્ડ” બ્લોક માટે ₹ ૨૫ કરોડની જોગવાઈ.
- સર ટી. હોસ્પિટલ, ભાવનગર ખાતે “મેટરનીટી ચાઈલ્ડ” બ્લોક માટે ₹ ૧૦ કરોડની જોગવાઈ.
- મહેસાણા સિવિલ હોસ્પિટલને અદ્યતન કરવા ₹ ૫ કરોડની જોગવાઈ.
- ૧૫ સામૂહિક આરોગ્ય કેન્દ્રોને પેટા જિલ્લા હોસ્પિટલમાં અપગ્રેડ કરવા ₹ ૧૪ કરોડની જોગવાઈ.

રાજ્યમાં માતા આરોગ્ય સેવાઓ

- ગુજરાત સરકાર રાજ્યના પ્રત્યેક વ્યક્તિ સ્વસ્થ રહે તેવા લક્ષ્ય સાથે રાજ્યમાં માતામરણ અને બાળમરણ દર ઘટાડવા, વસ્તી સ્થિરતાનું ધ્યેય હાંસલ કરવા, જાતિય પ્રમાણની અસમાનતા ઘટાડવા આરોગ્ય સેવાઓને સુદૃઢ બનાવી ગુજરાતની જનતાને ગુણવત્તાસભર સેવાઓ પૂરી પાડવા સતત પ્રયત્નશીલ છે.
- રાજ્ય સરકાર દ્વારા માતા અને બાળ આરોગ્યના વિવિધ કાર્યક્રમોના ગુણવત્તાયુક્ત અને અસરકારક અમલને લીધે રાજ્યનો માતા મૃત્યુ દર પ્રતિ એક લાખ જીવિત જન્મે ૧૧૨ (વર્ષ ૨૦૧૧-૧૩) થી ઘટીને વર્ષ ૨૦૧૪-૧૬ દરમિયાન ૮૧ થયો છે.
- ગુજરાત સરકાર પ્રતિ વર્ષે ૧૪ લાખથી વધુ સગભાઓ અને ૧૨.૫૦ લાખથી વધુ બાળકોની નોંધણી કરી તેમને સમયસર ગુણવત્તાસભર તબીબી તપાસ, રસીકરણ અને સારવાર સહિતની જરૂરી સેવાઓ પૂરી પાડે છે.
- રાજ્ય સરકારના માતા અને બાળ આરોગ્ય કાર્યક્રમના અસરકારક અને ગુણવત્તાસભર અમલીકરણને કારણે રાજ્યમાં સંસ્થાકિય પ્રસૂતિનું પ્રમાણ જે વર્ષ ૨૦૦૫-૦૬ માં ૫૪.૭ % હતું તે વધીને ૮૮.૫ % થયું છે.
- ગુજરાત સરકાર દ્વારા વર્ષ ૨૦૦૬થી શરૂ કરાયેલ ચિરંજીવી યોજના હેઠળ ગરીબી રેખા હેઠળના તથા અનુસૂચિત જાતિ અને જનજાતિના આવકવેરો નહીં ભરતા કુટુંબોની ૧૨.૮૨ લાખ પ્રસૂતાઓએ ડિસેમ્બર-૨૦૧૮ સુધીમાં સરકાર સાથે આ યોજના અંતર્ગત વિના મૂલ્યે સેવાઓ પૂરી પાડવા કરારથી જોડાયેલ ૩૫૩ ખાનગી સ્ત્રી અને પ્રસૂતિ રોગ નિષ્ણાત તજજ્ઞો પાસેથી પ્રસૂતિ સેવાઓ મેળવી છે.
- જનની શિશુ સુરક્ષા કાર્યક્રમ હેઠળ જાહેર આરોગ્યની સંસ્થાઓમાં તમામ સગભાઓ અને ૧ વર્ષ સુધીના બાળકોને નિદાન સેવાઓ, દવાઓ, બ્લડ ટ્રાન્સફ્યુઝન, રેફરલ સેવાઓ સહિતની તમામ

સેવાઓ વિના મૂલ્યે પૂરી પાડવામાં આવે છે. આ યોજના હેઠળ વર્ષ ૨૦૧૮ - ૨૦ દરમિયાન ૨૨ લાખ લાભાર્થીઓ વિના મૂલ્યે નિદાન સેવાઓ, નિઃશુલ્ક દવાઓ અને જરૂરી વપરાશી સામાન, રેફરલ માટે વિનામૂલ્યે વાહન સુવિધાઓ તથા ૬૨,૮૮૦ લાભાર્થીઓને વિનામૂલ્યે લોહી પૂરું પાડવામાં આવ્યું છે.

- જનની શિશુ સુરક્ષા કાર્યક્રમ અંતર્ગત સરકારી દવાખાનામાં પ્રસૂતિ થયેલા માતા અને બાળકને વિના મૂલ્યે સલામત રીતે ઘરે પહોંચાડતી “ખિલખિલાટ” એક ઉપયોગી સેવા છે. આ યોજના અંતર્ગત ૩૦ લાખ ઉપરાંત માતાઓને તેના બાળક સહિત સલામત રીતે ઘરે પહોંચાડવામાં આવી છે.
- માતા આરોગ્યમાં સુધારો કરવા માટે રાજ્ય સરકાર પ્રતિબદ્ધ છે. જે માટે રાજ્યની તમામ મેડિકલ કોલેજોમાં સગર્ભા સ્ત્રીઓ માટે અલગ “આઈ.સી.યુ.” ઊભા કરવામાં આવી રહ્યા છે. આ આઈ.સી.યુ માં અલગથી ૬ બેડની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે. પ્રત્યેક આઈ.સી.યુ. માં એક એનેસ્થેટીસ્ટ, ચાર મેડિકલ ઓફિસર, બાર સ્ટાફ નર્સની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે. રાજ્યમાં ૨૦ ઓબ્સ્ટેટ્રીક્સ આઈ.સી.યુ. કાર્યરત છે.
- રાજ્યમાં આંતરરાષ્ટ્રીય ધોરણો અનુસાર પ્રતિ ૧,૦૦,૦૦૦ લાખની વસ્તીએ એક બેઝિક ઈમરજન્સી ઓબ્સ્ટ્રેટીક સેવાઓ આપતું યુનિટ અને ૫,૦૦,૦૦૦ લાખની વસ્તીએ એક કોમ્પ્રિહેન્સિવ ઓબ્સ્ટ્રેટીક કેર યુનિટ (જેને એફ.આર.યુ કહેવાય છે) હોવું જરૂરી છે તે મુજબ રાજ્યમાં લગભગ ૧૨૬ એફ.આર.યુ.ની જરૂરિયાત છે. ઉક્ત હકીકતને ધ્યાને લઈ GIS Mapping અને જે તે વિસ્તારનાં રોડ, વસ્તીની ગીચતા વગેરેને ધ્યાને લઈ જે તે વિસ્તારના આરોગ્યના અધિકારીઓ સાથે ચર્ચા કરી રાજ્યમાં કુલ ૧૩૨ એફ.આર.યુ. કાર્યરત છે.
- રાજ્યમાં કુપોષણ અને એનીમિયાથી થતી બીમારી અને મૃત્યુના દરમાં અસરકારક ઘટાડો કરવા અને રાજ્યના ગરીબી રેખા નીચે જીવતા તમામ કુટુંબોની માતાઓના આરોગ્ય અને પોષણમાં સુધારો લાવવાના હેતુસર ગુજરાત સરકાર દ્વારા “કસ્તુરબા પોષણ સહાય યોજના-શરતી નાણાકીય સહાય” સમગ્ર રાજ્યમાં શરૂ કરવામાં આવી છે.
- જે અંતર્ગત રાજ્યની તમામ ગરીબી રેખા હેઠળની સગર્ભા માતાઓને કુલ ₹ ૨૧૦૦ ત્રણ તબક્કામાં સહાયમાં નોંધપાત્ર વધારો કરી ૬૦૦૦ ત્રણ તબક્કામાં આપવામાં આવી રહી છે.
- બ્લડ સ્ટોરેજ યુનિટ : સમગ્ર ગુજરાતમાં ગુણવત્તાસભર આરોગ્ય સેવાઓ, ખાસ કરીને ગ્રામીણ અને દુર્ગમ વિસ્તારો સુધી સુનિશ્ચિત થવાથી છેલ્લા એક દાયકામાં આરોગ્ય સૂચકાંકમાં નોંધપાત્ર પ્રગતિ થઈ છે. હાલ રાજ્યમાં ૧૪૭ બ્લડ બેન્ક છે, જેમાંથી જાહેર આરોગ્ય સંસ્થાઓમાં ૨૮ બ્લડ બેન્ક છે, ઉપરાંત કુલ ૧૮૧ બ્લડ સ્ટોરેજ યુનિટ પૈકી ૧૩૫ જાહેર આરોગ્ય સંસ્થા ખાતે કાર્યરત છે. જાહેર આરોગ્ય સંસ્થાઓ ખાતે વધુ ૧૭ બ્લડ સ્ટોરેજ યુનિટ શરૂ કરવાની કામગીરી પ્રગતિમાં છે.

ચિરંજીવી યોજના

યોજનાનો કોણ લાભ લઈ શકે

આ યોજનામાં ગરીબી રેખા હેઠળના (બી.પી.એલ કાર્ડ ધરાવતી) કુટુંબની સગર્ભા બહેનો તથા ગરીબી રેખા ઉપરની (એ.પી.એલ કાર્ડ ધરાવતી) પરંતુ આવકવેરો ન ભરતી હોય તેવા અનુસૂચિત જનજાતિ કુટુંબોની સગર્ભા બહેનોને લાભ આપવામાં આવે છે. જે લાભાર્થી પાસે બી.પી.એલ.કાર્ડ ઉપલબ્ધ ન હોય તેમણે તેઓના વિસ્તારનાં તલાટી કમ મંત્રી, સિટી મામલતદાર અથવા ચીફ ઓફિસર પાસેથી આવકનું પ્રમાણપત્ર મેળવવાનું રહેશે.

યોજના અંતર્ગત સહાય/ લાભ

- આ યોજના હેઠળ સગર્ભા બહેનો સરકાર દ્વારા નક્કી કરાયેલી સેવાભાવી સંસ્થાઓ તથા ખાનગી સ્ત્રીરોગ નિષ્ણાતના દવાખાનામાં વિના મૂલ્યે પ્રસૂતિ કરાવી શકે છે. દવાખાનામાં પ્રવેશ થનાર પ્રસૂતાએ દવાખાનામાં કોઈપણ રકમ ચૂકવવાની હોતી નથી. એટલું જ નહીં પણ સારવાર માટેની જરૂરી દવાઓ પણ ડોક્ટર દ્વારા વિના મૂલ્યે આ ઉપરાંત પ્રસૂતાને દવાખાને આવવા જવાના ભાડા પેટે ₹ ૨૦૦ ડોક્ટર દ્વારા રોકડા આપવામાં આવે છે.
- ગુજરાત સરકાર દ્વારા વર્ષ ૨૦૦૬ થી શરૂ કરાયેલ ચિરંજીવી યોજના હેઠળ ગરીબી રેખા હેઠળના તથા અનુસૂચિત જાતિ અને જનજાતિના આવકવેરો નહીં ભરતા કુટુંબોની ૧૨.૮૨ લાખ પ્રસૂતાઓએ ડિસેમ્બર ૨૦૧૯ સુધીમાં સરકાર સાથે આ યોજના અંતર્ગત વિના મૂલ્યે સેવાઓ પૂરી પાડવા કરારથી જોડાયેલ ૩૫૩ ખાનગી સ્ત્રી અને પ્રસૂતિ રોગ નિષ્ણાત તજજ્ઞો પાસેથી પ્રસૂતિ સેવાઓ મેળવી રહી છે.

યોજનાનો લાભ કંઈ રીતે મળે

આ યોજનાનો લાભ લેવા માટે ફોર્મ ભરવાનું હોય છે અને તેની સાથે જરૂરી દસ્તાવેજ જેવા કે બી.પી.એલ. કાર્ડની નકલ અથવા આવકનો દાખલો જોડવાનો હોય છે.

યોજનાનો લાભ ક્યાંથી મળશે.

જિલ્લા/કોર્પોરેશનમાં જોડાયેલ સેવાભાવી સંસ્થાઓ અને ખાનગી સ્ત્રીરોગ નિષ્ણાત તબીબો પાસેથી.

બાળસખા યોજના - ૧ અને ૨

રાજ્યમાં બાળ મરણ ઘટાડવાના હેતુથી રાજ્ય સરકાર દ્વારા ૨૨-૧-૦૮થી સમગ્ર ગુજરાતમાં આ યોજનાનો કરવામાં આવ્યો છે.

કોને લાભ મળી શકે ?

- આ યોજના અંતર્ગત ગરીબી રેખા હેઠળના અનુસૂચિત જનજાતિ કુટુંબના પરંતુ આવકવેરો ન ભરતા તેમજ મધ્ય વર્ગના-નીચોમિડલ ક્લાસના એટલે કે, વાર્ષિક ₹ ૨,૦૦,૦૦૦ સુધીની આવક ધરાવતા કુટુંબના ૧ માસ સુધીના નવજાત શિશુને કરારબધ્ધ બાળરોગ નિષ્ણાંત દ્વારા નિઃશુલ્ક તબીબી સારવાર આપવામાં આવે છે.
- આ માટે રાજ્યના ખાનગી બાળરોગ નિષ્ણાંતો તબીબી ક્ષેત્રે કામ કરતી સેવાભાવી સંસ્થાઓ તેમજ રાજ્યનું અનુદાન મેળવતી સંસ્થાઓ સેવા માટે રાજ્ય સરકાર સાથે કરારથી જોડાય છે.

ક્યાંથી લાભ મળી શકે ?

- બાળસખા યોજના હેઠળ ચિંરજીવી યોજના સાથે સંલગ્ન તેમજ સરકારી સામુહિક આરોગ્ય કેન્દ્ર કે જિલ્લા હોસ્પિટલ જ્યાં બાળરોગ નિષ્ણાંત ઉપલબ્ધ નથી ત્યાં જન્મેલા તમામ બાળકોને કરારબધ્ધ ખાનગી બાળરોગ નિષ્ણાંતની સેવાઓ થકી નવજાત શિશુની પ્રાથમિક તપાસણી તેમજ જરૂરી સારવાર માટે આવરી લેવામાં આવે છે.
- બાળરોગ નિષ્ણાંત નવજાત શિશુને પ્રસૂતિ ગૃહમાં તપાસીને યોગ્ય સલાહ સારવાર માર્ગદર્શન આપે છે. તેમજ જરૂર જણાયે પોતાના દવાખાને દાખલ કરીને પણ સારવાર આપે છે.
- આ નવજાત શિશુઓને જન્મના સ્થળેથી અથવા પોતાના ઘરેથી કરારબધ્ધ બાળસખા ડૉક્ટરના નવજાત શિશુ ઘનિષ્ઠ સારવાર એકમ ખાતે અથવા બાદમાં મેડીકલ કોલેજ સંલગ્ન હોસ્પિટલ ખાતે તબદીલ કરવા ૧૦૮ એમ્બ્યુલન્સની સેવા બાળકના સલામત ટ્રાન્સપોર્ટ માટે અપાય છે.
- આ યોજના થકી બાળ મરણ દરમાં ઘટાડો જોવા મળેલ છે. આ યોજનાથી બી.પી.એલ. કુટુંબના લાભાર્થીઓને પોતાના નાણાં ચુકવ્યા સિવાય બાળરોગ નિષ્ણાંતને ત્યાં નિઃશુલ્ક સારવાર મળી રહે છે.
- આ યોજના હેઠળ નવેમ્બર ૨૦૧૮ સુધીમાં ૬,૩૩,૬૦૬ લાભાર્થીઓને લાભ આપવામાં આવેલ છે અને આ યોજનામાં ૧૪૭ ડૉક્ટર્સ જોડાયેલ છે.

બાળસખા યોજના - ૩

યોજનાના લાભાર્થીની પાત્રતાના માપદંડ

લાભાર્થી માટે કોઈ આવક મર્યાદા રાખવામાં આવી નથી. ગુજરાત રાજ્યમાં જન્મ લેનાર તમામ લાભાર્થીને (નવજાત શિશુઓને) લાભ આપવામાં આવે છે.

યોજના અંતર્ગત સહાય/ લાભ

૧૫૦૦ ગ્રામથી ઓછા વજનના તમામ બાળકો અને ૧૫૦૦ ગ્રામથી વધુ વજન સાથે જન્મેલ બાળકોને જેમને બર્થ એકસકેશીયા, મેકોનિયમ એસ્પીરેશન સિન્ડ્રોમ, રેસ્પીરેટરી ડીસ્ટ્રેસ સિન્ડ્રોમ, સેપ્સીસ, મેનીન્જાઈટીસ, મેટાબોલીક કોમ્પલીકેશન જેવા કે હાઈપોગ્લાયસેમીયા, હાઈપોકેલ્શેમીયા, હાઈપરનેટ્રેમીયા હોય તો આ યોજના હેઠળ દાખલ કરી શકાશે.

યોજનાનો લાભ મેળવવા માટેની પદ્ધતિ

- સમગ્ર રાજ્યમાં ઓછા વજન સાથે જન્મેલ બાળકોને (એમ.ઓ.યુ. કરેલ) ખાનગી સંસ્થાના બાળરોગ નિષ્ણાતના એન.આઈ.સી.યુ.માં દાખલ કરવામાં આવે તો આવા બાળકોને એક બાળક દીઠ સારવારના ખર્ચ તેમજ તેના એક સંબંધીને (માતાને) સાથે રાખવાનો (રહેવાની તેમજ જમવાની વ્યવસ્થા) પેટે રૂ ૪૮૦૦૦ ખાનગી સંસ્થાના બાળરોગ નિષ્ણાતને ચૂકવવામાં આવે છે.
- વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ માં ૨૫૦ સંસ્થાઓ સાથે જિલ્લાઓ દ્વારા એમ.ઓ.યુ થયા છે જે અંતર્ગત ૩૧૬૩૦ બાળકોએ સારવાર લીધેલી છે.

યોજનાનો લાભ ક્યાંથી મળશે.

જિલ્લા/કોર્પોરેશનમાં જોડાયેલ સેવાભાવી સંસ્થાઓ તથા ખાનગી બાળરોગ નિષ્ણાત તબીબો પાસેથી.

જનની સુરક્ષા યોજના

યોજનાનો લાભ કોને મળે ?

આ યોજનામાં ગરીબી રેખા હેઠળની બી.પી.એલ.કાર્ડ ધરાવતી કુટુંબની પ્રસૂતા બહેનો, અનુસૂચિત જાતિ તથા અનુસૂચિત જનજાતિ કુટુંબોની તમામ પ્રસૂતા બહેનોને લાભ મળવા પાત્ર. જે લાભાર્થી પાસે બી.પી.એલ. કાર્ડ ઉપલબ્ધ ન હોય તેમણે તેઓના વિસ્તારના તલાટી કમ મંત્રી, સરપંચ, મામલતદાર, મુખ્ય અધિકારી પાસેથી આવકનું પ્રમાણપત્ર મેળવવાનું રહેશે.

યોજના અંતર્ગત સહાય/ લાભ

આ યોજના હેઠળ લાભાર્થીને ₹ ૭૦૦ ગ્રામ્ય વિસ્તારમાં તેમજ ₹ ૬૦૦ શહેરી વિસ્તારમાં પોષણયુક્ત ખોરાક, પ્રસૂતિ સમયે થતો દવાનો ખર્ચ કે અન્ય કોઈ ખર્ચને પહોંચી વળવા માટે સર્ગભાવસ્થાના છેલ્લા ત્રણ મહિનાના સમયગાળામાં ચૂકવવામાં આવે છે.

યોજનાનો લાભ મેળવવા માટેની પદ્ધતિ

- આ યોજના અંતર્ગત સહાય માટે સ્ત્રી આરોગ્ય કાર્યકર પાસે ફોર્મ ભરાવાનું રહેશે અને સાથે બી.પી.એલ. કાર્ડનો અથવા આવકનો પુરાવો સાદો જોડાવાનો રહેશે.
- આ યોજના અંતર્ગત ર.૨૩ લાખ લાભાર્થીઓને લાભ મળ્યો છે.

યોજનાનો લાભ ક્યાંથી મળે.

સ્ત્રી આરોગ્ય કાર્યકર (આપના વિસ્તાર) દ્વારા આ લાભ આપવામાં આવશે.

રાષ્ટ્રીય પરિવાર નિયોજન

આ યોજનાનો લાભ કોને મળે

લગ્ન કરેલા મહિલા લાભાર્થી માટે જેની ઉંમર ૨૨ વર્ષ થી ૪૯ વર્ષની વચ્ચેની હોવી જોઈએ તથા એક બાળક હોવું જોઈએ અને તેની ઉંમર ૧ વર્ષથી વધારે હોવી જોઈએ, પતિનું નસબંધી ઓપરેશન ન થયેલ હોવું જોઈએ (બે માંથી એકે આ પધ્ધતિ ન અપનાવેલ હોવી જોઈએ, તેની માનસિક અવસ્થા સારી હોવી જોઈએ). પુરુષ લાભાર્થી માટે લગ્ન કરેલા હોય, તેની ઉંમર ૨૦ વર્ષથી નીચે હોવી જોઈએ, એક બાળક હોવું જોઈએ અને તેની ઉંમર ૧ વર્ષથી વધારે હોવી જોઈએ, લાભાર્થીની પત્નીનું ઓપરેશન ન થયેલું હોવું જોઈએ (બેમાંથી એકે આ પધ્ધતિ ન અપનાવેલ હોવી જોઈએ, તેની માનસિક અવસ્થા સારી હોવી જોઈએ).

યોજના અંતર્ગત મળવાપાત્ર સહાય/ લાભ

વિગત	લાભાર્થીને રોકડ સહાય	મોટીવેટર
વાઝેકટોમી (દરેક)	૨૦૦૦	૩૦૦
ટયુબેકટોમી સ્ત્રી વ્યંધીકરણ	૧૪૦૦	૩૦૦
ટયુબેકટોમી સ્ત્રી વ્યંધીકરણ (પ્રસૂતિ બાદ ૭ દિવસમાં કરાવે તે માટે)	૨૨૦૦	૩૦૦

યોજનાનો લાભ કઈ રીતે મળે

- આ યોજનાનો લાભ લેવા માટે ઓપરેશન વખતે ફોર્મ ભરવાનું હોય છે.
- વર્ષ ૧૮-૧૯ દરમિયાન ૨.૯૫ લાખ લાભાર્થીઓને આ યોજના અંતર્ગત આવરી લેવામાં આવ્યા છે.

યોજનાનો લાભ ક્યાંથી મળશે.

કુટુંબ કલ્યાણ પધ્ધતિનું ઓપરેશન કરાવો ત્યારે જિલ્લા આરોગ્ય તંત્ર દ્વારા ઓપરેશન કરાવતા લાભાર્થીને રોકડ સહાય આપવામાં આવે છે.

દીકરી યોજના

યોજનાનો લાભ કોને મળે

ફક્ત એક કે બે દીકરીઓ હોય તેવા દંપતી પૈકી કોઈ એક નસબંધી ઓપરેશન કરાવે તો તેઓને રાષ્ટ્રીય બચતપત્રો આપવાની રાજ્ય સરકારશ્રીની ખાસ પુરસ્કાર યોજના છે. (દીકરો ન હોય)

યોજના અંતર્ગત સહાય/ લાભ

૧. ફક્ત ૧ દીકરી હોય તેવા દંપતીને ₹ ૬૦૦૦ (NSC)
૨. ફક્ત ૨ દીકરી હોય તેવા દંપતીને ₹ ૫૦૦૦ (NSC)

યોજનાનો લાભ કેવી રીતે મળે

જે જગ્યાએ કુટુંબ નિયોજનનું ઓપરેશન કરાવેલું હોય તે કેન્દ્ર ખાતે અરજી કરવાની રહે.

યોજનાનો લાભ ક્યાંથી મળશે.

યોજનાનો લાભ મુખ્ય જિલ્લા આરોગ્ય અધિકારીની કચેરી દ્વારા આપવામાં આવે છે.

મમતા તરૂણી

યોજનાનો લાભ કોને મળે

૧૦ થી ૧૯ વર્ષની શાળાએ ન જતી કિશોરીઓને આ યોજના હેઠળ આવરી લેવામાં આવે છે.

યોજના અંતર્ગત સહાય/ લાભ

- દરેક લાભાર્થીને એક માસની જરૂરિયાત જેટલી લોહતત્વની ગોળી(મહિનાની ૪) આપવામાં આવે છે.
- તરૂણીઓનું વર્ષમાં ત્રણવાર વજન કરવામાં આવે છે અને વજન મોનિટરિંગ કરવામાં આવે છે.
- જીવન શિક્ષણ વિશે વાર્તાલાપ કરવાનો રહેશે
- ટી.ટી. (ધનુરવાની રસી) - ૧૦ અને ૧૬ વર્ષની તરૂણીઓને આપવામાં આવે છે.
- મમતા તરૂણી દિવસે દરેક કેન્દ્રમાં છ માસના સમયાંતરે મહિલા આરોગ્ય કાર્યકર દ્વારા હિમોગ્લોબીન (એચ.બી.) માપવામાં આવે છે.
- રેફરલની જરૂરિયાત અનુસાર તરૂણીને એડોલેસન્ટ ફ્રેન્ડલી હેલ્થ સેન્ટર (AFHS) કે અન્ય કેન્દ્રમાં રીફર કરવામાં આવે છે.
- જૂથ પૈકીની ઓછામાં ઓછા વજનવાળી ૧૦ કિશોરીઓ સંકલિત બાળ વિકાસ યોજનાની કિશોરી શક્તિ પૂરક આહાર માટે પાત્ર બને છે.

યોજનાનો લાભ કઈ રીતે મળે

૧૦ થી ૧૯ વર્ષની શાળાએ ન જતી કિશોરીઓએ આશાબહેન પાસે પોતાનું નામ નોંધાવવાનું રહે છે.

યોજનાનો લાભ ક્યાંથી મળે

ગામમાં યોજાતાં મમતા દિવસે તેમજ આંગણવાડીમાંથી ત્યાંથી યોજનાનો લાભ મળે છે.

મમતા ડોલી (પાલખી)

યોજનાનો લાભ કોને મળે

આ યોજના અંતર્ગત જે વિસ્તારમાં સર્ગભા માતાને જરૂરના સમયે સંસ્થા સુધી લઈ જવા કોઈ પણ પ્રકારના વાહનની સુવિધા ન હોય અથવા ૧૦૮ ગામ સુધી ન પહોંચી શકતી હોય તેવા નક્કી કરેલા ગામો.

યોજના અંતર્ગત મળવાપાત્ર સહાય/ લાભ

- આ યોજના અંતર્ગત જ્યાં કોઈ પણ પ્રકારની વાહન સુવિધા ન હોય તેવા સંજોગોમાં સર્ગભાને નજીકના ૧૦૮ સુવિધા/કોઈ વાહન અથવા નજીકના સારવાર કેન્દ્ર સુધી પહોંચાડનાર કોઈ પણ વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓને ₹૨૦૦ની સહાય આપવામાં આવે છે.
- વર્ષ ૧૯-૨૦ માં ૫૦૦થી વધુ સર્ગભા બહેનોને મમતા ડોલીની સહાય આપવામાં આવી છે.

યોજનાનો લાભ કઈ રીતે મળે

આ રકમ જે વ્યક્તિ / વ્યક્તિઓએ સર્ગભાને નિયત સ્થાને પહોંચાડવા માટે મળે છે.

યોજનાનો લાભ ક્યાંથી મળે

ગ્રામ્ય આરોગ્ય સ્વચ્છતા સમિતિમાંથી ₹૨૦૦ ચૂકવવામાં આવે છે.

કસ્તુરબા પોષણ સહાય યોજના

- રાજ્ય સરકાર બાળકોના પોષણ અને સ્વાસ્થ્ય સાથે સાથે માતાના પોષણ અને સ્વાસ્થ્ય માટે પણ પ્રયત્નશીલ અને કટિબદ્ધ છે.
- રાજ્યમાં માતાઓમાં કુપોષણ અને એનીમિયાથી થતી બીમારી અને મૃત્યુના દરમાં અસરકારક ઘટાડો કરવા અને રાજ્યના ગરીબી રેખા નીચે જીવતા તમામ કુટુંબોની માતાઓના આરોગ્ય અને પોષણમાં સુધારો લાવવાના ઉમદા આશયથી ગુજરાત સરકાર દ્વારા “કસ્તુરબા પોષણ સહાય યોજના-શરતી નાણાકીય સહાય”ની સમગ્ર રાજ્યમાં શરૂઆત કરવામાં આવી છે.
- જે અંતર્ગત ગરીબીરેખા હેઠળ જીવતા કુટુંબની તમામ સર્ગભા માતાઓને કુલ ₹ ૨૧૦૦ ત્રણ તબક્કામાં નાણાકીય સહાય આપવામાં આવતી હતી. તેમાં વધારો કરી ત્રણ તબક્કામાં કુલ ₹ ૬૦૦૦ આપવામાં આવે છે.
- સગર્ભાવસ્થાના છ માસમાં નોંધણી કરાવવાથી ₹ ૨૦૦૦, સરકારી દવાખાનામાં, ચિરંજીવી યોજના અને ગ્રાન્ટ ઈન એઈડ સંસ્થામાં પ્રસૂતિનાં કિસ્સામાં, પ્રસૂતિના પ્રથમ અઠવાડિયામાં ₹ ૨૦૦૦ અને બાળકના જન્મ બાદના ૯ મહિના પછી અને ૧૨ મહિના પહેલા સંપૂર્ણ રસીકરણ પૂર્ણ થયા બાદ ₹ ૨૦૦૦ની આર્થિક સહાય આપવામાં આવે છે.
- આ યોજના અંતર્ગત રાજ્ય સરકાર દ્વારા ₹ ૩૯૬.૮૪ કરોડની સહાય આપવામાં આવી છે. જ્યારે વર્ષે નવેમ્બર ૨૦૧૯ અંતિત ૧,૮૭,૪૫૪ લાભાર્થીઓને ₹ ૩૭.૪૯ કરોડની સહાય આપવામાં આવી છે.

ગુજરાત સરકારના આ અભિગમને ભારત સરકારે પણ સ્વીકારી અને PMMVY અંતર્ગત તમામ સગર્ભા માતાઓને ₹ ૫૦૦૦ ની સહાય આપવાની યોજના શરૂ કરી છે.

મમતા સખી

યોજનાનો લાભ કોને મળે

- આ યોજનામાં રાજ્યના તમામ સરકારી દવાખાનાઓની તમામ પ્રસૂતા બહેનોનો સમાવેશ થાય છે.

યોજના અંતર્ગત મળવાપાત્ર સહાય/ લાભ

- આ યોજના હેઠળ સર્ગભાના પ્રસૂતિ સમય દરમિયાન કુટુંબની એક મહિલા સદસ્યને સરકારી હોસ્પિટલ / સંસ્થાઓમાં પ્રસૂતાને માનસિક ટેકા તેમજ કાળજી રાખવા લેબર રૂમમાં મમતા સખી તરીકે સતત હાજર રાખી શકાય છે.
- આ યોજના અંતર્ગત કોઈપણ જાતની નાણાકીય સહાય ચૂકવવામાં આવતી નથી.
- રાજ્યમાં તમામ જાહેર આરોગ્ય સંસ્થા ખાતે પ્રસૂતિ દરમિયાન મમતા સખીનો અભિગમ અમલમાં છે.

યોજનાનો લાભ કઈ રીતે મળે

આ યોજનામાં કોઈ નાણાકીય સહાય આપવામાં આવતી નથી.

યોજનાનો લાભ ક્યાંથી મળશે.

રાજ્યની તમામ જાહેર આરોગ્ય સંસ્થા.

મમતા ઘર

યોજનાનો લાભ કોને મળે
કોઈપણ સર્ગભા માતાને

યોજના અંતર્ગત મળવાપાત્ર સહાય/ લાભ

- નકકી કરેલ પ્રા.આ.કેન્દ્ર, સા.આ.કેન્દ્ર, જિલ્લા હોસ્પિટલ કે એન.જી.ઓ. હોસ્પિટલ જ્યાં “મમતાઘર” મંજૂર થયેલું છે ત્યાં સર્ગભા માતા તેની સુવાવડની તારીખ પહેલા આવી રહી શકે છે. તે દરમિયાન સર્ગભાને જરૂરી પોષણક્ષમ આહાર, તબીબી સેવાઓ વિના મૂલ્યે મળવાપાત્ર છે તથા સાથે આવનાર વ્યક્તિને પણ વિના મૂલ્યે આહાર આપવાની સગવડ કરવામાં આવેલી છે. આ યોજના અંતર્ગત કોઈ રોકડ લાભ મળવાપાત્ર નથી.
- રાજ્યમાં ૩૧ જાહેર આરોગ્ય સંસ્થાઓ ખાતે મમતા ઘરની સેવાઓ આપવામાં આવે છે.

યોજનાનો લાભ કઈ રીતે મળે

“મમતાઘર” માં પોતાનું નામ નોંધાવવાનું રહેશે.

યોજનાનો લાભ ક્યાંથી મળશે.

યોજનાનો લાભ નકકી કરેલા સ્વાસ્થ્ય કેન્દ્ર ઉપર કાર્યરત “મમતા ઘર” ઉપરથી મળે છે.

વાહન અકસ્માત સહાય યોજના

યોજનાનો હેતુ :

- ઘરના કોઈ એક વ્યક્તિને અકસ્માત થાય ત્યારે આખું કુટુંબ માનસિક તથા આર્થિક રીતે નિરાધાર થઈ જાય છે. નિષ્ણાતોના જણાવ્યા મુજબ જો પીડિતોને પ્રથમ એક કલાક (ગોલ્ડન અવર) ની અંદર હોસ્પિટલમાં દાખલ કરવામાં આવે તો ઓછામાં ઓછા ૫૦% લોકોનું જીવન બચાવી શકાય છે.
- કોઈ પણ વ્યક્તિને તેની નાણાકીય પરિસ્થિતિ, રાજ્ય અથવા રાષ્ટ્રીયતાને ધ્યાનમાં લીધા વગર ગુજરાત રાજ્યની હદમાં થયેલા વાહન અકસ્માતનો ભોગ બનનારને પ્રથમ ૪૮ કલાક દરમિયાન ₹ ૫૦,૦૦૦ સુધીની વિના મૂલ્યે સારવાર આપવામાં આવે છે.

યોજનાની રૂપરેખા અને લાભ :

- વાહન અકસ્માતનો ભોગ બનેલા ઈજાગ્રસ્તને પ્રથમ ૪૮ કલાક દરમિયાન, બનાવ દીઠ ₹ ૫૦,૦૦૦ની વિના મૂલ્યે સારવાર પ્રત્યેક ઈજાગ્રસ્ત દીઠ છે. સારવાર માટેના ખર્ચ પૈકી ₹ ૫૦,૦૦૦ની મર્યાદામાં સારવાર ખર્ચ રાજ્ય સરકાર દ્વારા સીધેસીધો હોસ્પિટલને ચૂકવવામાં આવે છે.
- વાહન અકસ્માતમાં ઈજા પામનાર તમામ વ્યક્તિઓને કોઈપણ આવક મર્યાદા, ગુજરાત રાજ્યના રહેવાસી હોય કે અન્ય રાજ્યના રહેવાસી હોય કે અન્ય રાષ્ટ્રના હોય તે ધ્યાને લીધા સિવાય રાજ્યની તમામ સરકારી હોસ્પિટલ, ટ્રસ્ટ સંચાલિત તથા ખાનગી હોસ્પિટલ દ્વારા વિના મૂલ્યે સારવાર આપવામાં આવે છે.

₹ ૫૦,૦૦૦ ની મર્યાદામાં નીચે મુજબના ખર્ચ મળવાપાત્ર :

- ડ્રેસીંગ, સ્ટેબીલાઇઝેશન, ફેક્યર સ્ટેબીલાઇઝેશન, શોકની પરિસ્થિતિની સારવાર, એક્સ-રે, ઓપરેશનો, સીટી સ્કેન, એમ.આર.આઈ., અલ્ટ્રાસાઉન્ડ, બ્લડ ટ્રાન્સફ્યુઝન વગેરે.
- ઘનિષ્ટ સારવાર એકમ (આઈ.સી.યુ.) માં સારવાર.
- તમામ પ્રકારની ઈજાઓની પ્રાથમિક અને જે તે હોસ્પિટલમાં ઉપલબ્ધ તમામ સારવાર.
- જો હોસ્પિટલ ઈજાગ્રસ્તને વધુ સારવાર માટે વધુ સુવિધા ધરાવતી હોસ્પિટલને રીફર કરે તો બન્ને હોસ્પિટલો દ્વારા પ્રથમ ૪૮ કલાક દરમિયાન કરેલા સારવારના પ્રમાણમાં ₹ ૫૦,૦૦૦ મર્યાદામાં ખર્ચ મળવાપાત્ર.
- રીફર કરતી વખતે કરેલ સારવાર અને તેના નિયત દર મુજબની વિગત જે હોસ્પિટલને કેસ રીફર કર્યો હોય તેની રેફરલ શીટમાં ઉલ્લેખ કરવાનો રહેશે.
- સીટી સ્કેન કે જરૂરી અન્ય ડાયગ્નોસ્ટિક સેવાઓ.

ઈજાગ્રસ્તને ૪૮ કલાકથી વધુ સમય હોસ્પિટલમાં રાખવા પડે અથવા ૪૮ કલાકમાં ₹ ૫૦,૦૦૦ થી વધુ ખર્ચ થશે તો ઈજાગ્રસ્ત દ્વારા વધારાનો ખર્ચ જે તે હોસ્પિટલને ચૂકવવાનો રહેશે.

બિલનું ચૂકવણું :

- જે તે હોસ્પિટલે કરેલા સારવાર અંગેના ખર્ચનું બિલ સંબંધિત જિલ્લાના મુખ્ય જિલ્લા તબીબી અધિકારી/મેડિકલ કોલેજ સંલગ્ન હોસ્પિટલના તબીબી અધિક્ષકને રજૂ કરવાનું રહેશે.
- હોસ્પિટલોએ વાહન અકસ્માતના નિયમોનું પાલન કરવાનું રહેશે. જે તે હોસ્પિટલે બનાવ અંગેની જાણ લાગુ પડતા પોલીસ સ્ટેશનમાં કરવાની રહેશે અને તે અંગેનો એમ.એલ.સી. નંબર (મેડીકો લીગલ કેસ નંબર) ની વિગત બિલ સાથે રજૂ કરવાની રહેશે.
- સારવાર માટે ઈજાગ્રસ્તને આ યોજના હેઠળ રોકડમાં કોઈ સહાય મળશે નહિ.
- જે તે હોસ્પિટલ દ્વારા જે તે ઈજાગ્રસ્તને ૪૮ કલાકમાં પૂરી પાડેલી સારવાર અંગેનું બિલ દિન-૧૦માં સંબંધિત જિલ્લાના મુખ્ય જિલ્લા તબીબી અધિકારી / મેડિકલ કોલેજ સંલગ્ન હોસ્પિટલના તબીબી અધિક્ષકને સંલગ્ન કલેઈમ ફોર્મ રજૂ કરવાનું રહેશે અને તેનું ચૂકવણું સંબંધિત અધિકારીએ કામકાજના ૩૦ દિવસમાં કરવાનું રહેશે.
- યોજનાની અમલવારી દરમિયાન પડતી મુશ્કેલી, ફરિયાદો અને ઊભા થતા પ્રશ્નોના નિરાકરણ માટે કમિશનરશ્રી, આરોગ્ય, તબીબી સેવા અને તબીબી શિક્ષણની કચેરીએ રજૂઆત કરવાની રહેશે.

મિશન ઇન્દ્રધનુષ

યોજનાનો લાભ કોને મળે

રસીકરણથી વંચિત રહી ગયેલા સગર્ભા માતાઓ અને જન્મથી બે વર્ષ સુધીના બાળકો

યોજના અંતર્ગત મળવાપાત્ર લાભ/ સહાય

- બાળકો અને સગર્ભા માતાઓને નિઃશૂલ્ક રસીકરણની સેવાઓ
- દેશભરમાં રસીકરણના આ મિશન ઇન્દ્રધનુષ કાર્યક્રમ દ્વારા સગર્ભા માતાઓને ધનુરથી તેમજ બાળકોને જીવલેણ રોગો જેવા કે ઝેરી કમળો, બાળ ટી.બી., પોલીયો, ડીપ્થેરીયા, ઊટાટીયું, ધનુર, હીબ બેક્ટેરિયાથી થતા રોગો અને ઓરી સામે રક્ષણ પૂરું પાડતી સેવાઓ.

યોજનાનો લાભ કઈ રીતે મળે

- મિશન ઇન્દ્રધનુષ અંતર્ગત જોખમી/ભૌગોલિક અંતરિયાળ વિસ્તારો જેવા કે શહેરી ઝૂંપડપટ્ટીઓ, સીમા વિસ્તાર, વાડી વિસ્તાર, ખાલી સબસેન્ટર વિસ્તારો, ઈંટભટ્ટા, નવા બાંધકામ વિસ્તાર, દરિયાઈ વિસ્તારો, નદીકાંઠાના ગામો, જંગલ વિસ્તારો તથા અન્ય દુર્ગમ વિસ્તારો જ્યાં ઓછું રસીકરણ જોવા મળે છે, તેવા વિસ્તારો ઉપર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરી આવરી લેવામાં આવે છે. સગર્ભા માતાઓ અને જન્મ થી બે વર્ષ સુધીના બાળકોની માથાદીઠ મોજણી (હેડ કાઉન્ટ) દ્વારા આશાબહેન, આંગણવાડી કાર્યકર નામજોગ યાદી તૈયાર કરે છે.
- ત્યારબાદ, મિશન ઇન્દ્રધનુષના રાઉન્ડ મુજબ માઈક્રોપ્લાન તૈયાર કરી આ લાભાર્થીઓને વધારાના મમતા સેશનનું આયોજન કરી રસીકરણની સેવાઓ આપવામાં આવે છે.
- રાજ્યમાં પાંચ રાઉન્ડ ઈન્ટેન્સિફાઈડ મિશન ઇન્દ્રધનુષ અને ત્રણ રાઉન્ડ ગ્રામ સ્વરાજ અભિયાન મિશન અંતર્ગત ૨.૩ લાખ થી વધારે બાળકો અને ૫૦,૦૦૦ થી વધારે સગર્ભા માતાઓને રસીકરણની સેવાઓ પૂરી પાડવામાં આવે છે.

યોજનાનો લાભ ક્યાંથી મળે

મિશન ઇન્દ્રધનુષના રાઉન્ડ મુજબ નિયત કરેલ મમતા સેશન પર.

મુખ્યમંત્રી અમૃતમ “મા” અને “મા વાત્સલ્ય” યોજના

- ગુજરાત રાજ્યના તમામ જિલ્લાઓમાં ગરીબી રેખા હેઠળ જીવતા કુટુંબો માટે મુખ્યમંત્રી અમૃતમ (મા) યોજના અમલમાં મૂકવામાં આવી છે.
- રાજ્ય સરકારે મુખ્યમંત્રી અમૃતમ (મા) યોજનાનો વ્યાપ વધારી મધ્યમ વર્ગના પરિવારો (કુટુંબના મહત્તમ પાંચ વ્યક્તિ) માટે મુખ્યમંત્રી અમૃતમ “મા વાત્સલ્ય” યોજના અમલી બનાવી.
- કુટુંબદીઠ વાર્ષિક મહત્તમ ₹ ૫,૦૦,૦૦૦ (અંકે રૂપિયા પાંચ લાખ) સુધીની કેશલેસ સારવાર.
- પ્રાથમિક, સેકન્ડરી તેમજ ટર્શરી બીમારોની કુલ- ૧,૭૬૨ જેટલી નિયત કરેલ પ્રોસિજર માટે ઉત્તમ પ્રકારની કેશલેસ સારવાર.

યોજનાનો હેતુ

યોજના હેઠળ ગરીબી રેખા હેઠળ જીવતા કુટુંબો અને મધ્યમવર્ગીય પરિવારો પોતાની પસંદગીવાળી ખાનગી તેમજ સરકારી સંલગ્ન હોસ્પિટલમાંથી સારી ગુણવત્તાયુક્ત સારવાર વિના મૂલ્યે મેળવી શકે.

લાભાર્થીઓ

“મા” યોજના :- ગરીબી રેખા હેઠળ જીવતા કુટુંબો.

“મા વાત્સલ્ય” યોજના

- વાર્ષિક ₹ ૪.૦૦ લાખ કે તેથી ઓછી આવક ધરાવતા મધ્યમ વર્ગના પરિવારો
- ગ્રામ્ય તેમજ શહેરી વિસ્તારના તમામ આશા બહેનો.
- માન્ય પત્રકારો.
- રાજ્ય સરકારના વર્ગ- ૩ અને વર્ગ- ૪ ના તમામ સંવર્ગો પરની જગ્યાઓ ઉપર સીધી ભરતીથી નિમણૂક આપેલ ફિક્સ પગારના કર્મચારીઓ.
- યુ-વીન કાર્ડ ધારકો.
- વાર્ષિક ₹ ૬ લાખ કે તેથી ઓછી આવક ધરાવતા કુટુંબોના સિનિયર સિટિઝનો.

“મા” અને “મા વાત્સલ્ય” કાર્ડ

યોજના હેઠળ લાભાર્થીના કુટુંબના દરેક સભ્યના ફોટો, બાયોમેટ્રિક અંગુઠાના નિશાનનો સમાવેશ હોય તેવું QR (Quick response) “મા” અને “મા વાત્સલ્ય” કાર્ડ આપવામાં આવે છે. “મા” કાર્ડ દ્વારા લાભાર્થીઓની યોગ્ય ઓળખ કરી શકાય છે અને ખોટા લાભાર્થીઓને ઓળખી તેને કાબુમાં રાખી શકાય છે.

- “મા” તથા “મા વાત્સલ્ય” યોજનાનું કાર્ડ યોજના હેઠળ સ્થાપિત તાલુકા કિઓસ્ક/સિવિક સેન્ટર પરથી મેળવી શકાય છે. નોંધણી માટે તાલુકા કક્ષાએ કિઓસ્ક તેમજ સિટી સિવિક કક્ષાએ સેન્ટર ઊભા કરવામાં આવ્યા છે. તેમજ તમામ જિલ્લાઓમાં મોબાઇલ કિઓસ્ક થકી ગામેગામ બાકી રહી ગયેલા લાભાર્થીઓની નોંધણી કરવાનું આયોજન હાથ ધરાયું છે.
- “મા વાત્સલ્ય” યોજના હેઠળ “મા વાત્સલ્ય” કાર્ડ કઢાવવું ફરજિયાત છે. જેના માટે નીચે જણાવેલ નિયત (અધિકૃત) અધિકારીઓ પૈકી ગમે તે એક અધિકારી પાસેથી ₹ ૪ લાખ કે તેથી ઓછી પારિવારિક વાર્ષિક આવક ધરાવે છે તે પ્રમાણેનો આવકનો દાખલો લાભાર્થી પરિવારે મેળવવાનો રહે છે. જે ત્રણ વર્ષ સુધી ગ્રાહ્ય રાખેલો છે.
- જિલ્લા કલેક્ટરશ્રી, જિલ્લા વિકાસ અધિકારી, નાયબ કલેક્ટરશ્રી/મદદનીશ કલેક્ટર/ પ્રાંત ઓફીસર, નાયબ જિલ્લા વિકાસ અધિકારી, તાલુકા મામલતદાર/ સીટી મામલતદાર, તાલુકા વિકાસ અધિકારી, નાયબ મામલતદાર.

યોજના અંતર્ગત મળવાપાત્ર સહાય-લાભ

- યોજના હેઠળ લાભાર્થીઓ માટે હોસ્પિટલમાં રજિસ્ટ્રેશન, કન્સલ્ટેશન, નિદાન માટેના લેબોરેટરી રીપોર્ટ, સર્જરી, સર્જરી બાદની અનુવૃત્તિ સેવાઓ, દવાઓ, દાખલ ચાર્જ, દર્દીને ખોરાક, ફોલો-અપ, મુસાફરી ખર્ચ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે, હોસ્પિટલ આ બધા માટે કોઈ જ ચાર્જ વસુલ કરી શકે નહીં. આમ, “મા” અને “મા વાત્સલ્ય” યોજના હેઠળ લાભાર્થી તદ્દન મફત સારવાર મેળવી શકે છે.

- યોજના અંતર્ગત લાભાર્થીઓને મળેલો નિયત સારવારનો નિયત ખર્ચ માન્ય હોસ્પિટલને સીધો સરકારશ્રી દ્વારા આપવામાં આવે છે.
- “મા” કાર્ડ ધરાવતો લાભાર્થી યોજના સાથે જોડાયેલ સારી સુવિધા ધરાવતી હોસ્પિટલોમાં જઈને લાભ લઈ શકે છે.
- યોજના હેઠળ લાભાર્થીઓને હોસ્પિટલ ખાતે સારવાર હેતુ આવવા- જવાના ભાડા પેટે ₹ ૩૦૦ ચૂકવવામાં આવે છે.

યોજના હેઠળ સંલગ્ન હોસ્પિટલ પાસે NABH/JCI/ACHS or any other accreditation body approved by International society for Quality in Healthcare નું પ્રમાણપત્ર હોય અને તેમાં રજિસ્ટર થયેલી હોય તેમને રાજ્ય સરકાર દ્વારા “મા” પેકેજ દરો કરતા ૧૦% વધારે ક્વોલિટી ઇન્સેન્ટીવ આપવામાં આવે છે.

- આશા બહેનોને બી.પી.એલ કુટુંબોની નોંધણી માટે ₹ ૧૦૦ રજિસ્ટ્રેશન ફી પ્રોત્સાહન રૂપે આપવામાં આવે છે. આશા બહેનો/ લિંક વર્કર/ ઉષા બહેનોનો ઉત્સાહ વધારવા માટે મોબાઈલ ક્રિઓસ્ક પરથી નીકળતા પ્રતિ કાર્ડ ફી ₹ ૨ આપવામાં આવે છે. લાભાર્થીઓને મુંઝવણમાં માર્ગદર્શન પૂરું પાડવા સારૂ દરેક હોસ્પિટલોમાં આરોગ્ય મિત્રની નિમણૂક કરવામાં આવી છે.

યોજનાની સિધ્ધિઓ:-

- મુખ્યમંત્રી અમૃતમ યોજનાને સ્માર્ટ ગવર્નન્સ ૨૦૧૪ માટે પ્રતિષ્ઠિત “પ્લેટિનમ સ્કોય એવોર્ડ” મળ્યો છે.
- મુખ્યમંત્રી અમૃતમ યોજનાને પ્રતિષ્ઠિત “સીએસઆઈ - નીહીલન્ટ ઇ - પ્રશાસન” પુરસ્કાર મળ્યો છે.
- મુખ્યમંત્રી અમૃતમ યોજનાને જયપુરમાં હેલ્થકેર સમિટ ૨૦૧૬માં “બેસ્ટ એફોર્ટેબલ હેલ્થકેર ઇનીશીયેટીવ”નો પુરસ્કાર મળ્યો છે.

મુખ્યમંત્રી અમૃતમ યોજનાને નવીનીકરણ અને અસરકારક ઇ-ગવર્નન્સ (Innovative, Impactful and Sustainable E-Governance) માટે ભારત સરકારનાં ઇલેક્ટ્રોનિક અને ઇન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી મંત્રાલય અને મેક્સિમમ ગવર્નન્સ દ્વારા જયુરી ચોઈસ કેટેગરી હેઠળ “જેમ્સ ઓફ ડિજીટલ ઇન્ડિયા” એવોર્ડ મળ્યો છે.

મુખ્યમંત્રી અમૃતમ યોજનાને ELETS દ્વારા “બેસ્ટ એક્સેસીબલ હેલ્થકેર ઇનીશીયેટીવ”નો પુરસ્કાર પ્રાપ્ત થયો છે.

- મુખ્યમંત્રી અમૃતમ યોજનાને ભારત સરકારનાં ટોપ રેન્કિંગ પોલીસ ઇમરજન્સી સર્વિસ પ્રોજેક્ટ ઇન ઇન્ડિયા દ્વારા જયુરી ચોઈસ કેટેગરી હેઠળ “સ્કોય ઓર્ડર ઓફ મેરીટ” એવોર્ડ પ્રાપ્ત થયો છે. ‘મા’ અને PMJAY યોજનાને ELETS હેલ્થકેર એવોર્ડ ૨૦૧૮ અંતર્ગત ‘રીમોટ, હેલ્થકેર સર્વિસ’ એવોર્ડ એનાયત કરાયો છે.

મુખ્યમંત્રી અમૃતમ (મા) યોજના ની વધુ જાણકારી મળી રહે તે માટે ટોલ ફ્રી નં. ૧૮૦૦ ૨૩૩ ૧૦૨૨ તેમજ www.magujarat.com વેબસાઈટ કાર્યરત છે.

આયુષ્માન ભારત-પ્રધાનમંત્રી જન આરોગ્ય યોજના

આયુષ્માન ભારત - પ્રધાનમંત્રી જન આરોગ્ય યોજના ગ્રામ્ય વિસ્તારો તેમજ શહેરી વિસ્તારો માટે નિયત માપદંડો ધરાવતા સામાજિક, આર્થિક અને જાતિ આધારિત સર્વેક્ષણ ૨૦૧૧ની યાદીમાં સમાવિષ્ટ પરિવારોને કુટુંબ દીઠ વાર્ષિક ₹ ૫ (પાંચ) લાખ સુધીનું આરોગ્ય કવચ પૂરું પાડવા માટે અમલી બનાવવામાં આવી છે.

યોજના હેઠળ મળવાપાત્ર લાભ

- યોજના હેઠળ નોંધાયેલ પરિવારોને ₹ ૫ (પાંચ) લાખ સુધી સારવાર યોજના હેઠળ નોંધાયેલ સરકારી તેમજ ખાનગી હોસ્પિટલોમાં ઉપલબ્ધ.
- આ યોજના હેઠળ પ્રાથમિક, સેકન્ડરી અને ટર્શરી સારવાર માટે પેકેજ નિયત કરી, નિયત કરેલા પેકેજ અને તેના દર મુજબ સારવાર ઉપલબ્ધ. જેમાં આંખના રોગો, કાન, નાક અને ગળાના રોગો, સ્ત્રી રોગ, માનસિક રોગો, હૃદયના રોગો, કીડનીના રોગો, મગજના રોગો, ગંભીર ઈજાઓ, નવજાત શિશુઓને લગતા ગંભીર રોગો, કેન્સર, ઘૂંટણ અને થાપાના રિપ્લેસમેન્ટ, કિડની અને લિવરના ટ્રાન્સપ્લાન્ટેશન વગેરે માટે સારવાર મળવાપાત્ર છે.
- સદર યોજના હેઠળ ₹ ૫૦,૦૦૦ સુધીનો ખર્ચ ઈનશ્યોરન્સ કંપની દ્વારા હોસ્પિટલોને ચૂકવાશે.
- ₹ ૫૦,૦૦૧ થી વધુનો ખર્ચ સરકાર દ્વારા હોસ્પિટલોને ચૂકવાશે.
- યોજના અંતર્ગત ૨,૫૬૦ હોસ્પિટલો, જેમાં ખાનગી ૭૫૬ અને સરકારી ૧,૮૦૪ હોસ્પિટલોની સહભાગીતા.
- યોજના સાથે જોડવામાં આવેલી તમામ હોસ્પિટલોમાં પ્રધાનમંત્રી આયુષ્માન મિત્ર ઉપલબ્ધ હશે. જેઓ લાભાર્થીને સારવાર સમયે માર્ગદર્શન પૂરું પાડશે અને મદદરૂપ થશે.
- યોજના હેઠળ લાભાર્થીઓને હોસ્પિટલ ખાતે સારવાર હેતુ આવવા- જવાના ભાડા પેટે ₹ ૩૦૦ ચૂકવવામાં આવે છે.

‘મા’ અને PMJAY યોજનાને તા. ૨૭-૧૨-૨૦૧૮ના રોજ Six Sigma Excellence હેલ્થકેર એવોર્ડ ૨૦૧૮ અંતર્ગત 'Best Initiative of the year' એવોર્ડ પ્રાપ્ત થયેલો છે.

લાભાર્થી

આ યોજના હેઠળ સામાજિક, આર્થિક અને જાતિ આધારિત સર્વેક્ષણ ૨૦૧૧ અંતર્ગત નોંધાયેલા ગ્રામ્ય અને શહેરી વિભાગના કુલ ૪૪.૮૫ લાખ પરિવારો (૨.૨૫ કરોડ વ્યક્તિ) નો સમાવેશ.

ગ્રામ્ય વિભાગના લાભાર્થી પરિવારો: -

નોંધાયેલા લક્ષ્યાંકિત પરિવારો, જે D1, D2, D3, D4, D5 અને D7 માંના છ વંચિત માપદંડમાંના એક, જેવા કે :-

કાચી દીવાલો અને કાચા છત સાથે માત્ર એક ઓરડો હોય તેવા પરિવાર (D1).

૧૬ થી ૫૯ વર્ષની વયે કોઈ વયસ્ક સભ્ય ન હોય તેવા પરિવાર (D2).

૧૬ થી ૫૯ વર્ષની વય વયે કોઈ પણ પુખ્ત વયના પુરુષ સભ્ય ન હોય અને મહિલા ઘર ચલાવતી હોય તેવા પરિવાર (D3).

અપંગ સભ્ય અને કોઈ પુખ્ત સક્ષમ સભ્ય ન હોય તેવા પરિવાર (D4).

એસ.સી / એસ.ટી પરિવારો (D5).

જે જાતે પરચૂરણ મજૂરી કરી તેમની આવકનો મોટો હિસ્સો કમાતા હોય તેવા ઘર વિનાના પરિવારો (D7).

આપોઆપ સમાવેશ થાય તેવા આશ્રય વિનાના પરિવારો (Automatically included Households without shelter): -

- નિરાધાર / જે ભીક્ષા માંગીને જીવન ગુજારતા હોય તેવા પરિવારો.

- સફાઈ કામદારના પરિવારો.

આદિમ આદિજાતિ જૂથો (Primitive Tribal Group).

કાયદાકીય રીતે બંધાણથી છૂટા પડેલા મજૂરો (Legally released bonded Labour).

શહેરી વિભાગના વ્યવસાયિક કેટેગરીના કામદારો(Occupational Categories of Workers from Urban): -

રેગ પીકર (Rag Picker).

- ભિક્ષુક.

- ફેરિયા / મોચી / હોકર / રસ્તાઓ પર કામ કરનાર અન્ય સભ્યો.

- બાંધકામ કામદાર / પ્લમ્બર / કડિયા / મજૂર / પેઈન્ટર / વેલ્ડર / ચોકીદાર / કુલી અને અન્ય હેડ લોડ વર્કર.

- સફાઈ કામદાર / સેનિટેશન વર્કર / માળી.

- ઘર આધારિત કાર્યકર / કારીગર / હસ્તકલા કાર્યકર / દરજી.

- પરિવહન કાર્યકર / ડ્રાઈવર / કન્ડક્ટર / વાહન ચલાવવા માટે સહાયક અને કન્ડક્ટર/કાર્ટ પુલર/ રીક્ષાપુલર.

- દુકાનમાં કામદાર/ આસિસ્ટન્ટ / નાની સંસ્થામાં પટાવાળા / મદદગાર / ડિલિવરી સહાયક / એટેન્ડન્ટ / વેઈટર.
- ઈલેક્ટ્રિશન / મિકેનિક / એસેમ્બલર / સમારકામ કાર્યકર.
- ધોબી / ચોકીદાર.

કુટુંબની વ્યાખ્યામાં કોઈ પણ મર્યાદા વગર તમામ સભ્યોને લાભ.

યોજનાનો લાભ કઈ રીતે મળે

- સૌપ્રથમ લાભાર્થીનું નામ અને તેમના કુટુંબના સભ્યોના નામ નિયત માપદંડો ધરાવતા સામાજિક, આર્થિક અને જાતિ આધારિત સર્વેક્ષણ ૨૦૧૧ની યાદીમાં હોવું જરૂરી છે.
- લાભાર્થીએ પોતાનાં આધાર કાર્ડ, ઈ-કાર્ડ, “મા” અથવા “મા-વાત્સલ્ય” કાર્ડમાંથી કોઈ પણ એક કાર્ડ અને પોતાનું રાશન કાર્ડ સી.એસ.સી. તેમજ યોજના સાથે સંકળાયેલ હોસ્પિટલે લઈ જવાનું રહેશે.
- હોસ્પિટલ કક્ષાએ પ્રધાનમંત્રી આરોગ્યમિત્રને ઉક્ત દસ્તાવેજ બતાવાના રહેશે.
- લાભાર્થી દ્વારા રજૂ કરેલા દસ્તાવેજોનાં આધારે પ્રધાનમંત્રી આરોગ્યમિત્ર સંપૂર્ણ ઓળખની ઓનલાઈન ખરાઈ મેળવશે અને ત્યાર બાદ ઈ-કાર્ડ આપશે.
- ખરાઈ થયા પછી લાભાર્થી યોજના સાથે જોડાયેલી હોસ્પિટલોમાં વિના મૂલ્યે સારવાર મેળવી શકશે.

અમલીકરણ :-

આયુષ્માન ભારત- પ્રધાનમંત્રી જન આરોગ્ય યોજનાનું અમલીકરણ રાજ્ય કક્ષાએ ગુજરાત હેલ્થ પ્રોટેક્શન સોસાયટી દ્વારા કરવામાં આવે છે. આ યોજના હેઠળ સફળ અમલીકરણ માટે સ્ટેટ હેલ્થ એજન્સીની રચના કરવામાં આવી છે.

ફરિયાદ નિવારણ :-

આયુષ્માન ભારત- પ્રધાનમંત્રી જન આરોગ્ય યોજના હેઠળ ફરિયાદ નિવારણ હેતુ રાજ્ય કક્ષાએ રાજ્ય ફરિયાદ નિવારણ સમિતિ તેમજ જિલ્લા કક્ષાએ જિલ્લા ફરિયાદ નિવારણ સમિતિની રચના કરવામાં આવી છે.

યોજનાઓની સિધ્ધિઓ :-

- PMJAY યોજનાને ન્યુ દિલ્હી ખાતે ‘સ્કોય ગવર્નનન્સ ઓર્ડર કેશલેસ અને પેપરલેસ એક્સેસ’ એવોર્ડ પ્રાપ્ત થયો છે.
- ‘મા’ અને PMJAY યોજનાને તા.૨૭-૧૨-૨૦૧૮ના રોજ Six Sigma Excellence હેલ્થકેર એવોર્ડ ૨૦૧૮ અંતર્ગત 'Best Initiative of the year' એવોર્ડ પ્રાપ્ત થયેલો છે.

યોજનાની વધુ જાણકારી ટોલ ફ્રી નં. ૧૮૦૦ ૨૩૩ ૧૦૨૨ અને ૧૪૫૫૫ તેમજ www.pmjay.gov.in વેબસાઈટ ઉપલબ્ધ મળી રહેશે.

જનની શિશુ સુરક્ષા કાર્યક્રમ

યોજનાનો લાભ કોને મળે

તમામ સગર્ભા માતાને પ્રસૂતિ બાદ ૪૨ દિવસ સુધી અને નવજાત શિશુને ૧ વર્ષ સુધી સરકારી સંસ્થાઓમાં નિઃશુલ્ક આરોગ્ય સારવાર.

યોજના અંતર્ગત મળવાપાત્ર સહાય/ લાભ

સગર્ભા માતાઓને મળવાપાત્ર સેવાઓ :-

- વિના મૂલ્યે સંસ્થાકીય પ્રસૂતિ સેવા, નિઃશુલ્ક સિઝેરીયન સેવા, મફત દવા, સર્જીકલ અને અન્ય સામગ્રી, મફત લેબોરેટરી સેવાઓ - લોહીની તપાસ, પેશાબની તપાસ, સોનોગ્રાફી વગેરે.
- હોસ્પિટલમાં રહે તે દરમિયાન નિઃશુલ્ક ભોજન
- જરૂર પડે ત્યારે નિઃશુલ્ક રક્ત, મફત એમ્બ્યુલન્સ સેવા - ઘરેથી હોસ્પિટલ, હોસ્પિટલથી મોટી હોસ્પિટલ, તથા ઘરે પરત
- હોસ્પિટલની કોઈ પણ પ્રકારની ફી માંથી મુક્તિ

નવજાત શિશુને ૧ વર્ષ સુધી મળવાપાત્ર સેવાઓ:-

- વિના મૂલ્યે સારવાર
- વિના મૂલ્યે દવા સર્જીકલ અને અન્ય સામગ્રી
- વિના મૂલ્યે લેબોરેટરી સેવાઓ
- જરૂર પડે ત્યારે નિઃશુલ્ક રક્ત
- વિના મૂલ્યે એમ્બ્યુલન્સ સેવા - ઘરેથી હોસ્પિટલથી મોટી હોસ્પિટલ તથા ઘરે પરત
- હોસ્પિટલની કોઈ પણ પ્રકારની ફીમાંથી મુક્તિ
- જનની શિશુ સુરક્ષા કાર્યક્રમ હેઠળ જાહેર આરોગ્યની સંસ્થાઓમાં તમામ સગર્ભાઓ અને ૧ વર્ષ સુધીના બાળકોને નિદાન સેવાઓ, દવાઓ, બ્લડ ટ્રાંસફ્યુઝન, રેફરલ સેવાઓ સહિતની તમામ સેવાઓ વિના મૂલ્યે પૂરી પાડવામાં આવે છે. આ યોજના હેઠળ વર્ષ ૨૦૧૮-૨૦ દરમિયાન ૨૨ લાખ લાભાર્થીઓ વિનામૂલ્યે નિદાન સેવાઓ, વિના મૂલ્યે દવાઓ અને જરૂરી વપરાશી સામાન, રેફરલ માટે વિનામૂલ્યે વાહન સુવિધાઓ તથા ૬૨,૮૮૦ લાભાર્થીઓને વિના મૂલ્યે લોહી પૂરું પાડવામાં આવ્યું છે.
- જનની શિશુ સુરક્ષા કાર્યક્રમ અંતર્ગત સરકારી દવાખાનામાં પ્રસૂતિ થયેલા માતા અને બાળકને વિના મૂલ્યે સલામત રીતે ઘરે પહોંચાડતી “ખિલખિલાટ ” એક અગત્યની સેવા છે. આ સેવા થકી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૨ થી ડિસેમ્બર ૨૦૧૮ સુધીમાં ૩૦ લાખ માતાઓને તેના બાળક સહિત સલામત રીતે ઘરે પહોંચાડાવામાં આવ્યા છે.

યોજનાનો લાભ કઈ રીતે મળે

પ્રસૂતિ સેવાઓ માટે કોઈપણ સરકારી દવાખાને જવાનું રહેશે.

■ પ્રધાનમંત્રી સુરક્ષિત માતૃત્વ અભિયાન ■

યોજનાનો લાભ કોને મળવાપાત્ર

બીજા અને ત્રીજા ત્રિમાસીક ગાળાની સગર્ભાવસ્થા ધરાવતી જોખમી સગર્ભા માતાઓની વહેલા ઓળખ અને સમયસર સારવાર નિષ્ણાત તબીબના માર્ગદર્શન હેઠળ કરવા માટે “પ્રધાનમંત્રી સુરક્ષિત માતૃત્વ અભિયાન” સમગ્ર રાજ્યમાં અમલમાં છે.

યોજના અંતર્ગત મળવાપાત્ર સહાય/ લાભ

- સમગ્ર રાજ્યમાં દર માસની ૯મી તારીખે પ્રધાનમંત્રી સુરક્ષિત માતૃત્વ અભિયાન હેઠળ જાહેર આરોગ્યની સંસ્થા પર ક્લિનિકનું આયોજન કરવામાં આવે છે.
- આ અભિયાનમાં જાહેર આરોગ્યની સંસ્થાએ દર માસની ૯ મી તારીખે નિષ્ણાત તબીબ દ્વારા સગર્ભા માતાની પૂર્વ પ્રસૂતિ તપાસ કરી જરૂરી સેવાઓ પૂરી પાડવામાં આવે છે.

યોજનાનો લાભ કઈ રીતે મળે

પ્રધાનમંત્રીશ્રીના “મનકી બાત” કાર્યક્રમ દરમિયાન કરેલ “I pledge for 9” આહવાનને અનુસરીને ખાનગી સ્ત્રી રોગ નિષ્ણાત અને ખાનગી તબીબ પણ સગર્ભા માતાઓને પૂર્વ પ્રસૂતિ સેવાઓ આપવા માટે પ્રધાનમંત્રી સુરક્ષિત માતૃત્વ અભિયાન અંતર્ગત વિના મૂલ્યે જોડાયેલા છે.

પ્રધાનમંત્રી સુરક્ષિત માતૃત્વ અભિયાનનું મોનીટરિંગ વેબ પોર્ટલ દ્વારા કરવામાં આવે છે, ઉપરાંત અભિયાન અંતર્ગત સ્વૈચ્છિક સેવા આપવા ઈચ્છતા ખાનગી નિષ્ણાત તબીબ પોતાનું રજિસ્ટ્રેશન SMS નંબર (૫૬૧૬૧૧૫) કે વેબ સાઈટ www.pmsma.nhp.gov.in પર કરી શકે છે.

- વડાપ્રધાનશ્રી દ્વારા સમગ્ર દેશમાં બીજા અને ત્રીજા ત્રિમાસની સગર્ભાની તબીબી અધિકારી દ્વારા તપાસ થાય, જોખમી સગર્ભાની સમયસર ઓળખ થાય અને તેને જરૂરી સારવાર આપી શકાય તે હેતુથી શરૂ કરાયેલી પ્રધાનમંત્રી સુરક્ષિત માતૃત્વ અભિયાન અંતર્ગત રાજ્યના તમામ પ્રા.આ.કેન્દ્ર અને તેનાથી ઉપરના સ્તરની જાહેર આરોગ્યની સંસ્થાઓમાં દર મહિનાની ૯મી તારીખે પ્રધાનમંત્રી સુરક્ષિત માતૃત્વ ક્લિનિક યોજાય છે. આ અભિયાન અંતર્ગત ડિસેમ્બર ૨૦૧૮ સુધીમાં રાજ્યની કુલ ૧૫.૭૧ લાખ સગર્ભાઓની તપાસ થયેલી છે જે પૈકી ૮૦,૮૩૦ સગર્ભાઓને અતિ જોખમી સગર્ભા તરીકે ઓળખી વધુ સારવાર શરૂ કરાયેલી છે.

યોજનાનો લાભ ક્યાંથી મળશે

પ્રધાનમંત્રી સુરક્ષિત માતૃત્વ અભિયાન ક્લિનિકનું આયોજન તમામ સામૂહિક આરોગ્ય કેન્દ્રો, સબ ડિસ્ટ્રીક્ટ હોસ્પિટલ, જિલ્લા હોસ્પિટલ અને મેડિકલ કોલેજ સંલગ્ન હોસ્પિટલ ખાતે થાય છે.

સાર્વત્રિક રસીકરણ કાર્યક્રમ

યોજનાનો લાભ કોને મળે

સગર્ભા માતાઓ તથા સાર્વત્રિક રસીકરણની સેવાઓને અંતર્ગત નિયત યોગ્ય વયજૂથવાળા બાળકો

યોજના અંતર્ગત મળવાપાત્ર લાભ/ સહાય :

- બાળકો અને સગર્ભા માતાઓને નિઃશૂલ્ક રસીકરણની સેવાઓ
- દેશભરમાં સાર્વત્રિક રસીકરણ કાર્યક્રમ એ સૌથી વધુ પ્રાથમિકતા ધરાવતો કાર્યક્રમ છે. આ કાર્યક્રમ સગર્ભા માતાઓને ધનુરથી તેમજ બાળકોને જીવલેણ રોગો જેવા કે ઝેરી કમળો, બાળ ટી.બી., પોલીયો, ડીપ્થેરીયા, ઊટાટીયું, ધનુર, હીબ બેક્ટેરિયાથી થતા રોગો અને ઓરી સામે રક્ષણ પૂરું પાડી સંપૂર્ણ ૧૦૦% રસીકરણના ધ્યેય સાથે કાર્યરત છે.

યોજનાનો લાભ કઈ રીતે મળે

- રાજ્યના તમામ વિસ્તારોને રસીકરણ સેવાઓથી આવરી લેવા માટે માસિક ૬,૦૦,૦૦૦ થી પણ વધારે મમતા દિવસનું નિયમિત આયોજન કરી ૮૦ ટકાથી વધારે સંપૂર્ણ રસીકરણના વ્યાપમાં વધારો થયો છે. મમતા દિવસમાં તમામ ગ્રામીણ અને શહેરી વિસ્તારોને આવરી લેવામાં આવે છે.
- સગર્ભા માતાઓ અને બાળકોની માથાદીઠ મોજણી (હેડ કાઉન્ટ) કરી એ.એન.એમ., આશાબહેન દ્વારા તૈયાર નામજોગ યાદી મુજબ યોગ્ય સમયાંતરે રસીકરણની સેવાઓ જે-તે લાભાર્થીઓને આપવામાં આવે છે.
- માઈકોપ્લાન મુજબ નિયત મમતા દિવસે આ લાભાર્થીઓને રસીકરણની નિઃશૂલ્ક સેવાઓ પૂરી પાડવામાં આવે છે.
- મમતા દિવસના રોજ આશાબહેન તથા આંગણવાડી બહેનો દ્વારા લાભાર્થીઓને પહેલાથી જ જાણ કરવામાં આવે છે, જેથી એક પણ લાભાર્થી રસીકરણની સેવાઓથી વંચિત ન રહી જાય.
- રાજ્યમાં તા.૧૬/૭/૨૦૧૮ થી ૩૦/૮/૨૦૧૮ સુધી મિઝેલ્સ રુબેલા રસીકરણ અભિયાનનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું જેમાં ૮ મહિનાથી ૧૫ વર્ષના ૧.૪૫ કરોડથી વધારે બાળકોને આવરી લેવામાં આવ્યા છે.

યોજનાના લાભ ક્યાંથી મળે :

- સાર્વત્રિક રસીકરણ કાર્યક્રમ અંતર્ગત તમામ સરકારી આરોગ્ય સંસ્થાઓ જેવી કે, ડિસ્ટ્રિક્ટ હોસ્પિટલ, સબ ડિસ્ટ્રિક્ટ હોસ્પિટલ, સામૂહિક આરોગ્ય કેન્દ્ર, પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્ર(શહેરી/ગ્રામ્ય), સબસેન્ટર અને આંગણવાડી ઉપર નિયત મમતા દિવસે તથા આઉટરીચ વિસ્તારોમાં આયોજિત કરેલા મમતા (મોબાઈલ) સેશન ઉપર.

રાષ્ટ્રીય રક્તપિત્ત નિર્મૂલન કાર્યક્રમ

એલીમીનેશનનો ધ્યેય હાંસલ કરવા માટે જિલ્લા કક્ષાએ હાથ ધરાતી કામગીરી

વહેલી તકે નવા દર્દી શોધવા :

લેપ્રસી કેસ ડીટેક્શન કેમ્પેઈન - સને ૨૦૧૬-૧૭ થી દર વર્ષે ૭ થી ૧૪ દિવસ દરમિયાન આશા અને પુરુષ વોલેન્ટીયર દ્વારા પ્રત્યેક ઘરની મુલાકાત લઈ રક્તપિત્ત અંગે લોકોને સમજ આપી ઘરના તમામ સભ્યોની રક્તપિત્ત અંગે શારીરિક તપાસણી કરવામાં આવે છે અને ૧૦૦ ટકા વસ્તી આવરી લેવામાં આવે છે.

ફોકસ લેપ્રસી કેમ્પેઈન -આ કામગીરી લો-એન્ડેમીક જિલ્લાના તાલુકાઓમાં કે જ્યાં નવા શોધાયેલ પૈકી ગ્રેડ-૨ વિકૃતિ ધરાવતાં તેમજ બાળક દર્દીઓ નોંધાયેલા હોય તેવા તાલુકાઓની તમામ વસ્તીને આવરી લઈ સર્વેની કામગીરી હાથ ધરવામાં આવે છે.

હાર્ડ ટુ રીચ એરીયા સર્વે - આ વિસ્તારોમાં “Hard to Reach area” જેવા કે સ્લમ વિસ્તાર, છુટો છવાયો વિસ્તાર, ડુંગરાળ તેમજ અંતરિયાળ વિસ્તાર તેમજ રોજીરોટી માટે સ્થળાંતર થયેલી વસ્તીને આવરી લઈ Case Detection in Hard to Reach areas અંતર્ગત કામગીરી હાથ ધરવામાં આવે છે.

સ્પેશ્યલ એક્ટિવિટી પ્લાન (SAP) સને ૨૦૧૨-૧૩ થી સને ૨૦૧૫-૧૬ દરમિયાન દર વર્ષે ૭ દિવસ દરમિયાન રાજ્યના ઉચ્ચ પ્રમાણદર ધરાવતા સુરત અને વડોદરા ઝોન હસ્તકના ૧૨ જિલ્લાઓમાં સ્પેશ્યલ એક્ટિવિટી પ્લાન અંતર્ગત નીચે મુજબ કામગીરી કરવામાં આવી છે.

(૧) જનરલ હેલ્થ સ્ટાફ દ્વારા ઘરે-ઘરે ફરીને શંકાજનક દર્દી શોધવા

(૨) મેડિકલ ઓફીસર દ્વારા ત્વરિત નિદાન

(૩) ધનિષ્ઠ આઈ.ઈ.સી એક્ટીવીટી,

હાર્ડ ટુ રીચ એરીયા સર્વે: ૧૨-હાઈએન્ડેમીક

જિલ્લાઓના વિસ્તારોમાં “Hard to Reach

area” જેવા કે સ્લમ વિસ્તાર, છુટો છવાયો

વિસ્તાર, ડુંગરાળ તેમજ અંતરિયાળ વિસ્તાર

તેમજ રોજીરોટી માટે સ્થળાંતર થયેલી વસ્તી

આવરી લઈ Case Detection in Hard to

Reach areas અંતર્ગત કામગીરી હાથ ધરવામાં આવી છે.

વર્ષ	કુલ તાલુકા	કુલ ગામ	આવરેલ કુલ વસ્તી	શંકાજનક મળ્યા	નવા દર્દી શોધ્યા
૨૦૧૬-૧૭	૪૬	૮૪	૪૪૭૬	૧૫૧	૩૪
૨૦૧૭-૧૮	૫૦	૭૧	૧૮૧૩૩૧	૫૨૩	૧૪
૨૦૧૮-૧૯	૭૯	૭૫૫	૪૭૮૧૪૫	૬૫૮	૨૩

ફોકસ લેપ્રસી કેમ્પેઈન: આ કામગીરી લો-એન્ડેમીક જિલ્લાના તાલુકાઓમાં કે જ્યાં નવા શોધાયેલા પૈકી ગ્રેડ-૨ વિકૃતિ ધરાવતાં તેમજ બાળક દર્દીઓ નોંધાયેલા હોય તેવા તાલુકાઓની તમામ વસ્તીને આવરી લઈ સર્વે કામગીરી હાથ ધરવામાં આવી છે.

વર્ષ	ગામ અને કોર્પોરેશનની કુલ વસ્તી	આવરેલ કુલ વસ્તી	શંકાજનક મળ્યા	શંકાજનક તપાસ્યા	નવા દર્દી શોધ્યા
૨૦૧૬-૧૭	૮૨૮૪૬	૮૨૬૧૬	૨૪૪	૨૪૪	૦
૨૦૧૭-૧૮	૫૪૮૧૧	૫૨૦૮૪	૧૧૩	૧૧૩	૧
૨૦૧૮-૧૯	૩૪૭૮૭	૨૧૦૩૧	૩૭	૩૭	૪

ડીસેબિલિટી પ્રિવેન્શન એન્ડ મેડિકલ રીહેબિલિટેશન

રીકન્સ્ટ્રક્ટીવ સર્જરી - સને ૧૯૯૯ થી ૨૦૧૮ સુધી કુલ ૨૭ રીકન્સ્ટ્રક્ટીવ સર્જરી કેમ્પ (અવિરત ૩૦૦ અને ૫૦૦ કલાક સર્જરી કેમ્પ)નું આયોજન કરી કુલ ૭૧૫૮ રીકન્સ્ટ્રક્ટીવ સર્જરી ઓપરેશન કરવામાં આવેલ છે. માર્ચ-૨૦૧૯ અંતિત કુલ ૮૧૨૩ (કેમ્પ અને રૂટીન કામગીરી) રીકન્સ્ટ્રક્ટીવ સર્જરી કરવામાં આવી છે.

રીકન્સ્ટ્રક્ટીવ સર્જરી માટે ભારત સરકાર દ્વારા માન્ય સંસ્થાઓ.

(૧) પ્લાસ્ટીક સર્જરી ડીપાર્ટમેન્ટ, બી.જે.મેડીકલ કોલેજ, અમદાવાદ

(૨) પ્લાસ્ટીક સર્જરી ડીપાર્ટમેન્ટ, જી.એમ.સી., એસ.એસ.જી. હોસ્પિટલ, વડોદરા

(૩) પ્લાસ્ટીક સર્જરી ડીપાર્ટમેન્ટ, જી.એમ.સી., એન.સી.એચ., સુરત

માઈકો સેલ્યુલર રબર પગરખાં પૂરા પાડયા :

રક્તપિત્તના કારણે પગમાં બધીરતા ધરાવતાં તમામ રક્તપિત્તગ્રસ્તોને માઈકો સેલ્યુલર રબર પગરખાં (એમ.સી.આર.) વર્ષમાં પ્રત્યેક લાભાર્થી દીઠ બે જોડ વિના મૂલ્યે પૂરા પાડવામાં આવેલા છે. જેથી પગમાં બધીરતા ધરાવતાં રક્તપિત્તગ્રસ્તોને પગમાં ન રૂઝાય તેવા ચાંદા (અલ્સર) થી બચાવી શકાયા છે

૨૦૧૬-૧૭	૧૧૮૫૧
૨૦૧૭-૧૮	૧૦૮૦૨
૨૦૧૮-૧૯	૧૨૪૫૬

રાષ્ટ્રીય રક્તપિત્ત નિર્મૂલન કાર્યક્રમ – ગુજરાત

નં.	વિગતો	
૧	યોજનાનું નામ / પ્રકાર	: રાષ્ટ્રીય રક્તપિત્ત નિર્મૂલન કાર્યક્રમ
૨	યોજનાનો લાભ કોને મળવાપાત્ર	(૧) રક્તપિત્તના ચિહ્નો-લક્ષણો ધરાવતા તમામ દર્દીઓને બહુ ઔષધિય સારવાર વિના મૂલ્યે પૂરી પાડવામાં આવે છે. (૨) પગમાં બધીરતા ધરાવતા તમામ રક્તપિત્તગ્રસ્તોને માઈકો સેલ્યુલર રબર (એમ.સી.આર.) પગરખા વિના મૂલ્યે પૂરા પાડવામાં આવે છે. (૩) વિકૃતિ ધરાવતા તમામ રક્તપિત્તગ્રસ્તોને ભારત સરકારશ્રી દ્વારા માન્ય થયેલા નીચે દર્શાવેલ સેન્ટર ખાતે વિના મૂલ્યે રીકન્સ્ટ્રક્ટીવ સર્જરી કરી આપવામાં આવે છે.

૩	યોજના અંતર્ગત સહાય/લાભ	(૧)	રક્તપિત્તના દર્દીઓને બહુ ઔષધિય સારવાર તમામ પ્રા.આ.કે. / સા.આ.કે. અને જનરલ હોસ્પિટલમાં વિના મૂલ્યે પૂરી પાડવામાં આવે છે.
		(૨)	પગમાં બધીરતા ધરાવતા તમામ રક્તપિત્તગ્રસ્તોને માઈક્રોસેલ્યુલર રબર (એમ.સી.આર.) પગરખા વર્ષમાં બે વાર વિનામૂલ્યે પૂરા પાડવામાં આવે છે.
		(૩)	વિકૃતિ ધરાવતા રક્તપિત્તગ્રસ્તોને વિકૃતિ દૂર કરવા માટે રીકન્સ્ટ્રક્ટીવ સર્જરી ભારત સરકારશ્રી દ્વારા માન્ય સેન્ટર ખાતે કરાવી આપવામાં આવે છે. આ માન્ય સેન્ટર ખાતે મેજર રીકન્સ્ટ્રક્ટીવ સર્જરી કરાવનાર રક્તપિત્તગ્રસ્તને ₹ ૮૦૦૦ તેમજ રીકન્સ્ટ્રક્ટીવ સર્જરી કરી આપનાર માન્ય સેન્ટરને મેજર સર્જરી દીઠ ₹ ૫૦૦૦ ચૂકવવામાં આવે છે.
		(૪)	રક્તપિત્તગ્રસ્તોને રીકન્સ્ટ્રક્ટીવ સર્જરી માટે હોસ્પિટલમાં દાખલ કરવામાં આવે ત્યારથી હોસ્પિટલમાંથી ડીસચાર્જ થાય ત્યાં સુધી વેજલોસ દૈનિક ₹ ૧૫૦ મહત્તમ ૨૦ દિવસ સુધી ચૂકવવામાં આવે છે.
૪	યોજનાનો લાભ કઈ રીતે મળે	(૧)	માઈક્રોસેલ્યુલર રબર (એમ.સી.આર.) પગરખા :- એમ.સી.આર. પગરખા મેળવવા માટે પગમાં બધીરતા ધરાવતાં રક્તપિત્તગ્રસ્તને કોઈ આધાર પુરાવાની જરૂર રહેતી નથી.
		(૨)	રીકન્સ્ટ્રક્ટીવ સર્જરી (આર.સી.એસ.) :- મેજર રીકન્સ્ટ્રક્ટીવ સર્જરી કરાવનાર રક્તપિત્તગ્રસ્તને ભારત સરકાર દ્વારા માન્ય કરેલી સંસ્થાઓમાં ઓપરેશન કરાવેલું છે તેનો દસ્તાવેજ પુરાવો (૧)એસ.એસ.જી.હોસ્પિટલ, વડોદરા (૨)નવી સિવિલ હોસ્પિટલ, અમદાવાદ. (૩) સિવિલ હોસ્પિટલ, સુરત પૈકી એકનો રજૂ કરવાનો રહેશે.
૫	યોજનાનો લાભ ક્યાંથી મળે	(૧)	માઈક્રોસેલ્યુલર રબર (એમ.સી.આર.) પગરખા :- જિલ્લા રક્તપિત્ત અધિકારી/જિલ્લા ક્ષય અધિકારીની કચેરી ખાતેથી વિના મૂલ્યે પૂરા પાડવામાં આવે છે.
		(૨)	રીકન્સ્ટ્રક્ટીવ સર્જરી (આર.સી.એસ.):- જિલ્લા રક્તપિત્ત અધિકારી /જિલ્લા ક્ષય અધિકારીની કચેરી ખાતેથી વિના મૂલ્યે કરાવી આપવામાં આવે છે.
		(૩)	બહુઔષધિય સારવાર (એમ.ડી.ટી.) :- તમામ પી.એચ.સી./સી.એચ.સી., જનરલ હોસ્પિટલમાં વિના મૂલ્યે પૂરી પાડવામાં આવે છે.

શાળા આરોગ્ય-રાષ્ટ્રીય બાળ સ્વાસ્થ્ય કાર્યક્રમ

શાળા આરોગ્ય કાર્યક્રમ એ ગુજરાત રાજ્યમાં અમલી બનેલો સૌથી મોટો આરોગ્યલક્ષી પ્રોગ્રામ છે. શાળા આરોગ્ય કાર્યક્રમ એ રાજ્યની ભાવી પેઢીને તંદુરસ્ત બનાવવાનો ગુજરાત સરકારનો ભગીરથ પ્રયાસ છે. આ કાર્યક્રમ અંતર્ગત રાજ્યના નવજાત શિશુથી ૬ વર્ષ સુધીના આંગણવાડીના બાળકો, પ્રાથમિક શાળાના બાળકો, માધ્યમિક/ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓ તથા નવજાત શિશુથી ૧૮ વર્ષ સુધીના શાળાએ ન જતા બાળકોની આરોગ્ય તપાસ અને સારવાર કરવામાં આવે છે.

ગુજરાતના આ શાળા આરોગ્ય કાર્યક્રમને રાષ્ટ્રીય બાળ સ્વાસ્થ્ય કાર્યક્રમ સાથે સાંકળી લેવામાં આવ્યો છે. તથા સમર્પિત મોબાઈલ હેલ્થ ટીમ દ્વારા નિયમિત હેલ્થ ચેકઅપ પ્રવૃત્તિઓ તથા ગતિવિધિઓ હાથ ધરવામાં આવે છે.

યોજનાનો લાભ કોને મળે :-

- નવજાત શિશુથી ૬ વર્ષના આંગણવાડીના બાળકો,
- ધોરણ :-૧ થી ૧૨ સુધીમાં અભ્યાસ કરતા સરકારી, ખાનગી અને અનુદાન મેળવતી તમામ શાળાના વિદ્યાર્થીઓ,
- ચિદ્વન હોમ /મદરેસા / અનાથ આશ્રમના બાળકો.
- શાળાએ ન જતા ૧૮ વર્ષ સુધીના બાળકો

યોજનામાં શું લાભ મળે :-

- પ્રાથમિક ચકાસણીથી લઈ સુપર સ્પેશ્યાલીટી સારવાર
- ૪D જન્મ જાત ખામીઓ જેવી કે રોગ, ઉણપ, વિકલાંગતા અને જન્મજાત ખામીના આધારે આરોગ્ય ચકાસણી તથા સારવાર.
- સ્થળ પર પ્રાથમિક સારવાર
- વિના મૂલ્યે ચશ્મા વિતરણ
- હૃદય-કિડની અને કેન્સર જેવા રોગો માટે સુપર સ્પેશ્યાલીટી સારવાર ઉપરાંત લીવર ટ્રાન્સપ્લાન્ટ. કોકલીયર ઈમ્પ્લાન્ટ, કિડની ટ્રાન્સપ્લાન્ટ અને બોનમેરો ટ્રાન્સપ્લાન્ટ જેવી અત્યંત આધુનિક સારવારનો સમાવેશ થાય છે.
- આરોગ્ય શિક્ષણ.

આરોગ્ય ટીમ દ્વારા શાળાએ જતા તમામ બાળકો અને આંગણવાડીના બાળકોની આરોગ્ય ચકાસણી કરવામાં આવે છે. સામાન્ય બીમારી જણાતા બાળકોને શાળામાં સ્થળ પર જ સારવાર આપવામાં આવે છે. સારવારની જરૂરિયાત વાળા બાળકોને રિફર કરીને આંખના નિષ્ણાત, દાંતના નિષ્ણાત, નાક, કાન અને ગળાના નિષ્ણાત, બાળરોગ નિષ્ણાત અને અન્ય નિષ્ણાત દ્વારા સારવાર સેવા આપવામાં આવે છે. ચશ્માની જરૂરિયાત વાળા બાળકોને વિના મૂલ્યે ચશ્મા આપવામાં આવે છે.

હૃદય, કિડની અને કેન્સરના રોગથી પીડાતા બાળકોને રાજ્યની એપેક્ષ હોસ્પિટલોમાં સારવાર આપવામાં આવે છે. કિડની ટ્રાન્સપ્લાન્ટ, બોનમેરો ટ્રાન્સપ્લાન્ટ, લીવર ટ્રાન્સપ્લાન્ટ, કોકલીયર ઈમ્પ્લાન્ટ જેવી અદ્યતન સારવાર પણ વિના મૂલ્યે આપવામાં આવે છે.

વર્ષ ૨૦૧૮/૧૯માં શાળા આરોગ્ય તપાસણી કાર્યક્રમ અંતર્ગત દોઢ કરોડથી પણ વધુ બાળકોની આરોગ્ય ચકાસણી કરવામાં આવી છે. જે પૈકી ૨૦ લાખથી પણ વધુ બાળકોની મેડિકલ ઓફિસર દ્વારા તપાસણી કરવામાં આવી છે. જે પૈકી ૧૮ લાખથી પણ વધુ બાળકોને સ્થળ પર સારવાર આપવામાં આવી અને ૨ લાખથી વધુ બાળકોને સંદર્ભ સેવાનો લાભ આપવામાં આવ્યો છે.

શાળા આરોગ્ય કાર્યક્રમ

વિગત	વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯
કુલ બાળકો	૧,૫૯,૫૮,૬૯૬
તપાસેલા બાળકો	૧,૫૮,૩૨,૭૦૬
મેડિકલ ઓફિસરે તપાસેલા	૨૫,૭૦,૮૯૫
સ્થળ પર સારવાર	૨૨,૦૪,૯૧૪
સંદર્ભ સેવા	૨,૭૯,૦૨૮
જેમાં બાળરોગ નિષ્ણાત દ્વારા	૫૯,૯૦૭
આંખના નિષ્ણાત દ્વારા	૭૯,૫૦૬
ડેન્ટલ સર્જન દ્વારા	૬૯,૪૯૦
ચામડી રોગ નિષ્ણાત દ્વારા	૨૯,૮૨૩
કાન, નાક, ગળાના નિષ્ણાત દ્વારા	૨૨,૦૩૮
અન્ય રોગની સારવાર	૧૮,૨૬૪
વિના મૂલ્યે યશ્મા વિતરણ	૫૦,૨૬૭
હૃદય રોગની સારવાર	૨૦,૯૮૨
કિડની રોગની સારવાર	૨૭૨૫
કેન્સર રોગની સારવાર	૧૯૨૨
કિડની પ્રત્યારોપણ	૨૪
ક્લબ ફૂટની સારવાર	૩૮૨૨

એપીડેમિક કંટ્રોલ પ્રોગ્રામ

પાણીજન્ય રોગચાળો :-

પાણીજન્ય રોગો જેવા કે ઝાડા-ઉલ્ટી, કમળો, ટાઇફોઇડ અને કોલેરા જેવા સંક્રામક રોગો ઉપર રાજ્ય કક્ષાએથી અસરકારક સુપરવિઝન કરવામાં આવે છે. રાજ્યમાં જ્યારે પણ આઉટબ્રેક નોંધાય ત્યારે તે વિસ્તારમાં રેપિડ રિસ્પોન્સ ટીમ મોકલી ટેકનિકલ માર્ગદર્શન પૂરું પાડવામાં આવે છે. આ રોગચાળાને નિયમિત સુપરવિઝન કરી તેનું ઉચ્ચકક્ષાએ રિપોર્ટિંગ કરવામાં આવે છે. આ ઉપરાંત રાજ્યમાં આ રોગચાળો ન ફેલાય તે માટે અટકાવ અને નિયંત્રણના પગલાં લેવામાં આવે છે. રાજ્યમાં એપીડેમિકની પરિસ્થિતિને પહોંચી વળવા એન્ટી એપીડેમિક દવાઓની ખરીદી પણ કરવામાં આવે છે.

સ્વાઈનફ્લુ(ઈન્ફ્લુએન્ઝા-એ) (એચ૧એન૧)-સિઝનલ ઈન્ફ્લુએન્ઝા

સ્વાઈન ફ્લુ એચ૧એન૧ નામના વાયરસથી ફેલાતો રોગ છે. જેના સામાન્ય લક્ષણો તાવ, શરદી, ઉધરસ અને ગળામાં સોજો આવવો જેવા છે. ગુજરાત રાજ્યમાં સ્વાઈન ફ્લુ રોગચાળાને પહોંચી વળવા રાજ્યનું આરોગ્ય તંત્ર સતત કાર્યરત છે. રાજ્યમાં આકસ્મિક પરિસ્થિતિને પહોંચી વળવા રાજ્ય તેમજ જિલ્લા કક્ષાએ રેપિડ રિસ્પોન્સ ટીમની રચના કરવામાં આવી છે. રાજ્ય કક્ષાએ આંતર વિભાગીય સંકલન માટે ટાસ્કફોર્સની રચના કરવામાં આવી છે. સ્વાઈન ફ્લુનાં વિના મૂલ્યે નિદાન માટે બી. જે. મેડિકલ/સોલા /એન.એચ.એલ. મેડિકલ કોલેજ -અમદાવાદ, વડોદરા, સુરત, રાજકોટ, જામનગર, ભાવનગર, ગાંધીનગર અને ભુજ એમ કુલ-૧૦ તબીબી મહાવિદ્યાલયોમાં સુવિધા ઉપલબ્ધ છે. રાજ્યમાં પ્રા.આ.કેન્દ્ર, સા.આ.કેન્દ્ર, ડીસ્ટ્રીક્ટ હોસ્પિટલ તથા મેડિકલ કોલેજ સંલગ્ન હોસ્પિટલોમાં દવાઓ તથા સાધન-સામગ્રીનો પૂરતો જથ્થો ઉપલબ્ધ છે. સંકલિત રોગ સર્વેલન્સ કાર્યક્રમ (IDSP) દ્વારા રોગનું સતત સર્વેલન્સ (મોજણી) કરી, સંભવિત દર્દીના સમૂહને આગોતરા શોધી સારવાર આપવામાં આવે છે.

કિમીયન કોન્ગો હેમરેજિક ફીવર :-

સને ૨૦૧૦માં ભારત દેશમાં સૌપ્રથમ વખત ગુજરાત રાજ્યમાં કિમીયન કોન્ગો હેમરેજિક ફીવરના કેસ જોવા મળ્યા હતા. આ રોગ ઈતરડી મારફતે ફેલાય

છે. આ રોગ મુખ્યત્વે પશુપાલન સાથે સંકળાયેલ વ્યક્તિઓ, પશુ ચિકિત્સકો અને સી.સી. એચ.એફ.ના દર્દીઓના સંપર્કમાં આવનાર વ્યક્તિઓમાં જોવા મળે છે. કિમીયન કોન્ગો હેમરેજીક ફીવરના કેસ નોંધાય ત્યારે આરોગ્ય તંત્ર, પશુપાલન વિભાગ તેમજ ખેતીવાડી વિભાગની મદદથી અસરકારક નિયંત્રણ કામગીરી કરવામાં આવે છે.

લેપ્ટોસ્પાઈરોસીસ :-

દક્ષિણ ગુજરાતના સુરત, વલસાડ, નવસારી, તાપી જિલ્લામાં આ રોગ મુખ્યત્વે દેખાય છે. આ રોગ મુખ્યત્વે ચોમાસાની ઋતુમાં ખેતી સાથે સંકળાયેલ ખેતમજૂરોમાં જોવા મળે છે. આ રોગના જીવાણુ ઉંદરના મૂત્ર મારફતે ફેલાય છે અને શેરડી તથા ડાંગરના ખેતરમાં પાણી મારફતે ખેતમજૂરોને ચેપ લગાડે છે. આ રોગની ગંભીર પરિસ્થિતિમાં દર્દીનું મૃત્યુ થઈ શકે છે. આરોગ્ય વિભાગ દ્વારા ચોમાસાની ઋતુમાં આ ચાર જિલ્લાઓમાં એક્ટીવ ફીવર સર્વેલન્સની કામગીરી કરવામાં આવે છે. આ રોગના શંકાસ્પદ દર્દીઓને આશા વર્કર, મલ્ટી પરપઝ વર્કર દ્વારા દર અઠવાડીયે કેપ.ડોકીસાયક્લીન પ્રોફાઈલેક્સીસ સ્વરૂપે આપવામાં આવે છે. આ રોગની તપાસ સરકારશ્રી દ્વારા વિના મૂલ્યે કરવામાં આવે છે. દર્દીઓ માટે અલાયદા વોર્ડની વ્યવસ્થા કરવામાં આવે છે. વેન્ટીલેન્ટર તેમજ હિમોડાયાલીસીસ જેવા અતિઆધુનિક સાધનો તથા જરૂરી તમામ દવા પૂરતા પ્રમાણમાં દરેક જિલ્લામાં ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવે છે. તજજ્ઞોને પ્રતિનિયુક્તિના ધોરણે સામૂહિક આરોગ્ય કેન્દ્રો ખાતે ફરજ બજાવવા આદેશ કરવામાં આવે છે. છેલ્લા વર્ષોમાં આરોગ્ય વિભાગ દ્વારા લેવામાં આવેલા સઘન પગલાઓના કારણે લેપ્ટોસ્પાઈરોસીસના કારણે થતાં મૃત્યુ દરમાં ઘટાડો થયેલો છે.

અન્ય કામગીરી

- રાજ્યમાં તમામ સરકારી હોસ્પિટલ, દવાખાના તેમજ નગરપાલિકા કે ટ્રસ્ટ સંચાલિત કેન્દ્રોમાં હડકવા વિરોધી રસી ખરીદ કરીને તમામ લાભાર્થીને વિના મૂલ્યે આપવામાં આવે છે. આ ઉપરાંત રાજ્યમાં કોઈપણ પ્રકારની આપત્તિ જેવી કે પૂર, વાવાઝોડું, ભૂકંપ વગેરે પરિસ્થિતિમાં આરોગ્ય વિષયક સેવાઓની વ્યવસ્થા કરવાની કામગીરી કરવામાં આવે છે. તથા ઈબોલા, MERS CoV, નીપાહ વાયરસ વગેરે જેવા ઈમર્જિંગ/રીઈમર્જિંગ પ્રકારના રોગો માટે ભારત સરકારશ્રીના સહયોગમાં રહી તેમના માર્ગદર્શન મુજબ કામગીરી કરવામાં આવે છે.

મિશન ઇન્દ્રધનુષ કાર્યક્રમ

- સાર્વત્રિક રસીકરણ કાર્યક્રમ ૧૯૮૫ થી સમગ્ર રાજ્યમાં અમલી છે, જેમાં દેશના લગભગ ૧૨ લાખથી વધુ બાળકો અને ૧૩ લાખથી વધુ માતાઓને દર વર્ષે આવરી લેવામાં આવે છે. દેશભરમાં રસીકરણ કાર્યક્રમ મારફતે જીવલેણ રોગો જેવા કે ઝેરી કમળો, બાળ ટી.બી., પોલીયો, ડીપ્થેરીયા, ઊટાટીયું, ધનુર, હીબ બેક્ટેરિયાથી થતા રોગો, રોટા વાયરસથી થતા ઝાડા અને ઓરી-રૂબેલા સામે રક્ષણ પૂરું પાડવામાં આવે છે. આ સાર્વત્રિક રસીકરણ કાર્યક્રમને સુદૃઢ બનાવવા, સમગ્ર દેશમાં આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલય, ભારત સરકાર દ્વારા “મિશન ઇન્દ્રધનુષ”નું અસરકારક રીતે અમલીકરણ કરાયું છે.
- મિશન ઇન્દ્રધનુષનો ઉદ્દેશ, દેશના તમામ બાળકોને તેઓના પ્રથમ વર્ષ દરમિયાન, બે વર્ષથી નાની ઉંમરના બાળકો અને સગર્ભા સ્ત્રીઓને સાર્વત્રિક રસીકરણ કાર્યક્રમ અંતર્ગત આવરી લેવાનો છે. વધુમાં, બે વર્ષથી વધુ ઉંમરના બાળકોને પણ કોઈ પણ રસીકરણ સેશન પર સેવાઓ પૂરી પાડવાનો છે.

સઘન મિશન ઇન્દ્રધનુષ: મિશન ઇન્દ્રધનુષના સફળ અમલીકરણથી સંપૂર્ણ રસીકરણ ક્વરેજમાં નોંધપાત્ર વધારો થયેલો છે. જેથી બાળકોનું સંપૂર્ણ રસીકરણ ક્વરેજ વધારવા અને સગર્ભા સ્ત્રીઓને રસીકરણ કાર્યક્રમ અંતર્ગત આવરી લેવા સઘન મિશન ઇન્દ્રધનુષનું આયોજન નક્કી કરેલો જિલ્લાઓ અને શહેરી વિસ્તારોમાં કરવામાં આવેલો છે. સઘન મિશન ઇન્દ્રધનુષનું આયોજન આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલય, ભારત સરકાર દ્વારા કરવામાં આવે છે, જેની દેખરેખ વડા પ્રધાનશ્રીની કચેરી મારફતે કરવામાં આવે છે. વડા પ્રધાનની કચેરી દ્વારા PRAGATI PORTAL મારફતે સતત સઘન મોનિટરિંગ કરવામાં આવે છે.

ગુજરાતમાં મિશન ઇન્દ્રધનુષની અસરકારક કામગીરી					
મિશન ઇન્દ્રધનુષના ફેઝ	યોજાયેલ સેશનોની સંખ્યા	બાળકોની સંખ્યા	આવરી લીધેલ બાળકોની સંખ્યા	ટકાવારી %	આવરી લીધેલ સગર્ભા સ્ત્રીઓની સંખ્યા
ફેઝ-૧	૩૪,૯૪૨	૨,૧૭,૧૭૮	૨,૦૫,૨૫૨	૯૪.૫૧	૫૪,૬૭૩
ફેઝ-૨	૨૫,૩૯૪	૧,૬૮,૩૩૬	૧,૫૮,૭૩૪	૯૪.૩	૨૯,૫૫૦

ફેઝ-૩	૨૫,૦૩૧	૧,૨૨,૦૦૫	૧,૧૧,૭૨૦	૯૧.૫૭	૨૯,૬૦૮
ફેઝ-૪	૧૦,૪૫૮	૫૫,૮૦૧	૪૬,૧૫૩	૮૨.૭૧	૧૪,૧૧૬
ફેઝ-૫	૬૬,૪૪૩	૨,૧૪,૧૦૮	૨,૧૭,૮૪૧	૧૦૧.૭૪	૪૮,૫૧૫
ફેઝ-૬	૪૯૦	૧,૫૭૦	૧,૫૭૧	૧૦૦.૬	૩૫૭
ફેઝ-૭	૫૯૭	૪,૭૪૬	૫,૧૭૮	૧૦૯.૧	૧,૮૪૮
ફેઝ-૮	૧૫,૧૩૮	૭૧,૮૨૩	૬૮,૯૯૨	૯૬.૬	૧૪,૫૪૬
કુલ	૧,૭૮,૪૯૩	૮,૫૫,૫૬૭	૮,૧૫,૪૪૧	૯૫.૩૧	૧,૯૩,૨૧૩

ઓરી રૂબેલા રસીકરણ અભિયાન

- આ અભિયાન અંતર્ગત સમાજના ૯ મહિનાથી લઈને ૧૫ વર્ષ સુધીના તમામ બાળકોને ઓરી-રૂબેલા (એમ.આર.) ની રસીનો એક ડોઝ સરકારી તથા ખાનગી શાળા, આંગણવાડી, આરોગ્ય કેન્દ્રો, તથા સરકારી તથા પ્રાઈવેટ હોસ્પિટલમાં આપવામાં આવે છે.
- એક પણ બાળક આ રસીથી વંચિત રહી ન જાય તેની ખાસ તકેદારી રાખવામાં આવી અને ૧.૪૬ કરોડ (૮૬%) થી વધુ લક્ષિત બાળકોને આ રસી આપી બે બીમારીઓ સામે સંરક્ષણ આપવામાં આવ્યું. આમ આ એક સૌથી મોટું ઈન્જેક્ટેબલ રસીકરણ અભિયાન હતું અને તેમાં આપણાં રાજ્યએ ભારત સરકારની માર્ગદર્શિકા મુજબ સફળતાપૂર્વક અભિયાનને પાર પાડ્યું.

રાષ્ટ્રીય અંધત્વ અને દૃષ્ટિ ખામી નિયંત્રણ કાર્યક્રમ

- આરોગ્યલક્ષી આંતરમાળખાની સ્થાપના અને જાળવણીમાં ગુજરાત મોખરે છે. રાજ્યમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૨૦૧૯ના અંતે ૩૬૨ સામૂહિક આરોગ્ય કેન્દ્રો, ૧૪૭૫ પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રો અને ૯૨૩૧ પેટા કેન્દ્રો લોકોની સેવામાં કાર્યરત છે. વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯માં સામૂહિક આરોગ્ય કેન્દ્રો અને પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રો વડે ૩૬૭.૭૦ લાખ બીમાર વ્યક્તિઓને બહારના દર્દીઓ તરીકે જ્યારે ૨૭.૨૪ લાખ બીમાર વ્યક્તિઓને અંદરના દર્દીઓ તરીકે સારવાર આપવામાં આવી છે.
- ૨૦૧૭-૧૮માં ૩૯૯૬૩૨ના લક્ષ્યાંક સામે ૭૮૬૨૭૨ મોતિયાના ઓપરેશન કરવામાં આવ્યા હતા, જેમાં ૭૮૪૦૪૮ (૯૯.૭૨ ટકા) લોકોની નેત્રમણી પ્રત્યારોપણ સર્જરી કરવામાં આવી હતી. ૬૫૦૦ લક્ષ્યાંકની સામે ૮૦૫૭ ચક્ષુઓ દાન તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા. શાળા આરોગ્ય તપાસણી કાર્યક્રમ અંતર્ગત વર્ષ ૨૦૧૭-૧૮માં શાળાના ૯૯૨૧૦ વિદ્યાર્થીઓને વિના મૂલ્યે ચક્ષુઓ વિતરણ કરવામાં આવ્યું. વીતેલા વર્ષની સરખામણીમાં વર્ષ ૨૦૧૮-૧૯ દરમિયાન ૩૯૯૬૩૨ જેટલા લક્ષ્યાંકની સામે ૨૦૦.૮૬ ટકા એટલે કુલ ૮૦૨૭૨૦ મોતિયાના ઓપરેશન કરવામાં આવ્યાં. ૮૦૦૮૩૫ નેત્રમણી પ્રત્યારોપણની સર્જરી કરવામાં આવી. ૬૫૦૦ ચક્ષુદાનના લક્ષ્યાંકની સામે ૭૯૨૧ ચક્ષુઓ દાન તરીકે પ્રાપ્ત થાય. ઉપરાંત શાળા આરોગ્ય તપાસણી કાર્યક્રમમાં ૯૮૨૦૬ શાળાએ જતા બાળકોને વિના મૂલ્યે ચક્ષુ આપવામાં આવ્યાં.

સુધારેલ રાષ્ટ્રીય ક્ષય નિયંત્રણ કાર્યક્રમ

- ટીબી (ક્ષય) રોગ એ માઈકો બેક્ટેરીયમ ટ્યુબરક્યુલોસીસ નામના બેક્ટેરીયાને કારણે થતો ચેપી રોગ છે.
- ટીબીનો રોગ મુખ્યત્વે ફેફસાને અસર કરે છે. તેમ છતાં શરીરના અન્ય ભાગમાં પણ ટીબી થઈ શકે છે. તે શરીરના કોઈ પણ ભાગ પર અસર કરે છે. ક્ષયરોગના સૂક્ષ્મ જીવાણુ (ટ્યુબરકલ બેસીલી) જ્યારે ફેફસાને અસર કરે છે તેને ફેફસાનો ક્ષયનો કહેવાય છે. ટીબીનો મુખ્યત્વે પ્રકાર ફેફસાનો ટીબી છે.
- ફેફસા સિવાયના અન્ય શરીરના ભાગના ટીબીને એક્સ્ટ્રા પલ્મોનરી ટીબી તરીકે ઓળખવામાં આવે છે તે શરીરના લસીકાગ્રંથી (લસીકા ગાંઠ), હાડકા અને સાંધા, મૂત્ર જનન માર્ગ અને ચેતા તંત્ર, આંતરડાનો ટીબી વગેરેમાં જોવા મળે છે.
- ટીબીનું નિદાન મુખ્યત્વે ગળફાની તપાસ તથા એક્સ-રે દ્વારા કરવામાં આવે છે.

ક્ષય રોગ કેવી રીતે ફેલાય છે ?

- સામાન્ય રીતે ક્ષયના જીવાણું હવા મારફતે ફેલાય છે. ફેફસાના ટીબીનો દર્દી જ્યારે ખાસી ખાય છે અથવા છીકે છે ત્યારે ટીબીના માઈકોબેક્ટેરીયમ ટ્યુબર ક્યુલોસીસ તરીકે ઓળખાતા જીવાણું કરોડોની અત્યાધિક સંખ્યામાં અત્યંત બારીક છાંટાઓના રૂપે હવામાં ફેકાય છે, આ જીવાણું નિરોગી વ્યક્તિઓના શ્વાસમાં જતા આવી વ્યક્તિઓને પણ ટીબીનો ચેપ લાગુ પડી શકે છે.
- આવી ચેપી વ્યક્તિને ટીબી થવાની આજીવન સંભાવના ૧૦ ટકા છે.
- સામાન્ય ટીબીના દર્દીઓનો સારવારનો સમયગાળો ૬ માસનો હોય છે તથા મલ્ટી ડ્રગ રેજીસ્ટન્ટ ટીબીના દર્દીઓનો સારવારનો સમયગાળો અત્યારે ૮ થી ૨૭ માસનો છે.

ક્ષય રોગના લક્ષણો :

- બે અઠવાડિયા કે વધુ સમયથી સુકી ખાંસી હોવી
- છાતીનો દુઃખાવો
- ઘણી વખત ગળફામાં લોહી આવવું
- સાંજના સમયે શરીરનું તાપમાન વધવું
- સાંજના સમયે પરસેવો થવો
- ભૂખ ન લાગવી
- વજન ઘટવું

ફેફસાના ક્ષયનું નિદાન માટે બે ગળફાની માઈકોસ્કોપી દ્વારા તપાસ જરૂરી છે. જે દરેક સરકારી દવાખાનામાં વિના મૂલ્યે કરવામાં આવે છે.

બચવાના પગલાં

- બે અઠવાડિયા કે વધુ સમયથી ઉધરસ આવતી હોય તો નજીકના તબીબી અધિકારીનો તરત જ સંપર્ક કરવો.
- ઉધરસ કે છીંક આવે ત્યારે મોં ઉપર રૂમાલ કે કપડું રાખો.
- જંતુનાશક દવા નાખેલ થૂંકદાનીમાં જ થૂંકો
- નવજાત શિશુને ટીબીથી બચાવવા બી.સી.જી ની રસી મૂકાવો.
- ગળફામાં ટીબીના જીવાણુંની હાજરી હોય તેવા દર્દીના સંપર્કમાં રહેલા છ વર્ષથી નીચેના વયના

બાળકોને ટીબી તપાસ માટે નજીકના તબીબી અધિકારીનો સંપર્ક કરવો. જો ટીબી માલુમ પડે તો આઈસોનીયાઝાઈડ બાળકને છ મહીના સુધી દરરોજ આપવી.

- ટીબીના રોગવાળી/વ્યક્તિઓ હોય તો ટીબીની પ્રત્યક્ષ નિરીક્ષણ હેઠળની ટૂંકાગાળાની સારવાર (ડૉટ્સ) નિયમિત તબીબી અધિકારીની સલાહ મુજબ પૂર્ણ કરવી.

ડૉટ્સ પદ્ધતિ શું છે?

- ટીબીના દર્દીઓને તાલીમબદ્ધ ડૉટ્સ પ્રોવાઈડર જેવા કે આશા, આંગણવાડી કાર્યકર, આરોગ્ય કર્મચારી, કોમ્યુનિટી વોલન્ટીયર, ટીબીથી સાજા થયેલા દર્દીઓ વગેરે દ્વારા નજર સમક્ષ ટૂંકા ગાળાની સારવાર દર્દીના રહેઠાણથી નજીક વ્યવસ્થા ગોઠવી આપવામાં આવે છે.
- ગુજરાત રાજ્યમાં આ માટે ૪૦,૭૪૭ ડૉટ્સ સેન્ટરો / ડોટ પ્રોવાઈડર કાર્યરત છે.

ટીબી રોગના નિદાન માટે ગુજરાત રાજ્યમાં શું વ્યવસ્થા છે અને ટીબી રોગનું નિદાન કેવી રીતે કરવામાં આવે છે અને સરકાર દ્વારા કરવામાં આવેલા વિવિધ નિયંત્રણ પ્રયત્નો

ગુજરાત રાજ્યમાં કુલ ૩૩ જિલ્લા ક્ષય કેન્દ્રો તથા ૩ કોર્પોરેશન (એ.એમ.સી., વી.એમ.સી. અને એસ.એમ.સી.) કાર્યરત છે.

ટીબી રોગનું નિદાન દર્દીની બે ગળફાની માઈકોસ્કોપી દ્વારા કરવામાં આવે છે જેના માટે ગુજરાત રાજ્યમાં ડેઝીગ્નેટેડ માઈકોસ્કોપીક સેન્ટરની સંખ્યા ૭૨૨ (૨૦૧૩) થી વધારીને ૧૮૬૮ (સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૮ અંતિત) કરવામાં આવી છે. જેમાંથી ૮૮ ડીએમસી પાસે નવા ફ્લોરોસન્ટ એલઈડી માઈકોસ્કોપ નિદાન માટે આપવામાં આવે છે.

ટીબી રોગની સારવાર ગુજરાત રાજ્યના તમામ સરકારી દવાખાનામાં નિઃશુલ્ક ઉપલબ્ધ છે જ્યારે નજર સમક્ષની સારવાર માટે તમામ શહેરી તેમજ ગ્રામ્ય કક્ષાએ ૪૦,૭૪૭ ડોટ સેન્ટર બનાવવામાં આવ્યા છે.

જ્યારે ડ્રગ રેજીસ્ટ્રન્ટ ટીબીની સારવાર માટે ૫ નોડલ ડીઆર ટીબી સેન્ટર અને ૨૩ ડિસ્ટ્રીક્ટ ડીઆર ટીબી સેન્ટર તમામ જિલ્લામાં ઉપલબ્ધ છે.

ગંભીર તથા અતિગંભીર ટીબીના નિદાન માટે ૧ ઈન્ટરમિડિયેટ રેફરન્સ લેબોરેટરી (આઈઆરએલ, બી.જે. મેડિકલ કોલેજ અમદાવાદ) તથા ૩ કલ્ચર અને ડ્રગ સસપ્ટેબિલિટી લેબોરેટરી (મેડિકલ કોલેજ જામનગર તથા સુરત, પ્રાઈવેટ લેબ. વડોદરા ખાતે) કાર્યરત છે.

ઉપરાંત ડ્રગ રેજીસ્ટ્રન્ટ ટીબીના નિદાન માટે ૩ કલ્ચર લેબોરેટરી અને જિલ્લા/તાલુકા કક્ષાએ ૬૦

CBNAAT (Cartridge Based Nucleic Acid Amplification Test) મશીન કાર્યરત છે. જેના દ્વારા ફક્ત ૨ કલાકમાં ટીબી તથા ડ્રગ રેજીસ્ટન્ટ ટીબીનું નિદાન થાય છે. જે અગાઉ ૩ થી ૪ મહિનાનો સમય થતો હતો.

જે જગ્યાએ માઈક્રોસ્કોપી સેન્ટર દૂર હોય ત્યાં ગળફા એકત્રીકરણ માટે કુલ ૬૩૬ કેન્દ્રો બનાવવામાં આવ્યા છે અને કુલ ૪૮૩૨ ખાનગી તબીબોને સાંકળવામાં આવ્યા છે.

- ડ્રગ રેજીસ્ટન્ટની નવી દવા બેડાકિવલિન નવેમ્બર ૨૦૧૭ થી રાજ્યના તમામ જિલ્લાઓમાં પ્રાપ્ય છે. અને આવા દર્દીઓના કાડીયોગ્રામ માટેની તપાસના ૧૫૦ ઈસીજી મશીન દરેક જિલ્લાઓમાં તાલુકા કક્ષાએ ઉપલબ્ધ કરવામાં આવ્યા છે અને આશરે ૮૦૦ જેટલા દર્દીઓની સારવાર કરવામાં આવી છે.
- ૨ જી ઓક્ટોબર ૨૦૧૭ થી રાજ્યના તમામ જિલ્લાઓમાં રહેલા ટીબીના દર્દીઓને ડેઈલી રેજીમેન (રોજ-બરોજની સારવાર) શરૂ કરવામાં આવી છે.
- એપ્રિલ ૨૦૧૮ થી ગુજરાત રાજ્યમાં ડ્રગ રેજીસ્ટન્ટ ટીબીના દર્દીઓ માટે ૮ થી ૧૧ માસ માટેની શોર્ટર રેજીમેનની શરૂઆત કરવામાં આવી. જેમાં ૨૬૧૪ દર્દીની શોર્ટર રેજીમેનની સારવાર શરૂ કરવામાં આવી.
- એચ.આઈ.વી. દર્દીઓ, ડાયાબીટીસના દર્દીઓ, કુપોષણયુક્ત બાળકો, અર્બન સ્લમ, ટીબીના દર્દીઓના સંપર્કમાં આવતાં લોકો, જેલો, ઘરડાઘર વગેરે લોકોમાં ટીબી થવાની સંભાવના વધુ હોઈ તે વિસ્તારમાં સમયાંતરે એક્ટિવ કેસ ફાઈનિંગ કરવું જરૂરી છે. વર્ષ ૨૦૧૮ માં રાજ્યમાં કુલ ૧૭૮.૮ લાખ વસ્તીની તપાસ થઈ છે અને ૪૧૫૪ ટીબીના કેસો શોધાયા છે.
- Universal Drug Susceptibility Testing (U-DST) ૧ લી જાન્યુઆરી ૨૦૧૮થી શરૂ કરવામાં આવેલું છે. જેમાં ટીબીના નિદાન થયેલા તમામ દર્દીઓનું ડ્રગ સેન્સિટિવિટીની તપાસ કરવામાં આવે છે જેથી શરૂઆતથી જ દર્દી મલ્ટી ડ્રગ રેજીસ્ટન્ટ છે કે કેમ તે જાણી શકાય છે.

ગુજરાતમાં ક્ષય રોગની સ્થિતિ

ગુજરાતમાં આરએનટીસીપી પ્રોગ્રામને અંતર્ગત ટીબી નોટીફિકેશન રેટ ૨૦૧૨ થી ૨૦૧૮ સુધીમાં વધ્યો છે જેનો ટ્રેન્ડ નીચે બતાવેલા ટેબલમાં રજૂ કરેલો છે. (નીતિ આયોગ ઈન્ડિકેટર) રાજ્યનું સ્થાન દેશમાં અગ્રેસર છે.

ટીબી નોટીફિકેશન	અ) પબ્લીક સેક્ટર	બ) પ્રાઈવેટ સેક્ટર	કુલ (અ+બ)
૨૦૧૨	૭૨,૫૫૪	૨,૮૮૪	૭૫,૫૩૮
૨૦૧૩	૭૪,૦૮૬	૭,૮૨૨	૮૨,૦૦૮
૨૦૧૪	૭૮,૧૫૩	૧૫,૭૬૩	૯૩,૯૧૬
૨૦૧૫	૮૨,૫૮૫	૨૭,૨૬૦	૧,૦૯,૮૪૫
૨૦૧૬	૮૮,૦૪૭	૩૭,૨૬૮	૧,૨૬,૩૧૬
૨૦૧૭	૧,૦૬,૪૧૨	૩૮,૫૮૨	૧,૪૬,૦૦૪
૨૦૧૮	૧,૦૮,૧૬૮	૪૭,૪૧૦	૧,૫૫,૫૭૮
૩ ક્વાર્ટર ૨૦૧૯ સુધી	૭૮,૭૩૧	૪૧,૨૨૨	૧,૨૦,૯૫૩

- નવા માઈકોબાયોલોજીકલ કન્ફર્મ ટીબીના દર્દીને સારવારની સફળતાનો દર ૮૮ % છે. (જે નીતિ આયોગ ઈન્ડિકેટર છે.) તથા અગાઉથી સારવાર લીધેલા ટીબીના દર્દીનો સારવારની સફળતાનો દર ૭૪% છે. (૨૦૧૭)
- ૨૦૧૮ (જાન્યુઆરી થી સપ્ટેમ્બર સુધી) માં ૬૦,૧૬૨ સંભવિત ટીબીના દર્દીની ડ્રગ રેજીસ્ટ્રન્ટની તપાસ કરવામાં આવેલી છે જેમાંથી ૨,૮૨૫ ગંભીર પ્રકારના ટીબીના દર્દીનું નિદાન થયેલું છે, ૨,૫૨૦ ગંભીર પ્રકારના ટીબીના દર્દીઓને ૨૦૧૮ દરમિયાન સારવાર પર મૂકેલા છે.
- સંભવિત ટીબીના દર્દીની તપાસ ૨૦૧૨માં ૪.૩૫ લાખ દર્દીઓથી વધીને ૨૦૧૮ માં ૮.૪૮ લાખ દર્દીઓની ટીબીના નિદાન માટે તપાસ કરેલી છે.

ક્ષયને નિયંત્રિત કરવા ગુજરાત સરકારનું માળખું

ગુજરાત રાજ્યમાં કુલ ૩૩ જિલ્લા ક્ષય કેન્દ્રો તથા ૩ કોર્પોરેશન (એ.એમ.સી., વી.એમ.સી. અને એસ.એમ.સી.) કાર્યરત છે તેમજ તમામ તાલુકાઓમાં અને શહેરી વિસ્તારોમાં થઈને કુલ ૩૦૬ ટીબી યુનિટ, ટીબીના નિદાન માટે ૧૮૦૮ માન્યતા પ્રાપ્ત માઈકોસ્કોપીક સેન્ટર બનાવવામાં આવ્યા છે.

ક્ષય નિયંત્રણ માટેના લક્ષ્યાંકો

- બધા જ પ્રકારના ટીબીના કેસો પૈકી ઓછામાં ઓછા ૮૦% કેસોનું ઝડપી નિદાન તથા સારવાર કરવાનો દર હાંસલ કરવો તેમજ તેને જાળવી રાખવો.

- રોગ મુક્ત કરવાનો દર ઓછામાં ઓછો ૮૦% નવા ટીબીના દર્દીમાં તથા ઓછામાં ઓછો ૮૫% અગાઉ સારવાર લીધેલા ટીબીના દર્દીમાં હાંસલ કરવો તેમજ તેને જાળવી રાખવો.
- દેશ અને રાજ્યને વર્ષ ૨૦૨૫ સુધીમાં ટીબી મુક્ત બનાવવું.
- ટીબીના દર્દી તથા પરિવારને ટીબીના કારણે થતો આપત્તિજનક ખર્ચ ૨૦૨૦ સુધીમાં ઘટાડીને શૂન્ય કરવો.

ટીબીમાં ગુજરાતની સ્થિતિ

- વર્ષ ૨૦૧૬ માં ટોટલ ટીબી કેશ નોટીફિકેશન એક લાખની વસ્તીએ ૧૮૩ કેસો નોંધાયા હતા. તથા વર્ષ ૨૦૧૮ માં તે વધીને ૨૨૮ કેસો નોંધાયા છે.
- નવા સ્પુટમ પોઝીટીવ ટીબીના દર્દીઓનો સાજા થવાનો દર રાજ્યએ ૮૦% (અપેક્ષિત ૮૫%) હાંસલ કર્યો છે - નીતિ આયોગ ઈન્ડિકેટર
- નવા ટીબીના કેસોમાં સાજા થવાનો દર ૮૨% (અપેક્ષિત ૮૦%) હાંસલ કરેલો છે તથા નવા ટીબીના કેસોમાં ટીબીથી થતાં મૃત્યુનો દર ૪ %

રાષ્ટ્રીય સ્તરે ગુજરાત રાજ્યએ કરેલ કામગીરી વિશે.

- ભારત સરકારનાં નેશનલ હેલ્થ મિશન દ્વારા સતત ૨ વર્ષ માટે ગુજરાત રાજ્યને “બેસ્ટ સ્ટેટ પર્ફોરમન્સ” એવોર્ડ શિમલા ખાતે ૨૦૧૩ માં તથા શ્રીનગર ખાતે ૨૦૧૪ માં પ્રાપ્ત થયો છે જ્યારે ૨૦૧૮ માં કાજીરંગા ખાતે ગુજરાત રાજ્યને બીજો નંબર પ્રાપ્ત થતા બેસ્ટ સ્ટેટ પર્ફોરમન્સ એવોર્ડ થયેલ છે.
- ગુજરાત રાજ્યને મેડિકલ કોલેજના પ્રોગ્રામમાં ઈન્વોલ્વમેન્ટ માટે “બેસ્ટ પર્ફોરમન્સ સ્ટેટ” એવોર્ડ વેસ્ટ ઓનલ ટાસ્ક ફોર્સ દ્વારા મુંબઈ ખાતે જાન્યુઆરી ૨૦૧૮માં પ્રાપ્ત થયો છે.
- ટીબી હવે ફરજિયાતપણે નોંધણીજન્ય રોગ ગણાય છે જેથી ટીબીના દર્દીનું નિદાન અને સારવાર કોઈ પણ તબીબ દ્વારા કરવામાં આવે તો તેની નોંધણી ફરજિયાત પણે જાહેર આરોગ્ય વિભાગ દ્વારા કરવામાં આવે છે. રાજ્યમાં ખાનગી તબીબો દ્વારા વર્ષ ૨૦૧૮ માં ૪૧,૨૨૨ ટીબીના દર્દીઓની નોંધણી કરવામાં આવી છે તેમજ ગુજરાતની પ્રાઈવેટ હોસ્પિટલ / ક્લિનિકને નિક્ષયમાં નોંધણી કરવામાં આવી છે.
- ભારતભરમાં સૌથી વધારે કામગીરીવાળા રાજ્યમાં પ્રાઈવેટ નોટીફિકેશન રેટ ૨૦૧૮માં ગુજરાત રાજ્યનો સમાવેશ છે.

નં.	સિધ્ધિઓ	વર્ષ
૧	સુધારેલ રાષ્ટ્રીય ક્ષય નિયંત્રણ કાર્યક્રમનો પ્રથમ પાઈલોટ પ્રોજેક્ટ મહેસાણા જિલ્લામાં થયો	૧૯૯૩
૨	સુધારેલ ક્વોલીટી એશ્યોરન્સ નું પ્રથમ અનુકરણ શરૂ થયું	૨૦૦૫
૩	મલ્ટી ડ્રગ રેજીસ્ટ્રન્ટ ટીબીનું પ્રમાણદર જાણવાનો પ્રથમ ડ્રગ રેસિસ્ટન્ટ સર્વે થયો	૨૦૦૫ - ૦૬
૪	મલ્ટી ડ્રગ રેજીસ્ટ્રન્ટ ટીબીના દર્દીઓ માટેની “ડોટ્સ પ્લસ” સારવાર પ્રથમ ગુજરાતમાં ચાલુ થઈ	૨૦૦૭
૫	રાજ્ય કક્ષાની ટીબી કલ્ચર અને ડ્રગ સેન્સીટીવીટી તપાસ માટે પ્રમાણિત એકીડીટેટેડ ઈન્ટરમીડીયેટ લેબોરેટરી પ્રથમ ગુજરાતમાં શરૂ થઈ	૨૦૦૮
૬	બી.જે. મેડીકલ કોલેજ ખાતે પ્રથમ મલ્ટી ડ્રગ રેજીસ્ટ્રન્ટ ટીબીના દર્દીઓ દાખલ કરી સારવાર કરવાની ડોટ્સ પ્લસ સાઈટ શરૂ થઈ	૨૦૦૭
૭	મલ્ટી ડ્રગ રેજીસ્ટ્રન્ટ ટીબીના નિદાન માટેની ત્રણેય પદ્ધતિથી (LPA, Solid & Liquid)થી કામ કરી શકે તેવી રાજ્ય કક્ષાની BSL level-III ની લેબોરેટરી પ્રથમ રાષ્ટ્રીય ક્ષય નિદર્શન અને તાલીમ કેન્દ્ર, અમદાવાદ ખાતે શરૂ થઈ	૨૦૦૮-૧૦
૮	સમગ્ર દેશમાં મધ્યમ એચ.આઈ.વી. નું પ્રમાણ ધરાવતા રાજ્યોમાં ગુજરાતમાં સૌ પ્રથમ ટીબી એચ.આઈ.વી. ઈન્ટેસીફાઈડની શરૂઆત થઈ	૨૦૦૯
૯	સરકારી અને ખાનગી આરોગ્ય સંસ્થાઓમાં એરબોર્ન ઈન્ફેક્શન કંટ્રોલ ગાઈડલાઈન માટેનો પ્રથમ પાઈલોટ અભ્યાસ શરૂ થયો	૨૦૧૦
૧૦	ગુજરાતના બે જિલ્લાઓમાં પ્રથમ વાર સ્ટેટ ટીબી ટોબેકો કન્ટ્રોલ માટેનો પાઈલોટ પ્રોજેક્ટ શરૂ થયો	૨૦૧૦
૧૧	ભારતમાં પ્રથમ વાર સ્ટેટ સ્પેસિફિક ફેફસાંના ટીબીનો પ્રમાણદર જાણવા માટેનો અભ્યાસ થયો	૨૦૧૧
૧૨	સેકન્ડ લાઈન ડીએસટી – સર્ટીફિકેશન મેળવવામા પ્રથમ (સોલીડ – લીકવીડ કલ્ચર)	૨૦૧૩
૧૩	પ્રાઈવેટ પ્રેક્ટીશનર દ્વારા ટીબીના નિદાન થયેલ દર્દીઓને મફતમાં સારવાર માટેના પાયલોટ પ્રોજેક્ટની મહેસાણા જિલ્લામાં શરૂઆત	૨૦૧૪
૧૪	રાષ્ટ્રીય કક્ષાએ ટીબીની સારી કામગીરી બદલ એવોર્ડથી ગુજરાત રાજ્ય સન્માનિત	૨૦૧૫
૧૫	સુરત ખાતે કલ્ચર ડીએસટી લેબોરેટરી કાર્યરત અને બેડાકિવલીન નામની દવા આપવાની શરૂઆત અને ઈ-નિક્ષય માટેના પાયલોટ પ્રોજેક્ટની શરૂઆત	૨૦૧૬
૧૬	સંપૂર્ણ રાજ્યમાં ડેઈલી રેજીમેન, સેકન્ડ લાઈન એલપીએ અને બીડાકિવલીન દવા સમગ્ર રાજ્યમાં શરૂ કરવામાં આવી છે.	૨૦૧૭

૧૭	- ઇન્ટરનેશનલ સ્ટ્રીમ-૨ સ્ટડી (ગંભીર પ્રકારના ટીબીના દર્દીઓ માટે મોં વાટે લેવાતી દવા) ની શરૂઆત નેશનલ ઇન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ રીસર્ચ એન્ડ ટ્રેનીંગ સેન્ટર, ચેન્નાઈ સાથે કરવામાં આવી છે. - સંપૂર્ણ રાજ્યમાં ડ્રગ રેજીસ્ટ્રન્ટ ટીબીના દર્દીઓની સારવાર માટે શોર્ટર રેજીમેન અને મોનો-એચ રેજીમેન શરૂ કરવામાં આવી. - ટીબીના નિદાન થયેલા તમામ દર્દીઓને દર માસે ₹ ૫૦૦ લેખે દર્દીની સારવાર ચાલુ રહે ત્યાં સુધી નિક્ષય પોષણ સહાય દર્દીના ખાતામાં જમા કરવાનું શરૂ કરવામાં આવ્યું.	૨૦૧૮
૧૮	બીટ ટીબી ટ્રાયલ ફોર એક્સડીઆર ટીબી હાલમાં ચાલુ આઈ સીટી આધારિત સારવાર ચકાસણી માટે બે જિલ્લાઓમાં (એમએમસી અને સુરત-૩) IDAT Project શરૂ કરવામાં આવ્યો.	૨૦૧૮

નિક્ષય પોષણ યોજના

ક્ષયરોગ દૂર કરવા માટેનાં વ્યૂહાત્મક યોજનામાં ટીબી રોગ અંગેની તપાસ અને સારવારનાં દરમાં સુધારો લાવવા માટે વિવિધ અભિગમ અપનાવવામાં આવ્યા છે. જેના ભાગરૂપે ભારતનાં વડાપ્રધાનશ્રી નરેન્દ્રભાઈ મોદીએ ૧૩ માર્ચ ૨૦૧૮નાં રોજ ટીબીનાં દર્દી માટે નિક્ષય પોષણ યોજના લોન્ચ કરી છે. જે અન્વયે ટીબીનાં દર્દીને દર માસે ૫૦૦ રૂપિયા ટીબી રોગની સારવાર ચાલે ત્યાં સુધી દર્દીનાં

બેન્ક ખાતામાં પોષણ સહાય માટે જમાં કરવામાં આવે છે.

આ યોજના અંતર્ગત ટીબીના તમામ દર્દીને ઓન લાઈન નિક્ષય પોર્ટલમાં નોંધવામાં આવે છે. ટીબીના દરેક દર્દીને ડાયરેક્ટ બેનિફિટ ટ્રાન્સફર (DBT) થી પોષણ સહાય મળે છે.

■ સીકલસેલ એનીમિયા નિયંત્રણ કાર્યક્રમ ■

- સીકલસેલ એનીમિયા એ હિમોગ્લોબીનની ખામીને કારણે પરિણમતી વારસાગત આરોગ્ય સમસ્યા છે. જે મુખ્યત્વે આદિજાતિ વ્યક્તિઓમાં જોવા મળે છે.
- આદિજાતિ જિલ્લાઓમાં સિકલસેલના દર્દીઓને તાત્કાલિક સારવાર મળી રહે તે માટે દરેક જિલ્લામાં ડે-કેર સેન્ટર ઊભા કરવાનું આયોજન હાથ ધરાયું છે. જે પૈકી વલસાડ જિલ્લામાં ધરમપુર સ્ટેટ હોસ્પિટલ ખાતે તેમજ નવસારી જિલ્લામાં રૂમલા પી.એચ.સી. ખાતે સીકલસેલ એનીમિયાનાં દર્દીઓને ૨૪ કલાક સેવા અને સારવાર આપતાં ડે-કેર સેન્ટર કાર્યાન્વિત છે. સરકારી મેડિકલ કોલેજ, સુરત ખાતે સ્ટેમ સેલ થેરાપી કેન્દ્ર કાર્યાન્વિત કરવામાં આવનારી છે.
- ભારત દેશમાં સૌ પ્રથમ ગુજરાત સરકારે રાજ્યની આરોગ્ય સેવાઓમાં સીકલસેલ એનીમિયા કંટ્રોલ પ્રોગ્રામ શરૂ કરેલો છે. આ કાર્યક્રમ અંતર્ગત સ્ક્રીનિંગ, તબીબોને તથા સારવાર માટેની સેવાઓ, જીનેટીક કાઉન્સેલીંગ, જનજાગૃતિ, આરોગ્ય કર્મચારીઓને સઘન તાલીમ, સંશોધન જેવી વિવિધ કામગીરી કરવામાં આવે છે.
- આ કાર્યક્રમ અંતર્ગત કુલ ૮૮ લાખથી વધુ લોકોનું સ્ક્રીનિંગ કરવામાં આવ્યું છે જેમાંથી ૭.૨૮ લાખથી વધુ ટ્રેઈટ અને ૮,૮૬૨ દર્દીઓ શોધી કાઢવામાં આવ્યા છે અને તેઓનું સમયાનુસાર ફોલોઅપ પણ કરવામાં આવે છે.
- દર્દીઓને કાઈસીસ થાય છે તેઓને જરૂરી તમામ સારવાર વિના મૂલ્યે કરી આપવામાં આવે છે. તેમજ જરૂરીયાતમંદ દર્દીઓને વિના મૂલ્યે બ્લડ ટ્રાન્સફ્યુઝન આપવામાં આવે છે. સીકલસેલ ડીસીઝના દર્દીઓને દરરોજ ફોલિક એસિડની ગોળીઓ તથા દર્દશામક દવાઓ જરૂર અનુસાર આપવામાં આવે છે. તેમજ દરેક દર્દીઓને ન્યુમોકોકલ વેક્સીન આપવામાં આવે છે.
- સીકલસેલ કાઉન્સેલર દ્વારા સ્ક્રીનિંગ, પ્રિનેટલ ડાયગ્નોસિસ, કાઉન્સેલિંગ, કાઈસીસ વખતે સારવાર, આઈ.ઈ.સી. પ્રવૃત્તિ વગેરે કામગીરી કરવામાં આવે છે. તેમજ દર મમતા દિવસે સગર્ભા માતાઓનું સીકલસેલ માટે સ્ક્રીનિંગ કરવામાં આવે છે. તે પૈકી જે સગર્ભા માતાનો પોઝેટીવ મળી આવે તેઓના પતિનું પણ સીકલસેલ એનીમિયા માટે સ્ક્રીનિંગ કરવામાં આવે છે. જેમાંથી આશાબેન, એફ.એચ.ડબ્લ્યુ. અને સીકલસેલ કાઉન્સેલર દ્વારા જરૂરી કાઉન્સેલિંગ આપી પ્રિનેટલ ડાયગ્નોસિસ કરવામાં આવે છે. તે પૈકી જે માતા-પિતા સંમત થાય તે માતાનાં ગર્ભસ્થ શિશુનું એમ.ટી.પી. કરી સીકલસેલ રોગવાળા બાળકનો જન્મ થતો અટકાવવામાં આવે છે.

સ્ટેટ ટોબેકો કંટ્રોલ સેલ ગાંધીનગર તમાકુ નિયંત્રણ કાર્યક્રમ

- વિશ્વમાં અટકાવી શકાય તેવા મૃત્યુનું એક કારણ તમાકુનું સેવન છે. તેમ છતાં દર વર્ષે તમાકુને કારણે થતા રોગોથી એટલે કે, ફેફસાના કેન્સર, હૃદય રોગની બીમારી તેમજ અન્ય બીમારીઓથી સમગ્ર વિશ્વમાં ૬૦ લાખ લોકો મૃત્યુને ભેટે છે જેમાંથી ૧૦ લાખ ભારતીય હોય છે. ગુજરાતમાં તમાકુના ઉપયોગનું પ્રમાણ ૨૫.૧% છે, જે પૈકી ૩૮.૭% પુરૂષો અને ૧૦.૪% સ્ત્રીઓ તમાકુનો ઉપયોગ કરતા હોવાનું જોવા મળ્યું છે (Global Adult Tobacco Survey-2, 2016-17).
- ગુજરાત રાજ્યમાં તમાકુના ઉપયોગથી થતી મહામારી અટકાવવા અને રાજ્યમાં તમાકુ નિયંત્રણ અધિનિયમ-૨૦૦૩ના અમલીકરણ માટે ભારત સરકારના સહયોગથી ગુજરાત રાજ્યમાં વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮ થી રાષ્ટ્રીય તમાકુ નિયંત્રણ કાર્યક્રમ ચલાવવામાં આવે છે. આ કાર્યક્રમ સૌ પ્રથમ વર્ષ ૨૦૦૭-૦૮ માં પ્રાયોગિક ધોરણે વડોદરા અને સાબરકાંઠા એમ બે જિલ્લામાં શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ હાલમાં રાજ્યના તમામ ૩૩ જિલ્લાઓ અને ૮ મહાનગરપાલિકામાં આ કાર્યક્રમ કાર્યરત છે.
- તમાકુ નિયંત્રણ સાથે સંકળાયેલ જુદા જુદા વિભાગોના કુલ-૨૦૦ જેટલા અધિકારીઓ/કર્મચારીઓને

રાજ્ય કક્ષાએ તાલીમો દ્વારા તમાકુ નિયંત્રણ હેઠળ કામગીરી કરવા માટે જણાવવામાં આવે છે.

- રાજ્યમાં તમાકુ નિયંત્રણની કામગીરીનું મોનિટરિંગ કરવા માટે રાજ્ય કક્ષાએ અગ્ર સચિવશ્રી (આરોગ્ય)ની અધ્યક્ષતામાં, સ્ટીઅરીંગ કમિટીની તેમજ મુખ્ય સચિવશ્રીની અધ્યક્ષતામાં સ્ટેટ લેવલ કો-ઓર્ડિનેશન કમિટીની રચના કરવામાં આવી છે.
- તમાકુ નિયંત્રણ હેઠળ ગુજરાત સરકાર દ્વારા ભારત સરકારના ફુડ સેફ્ટી એક્ટ હેઠળ તારીખ ૧૧મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૨ ના રોજથી સમગ્ર રાજ્યમાં ગુટખાના ઉત્પાદન, વેચાણ અને સંગ્રહ ઉપર સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ ફરમાવેલ છે અને ગુટખા પ્રતિબંધનું અમલીકરણ અને મોનિટરિંગ કરવા માટે ખોરાક અને ઔષધ નિયમન તંત્રના ફુડ સેફ્ટી અધિકારીઓને અધિકૃત કરવામાં આવ્યા છે.
- સરકારી કચેરીઓ / મકાનોમાં તમાકુનું સેવન ન થાય તે માટે આરોગ્ય વિભાગ હેઠળની તમામ કચેરીઓ 'તમાકુ મુક્ત' જાહેર કરવામાં આવી છે અને તે માટે જરૂરી બોર્ડ પણ લગાવવામાં આવ્યા છે.
- તમાકુ નિયંત્રણ અધિનિયમના સઘન અમલીકરણ માટે રાજ્ય સરકાર દ્વારા સમયાંતરે જાહેરનામા/ ઠરાવો બહાર પાડી જુદા જુદા વિભાગના અધિકારીઓ / કર્મચારીઓને પણ પગલાં લેવા માટે અધિકૃત કરવામાં આવ્યા છે તથા તમાકુ નિયંત્રણ અધિનિયમના ભંગ બદલ કરવામાં આવેલ દંડ જમા કરવા માટે સરકાર દ્વારા અલગ હેડ પણ બનાવાયાં.

- તમાકુ નિયંત્રણ કાર્યક્રમને શાળા આરોગ્ય તપાસણી કાર્યક્રમ સાથે સંકલિત કરી, દર વર્ષે રાજ્યના શાળામાં ભણતા ૧.૫ કરોડ બાળકોને તમાકુથી થતા નુકશાન વિશે શિક્ષણ આપી આવનારી પેઢીને તંદુરસ્ત બનાવવાના પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે.
- રાજ્ય કક્ષાએ યોજવામાં આવેલા જુદા જુદા વર્કશોપ દ્વારા તમાકુ નિયંત્રણ સાથે સંકળાયેલ જુદા જુદા વિભાગોના કુલ-૩૫૦ જેટલા અધિકારીઓ/કર્મચારીઓને તમાકુ નિયંત્રણ કાર્યક્રમ વિશે માહિતગાર કરવામાં આવ્યા છે.
- જિલ્લા કક્ષાએ તમાકુ નિયંત્રણ સાથે સંકળાયેલા જુદા જુદા વિભાગોના કુલ-૫૫,૦૦૦ જેટલા અધિકારીઓ/કર્મચારીઓને તાલીમો દ્વારા તમાકુ નિયંત્રણ હેઠળ કામગીરી કરે છે. જિલ્લામાં તમાકુ નિયંત્રણની કામગીરીનું મોનિટરિંગ કરવા માટે જિલ્લા કક્ષાએ કલેક્ટરની અધ્યક્ષતામાં, સ્ટીઅરીંગ કમિટીની રચના કરવામાં આવી છે. જિલ્લાઓમાં છેલ્લા બે વર્ષમાં આ કમિટીની કુલ-૧૩૩ બેઠકો યોજવામાં આવી છે અને તમાકુ નિયંત્રણ અધિનિયમનું સઘન મોનિટરિંગ કરવામાં આવ્યું છે.
- શાળામાં ભણતા બાળકોમાં નાનપણથી જ તમાકુના ઉપયોગથી થતા નુકશાન અને બીમારીઓ વિશે જાગૃતિ આવે તે માટે રાષ્ટ્રીય તમાકુ નિયંત્રણ કાર્યક્રમ હેઠળ જિલ્લાઓની જુદી જુદી શાળાઓમાં જાગૃતિ કાર્યક્રમો કરી કુલ-૮,૬૨,૦૦૦ જેટલા બાળકોને તમાકુથી થતા નુકશાન વિશે શિક્ષણ આપી આવનારી પેઢીને તંદુરસ્ત બનાવવા પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે.
- તમાકુથી થતા નુકશાન વિશે લોકજાગૃતિ આવે તે માટે જિલ્લાઓમાં સમયાંતરે પેમ્ફલેટ, બ્રોશર, પોસ્ટર, હોર્ડિંગ, વોલ પેઇન્ટીંગ વગેરે મારફતે આઈ.ઈ.સી. ની કામગીરી કરવામાં આવે છે.
- રાષ્ટ્રીય તમાકુ નિયંત્રણ કાર્યક્રમ હેઠળના જિલ્લાઓમાં કુલ-૧૭ ટોબેકો સીસેશન સેન્ટર કાર્યરત કરવામાં આવ્યા છે, જેમાં વ્યક્તિઓને તમાકુનું વ્યસન છોડવા માટે સહાય કરવામાં આવે છે.
- રાજ્યના કૃષિ વિભાગના સહયોગથી લગભગ ૧૦૦૦ હેક્ટર જમીનમાં તમાકુનું વાવેતર બંધ કરાવવામાં સફળતા મળી છે અને ૫૮૦ ખેડૂતોને અન્ય પાકોનું વાવેતર કરવા માટે સમજાવવામાં આવ્યા છે.
- તમાકુ નિયંત્રણ અધિનિયમ-૨૦૦૩ ના ભંગ બદલ ઓક્ટોબર-૨૦૦૮ થી મે-૨૦૧૮ સુધીમાં કુલ-૩,૩૧,૪૫૭ વ્યક્તિઓને ₹ ૨,૭૪,૫૩,૮૬૩ નો દંડ કરવામાં આવ્યા છે.

અર્બન હેલ્થ

નેશનલ અર્બન હેલ્થ મિશન (NUHM) :-

- ભારત સરકાર દ્વારા નેશનલ અર્બન હેલ્થ મિશનનો અમલ થતાં ગુજરાત અર્બન હેલ્થ પ્રોજેક્ટના ૧૯૮ અર્બન પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રો પૈકી ૫૦ હજારથી વધુ વસ્તી ધરાવતા શહેરોમાં જ્યાં ગુજરાત અર્બન હેલ્થ પ્રોજેક્ટ ચાલુ હતો તેવા ૯૮ અર્બન પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રોનો NUHM માં સમાવિષ્ટ કરવામાં આવ્યા.
- ૫૦ હજારથી ઓછી વસ્તી ધરાવતા શહેરોમાં ગુજરાત અર્બન હેલ્થ પ્રોજેક્ટ હેઠળના ૧૦૦ અર્બન પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રો પૈકી ૩૫ અર્બન પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રોને સ્વતંત્ર ચાલુ રાખવામાં આવ્યા છે, ૩૯ અર્બન પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રોને CHC માં રી-લોકેટ કરવામાં આવ્યા છે તથા ૨૬ અર્બન પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રોને ગ્રામ્યની પ્રાથમિક આરોગ્યની સેવાઓ આપતી સંસ્થાઓ ઉપલબ્ધ હોવાને કારણે સ્થગિત કરવામાં આવ્યા છે.

નેશનલ અર્બન હેલ્થ મિશન (NUHM) ની રૂપ રેખા :-

નેશનલ હેલ્થ મિશનના નેજા હેઠળ શહેરી લોકલ બોડી (સ્થાનિક સંસ્થાઓ) ના સક્રિય સહયોગથી શહેરી વસ્તીને (શહેરી ગરીબો, નબળા અને પછાત શહેરી ગરીબોને) ગુણવત્તા સભર આરોગ્યની સેવાઓ પૂરી પાડવા સાથે નેશનલ અર્બન હેલ્થ મિશન (NUHM)ની રચના કરવામાં આવી છે.

૫૦,૦૦૦ થી વધુ વસ્તીવાળા શહેરોને NUHM અંતર્ગત અને ૫૦,૦૦૦ થી ઓછી વસ્તીવાળા શહેરોને નેશનલ રૂરલ હેલ્થ મિશન (NRHM) અંતર્ગત આવરી લેવામાં આવ્યા છે.

નેશનલ અર્બન હેલ્થ મિશન અંતર્ગત રાજ્યના ૫૦ હજારથી વધુ વસ્તીવાળી નગરપાલિકા અને મહાનગરપાલિકા મળીને કુલ ૬૮ શહેરોને આવરી લેવાયા છે.

નેશનલ અર્બન હેલ્થ મિશનનો ધ્યેય :-

- શહેરી ગરીબો તથા પછાત વર્ગના લોકોના આરોગ્યની સુધારણા કરવી.
- જાહેર આરોગ્યના માળખાને પુનઃઆકાર આપી ભાગીદારીથી એક સમાન ગુણવત્તાસભર આરોગ્ય સેવાઓ આપવી.
- જન સમુદાયનું સશક્તિકરણ કરવું અને અર્બન લોકલ બોડીનો સક્રિય સહકાર મેળવવો.

હેતુ :-

નેશનલ અર્બન હેલ્થ મિશનનો મુખ્ય હેતુ શહેરી વસ્તી, ખાસ કરીને શહેરી ગરીબો અને સમાજનાં અન્ય પછાત વર્ગો જેવા કે ઘર વિહોણા, કચરા ઉઠાવનાર, ભિખારીઓ, કુલી, સેક્સ વર્કરો, હાથ લારીવાળા, બાંધકામ કરતા મજૂરો, ઈંટ ભઠ્ઠાના કારીગરો, થોડા સમય માટે સ્થળાંતર કરનાર વ્યક્તિઓને ગુણવત્તા સભર એક સમાન આરોગ્યની સેવાઓ, શહેરી લોકલ બોડીના સહયોગથી પહોંચાડવાનો છે.

U-PHC તથા U-CHC ની વિગત :-

સંસ્થાઓ	સંખ્યા
શહેરી પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રો (U-PHC)	૩૧૮
શહેરી સામૂહિક આરોગ્ય કેન્દ્રો (U-CHC)	૧૪

U-PHC દ્વારા અપાતી સેવાઓ:-

૧. ઉપચારક સેવાઓ :

- ઓ.પી.ડી.,
- બેઝિક લેબોરેટરી તપાસ,

૨. માતૃબાળ કલ્યાણ સેવાઓ :

- સગર્ભાની નોંધણી, સગર્ભાની ૪ તપાસ
- પોસ્ટ નેટલ તપાસ
- મમતા દિવસ/રસીકરણ સેશન
- આઉટરીચ કેમ્પ, કાઉન્સેલીંગ અને રેફરલ
- રાષ્ટ્રીય આરોગ્ય કાર્યક્રમોની તમામ JSY,KPSY, બાળસખા, ચિરંજીવી, દીકરી યોજના વગેરે...
- પોષણ સંબંધિત સેવાઓ

૩. કુટુંબ કલ્યાણ સેવાઓ :

- ઓપરેશન, કોપર-ટી, ઓરલ પીલ્સ અને કોન્ડોમ વહેંચણી...
- કાઉન્સેલીંગ સેવાઓ તથા ફોલોઅપ

૪. રોગ અટકાયતી સેવાઓ :

- ટી.બી., લેપ્રસી, શાળા આરોગ્ય, IDSP, NCD, NVBDCP વગેરે.

રાષ્ટ્રીય વાહક જન્ય રોગ નિયંત્રણ કાર્યક્રમ

રાષ્ટ્રીય વાહકજન્ય રોગ નિયંત્રણ કાર્યક્રમ એ અંશતઃ કેન્દ્ર પુરસ્કૃત યોજના છે.

રાષ્ટ્રીય વાહકજન્ય રોગ નિયંત્રણ કાર્યક્રમ રાષ્ટ્રીય આરોગ્ય મિશન અંતર્ગત અમલ કરવામાં આવતો એક અગત્યનો રાષ્ટ્રીય કાર્યક્રમ છે. સને ૨૦૦૪ થી આ કાર્યક્રમ ગુજરાત રાજ્યમાં અમલમાં છે. આ કાર્યક્રમ અંતર્ગત મેલેરિયા, ડેન્ગ્યુ અને ચિકનગુનિયા રોગના નિયંત્રણ અને અટકાયત માટેનાં પગલાઓ તેમજ ફાઈલેરિયાસીસના ઉન્મુલન માટેની પ્રવૃત્તિઓનો અમલ કરવામાં આવે છે.

કાર્યક્રમનો ધ્યેય :-

- વર્ષ ૨૦૨૨ સુધીમાં ગુજરાત રાજ્યને મેલેરિયા મુક્ત કરવું.
- મેલેરિયાથી થતાં મરણ અટકાવવા.
- ડેન્ગ્યુ અને ચિકનગુનિયા કેસોથી થતા માંદગીના પ્રમાણમાં ૫૦ ટકા સુધીનો ઘટાડો લાવવો.
- વર્ષ ૨૦૨૦ સુધીમાં ફાઈલેરિયા રોગનું નિર્મૂલન.

અસરકારક આયોજન :-

- સરકારના પ્રયત્નો અંતર્ગત રોગ સર્વેક્ષણ નિદાન અને ત્વરીત સારવાર તથા સંકલિત વાહક નિયંત્રણ પગલાંઓને અગ્રિમતા આપવામાં આવે છે.
- આરોગ્ય શિક્ષણ અને લોક ભાગીદારી.
- વાહક જન્ય રોગ નિયંત્રણ કાર્યક્રમ અંગેના સંશોધન.

મેલેરિયા

ભારત સરકાર દ્વારા ૨૦૩૦માં મેલેરિયા નિર્મૂલન કરવાનો ધ્યેય નિર્ધારિત કરેલો છે, પરંતુ ગુજરાત સરકારે ૨૦૨૨ દરમિયાન મેલેરિયા નિર્મૂલન કરવાના ધ્યેય અન્વયે હાંસલ કરેલ સિધ્ધિ.

WHOના અહેવાલ મુજબ મેલેરિયાના સૌથી વધુ કેસો નોંધાવતા ૧૧ દેશોમાં ઘટાડો નોંધાયેલો છે. જેમાં ભારત દેશ પ્રથમ ક્રમ પર આવે છે. ગુજરાત રાજ્યમાં વર્ષ ૨૦૧૧ થી સતત ઘટાડો નોંધાયેલો છે તેમજ એન્યુઅલ પેરેસાઈટીક ઈન્સીડન્સ (૧૦૦૦ની વસ્તીએ મેલેરિયાનું પ્રમાણ) માં પણ સતત ઘટાડો નોંધાયેલો છે.

રાજ્યમાં વર્ષ ૨૦૧૩ થી ૨૦૧૮ દરમિયાન વર્ષ ૨૦૧૬ને બાદ કરતા મેલેરિયાના પ્રમાણમાં નોંધપાત્ર ઘટાડો નોંધાયો છે. મે ૨૦૧૯ સુધીમાં ગત વર્ષની સરખામણીએ મેલેરિયાના કેસોમાં

૫૪.૭૬ ટકાનો ઘટાડો જોવા મળ્યો છે. વર્ષ ૨૦૦૪ માં વાર્ષિક પેરેસાઈટ દર ૪.૪ હતો જે ઘટીને માર્ચ ૨૦૧૯ સુધીમાં ૦.૦૩ નોંધાયો છે.

છેલ્લા ત્રણ વર્ષથી ૧૮% જેટલા વસ્તીના લોહીના નમૂના મેલેરિયાના નિદાન માટે એકત્ર કરવામાં પણ રાજ્ય સફળ થયું છે. વર્ષ ૨૦૧૦માં રાજ્યની કુલ વસ્તીના ૧૮.૧૦% લોકોને આવરી લેવામાં આવ્યા જે વધીને વર્ષ ૨૦૧૮ માં ૨૩.૨૬% સુધી આવરી લેવામાં છે. ગુજરાત રાજ્યમાં ૧૦૪ ફિવર હેલ્પલાઈન દ્વારા દર્દીઓને સારવાર આપવામાં આવે છે.

વાહક ઉત્પત્તિ અટકાયત/નિયંત્રણ પગલાઓ અને અઠવાડિક પોરાનાશક કામગીરી

રાજ્યમાં દરેક પ્રા.આ.કેન્દ્રમાં અઠવાડિયે એક દિવસ પોરાનાશક કામગીરી માટે મ.પ.હે.વ, આશા તથા મેલેરિયા માટે વધુ સંવેદનશીલ વિસ્તારોમાં વેક્ટર કંટ્રોલ ટીમો દ્વારા અઠવાડિક પોરાનાશક કામગીરી હાથ ધરવામાં આવે છે.

જંતુનાશક દવાનો છંટકાવ

ભારત સરકારશ્રીની મેલેરિયા એલિમીનેશનની ગાઈડ લાઈન મુજબ જે તે ગામની છેલ્લા ત્રણ વર્ષની મેલેરિયાની પરિસ્થિતિને ધ્યાને લઈ જંતુનાશક દવાનો છંટકાવ કરવામાં આવે છે. છેલ્લા ત્રણ વર્ષમાં છંટકાવ હેઠળ આવરી લેવાયેલી વસ્તી.

વર્ષ	લક્ષિત ગામ	લક્ષિત વસ્તી	આવરેલ ગામો	વસ્તી.
૨૦૧૬	૧૬૪૭	૩૧૮૬૦૬૫	૧૬૭૪	૩૨૦૪૨૪૪
૨૦૧૭	૧૧૪૫	૨૦૨૯૭૩૫	૧૧૧૭	૨૦૮૨૧૭૯
૨૦૧૮	૨૧૨૧	૪૦૪૮૮૮૫	૨૨૨૨	૪૦૩૦૧૨૧

લોંગ લાસ્ટિંગ ઇમ્પ્રીગ્નેટેડ નેટ (જંતુનાશક દવા યુક્ત મચ્છરદાની) નો ઉપયોગ

ભારત સરકારશ્રીની માર્ગદર્શિકા મુજબ જે તે ગામની અગાઉના વર્ષની મેલેરિયાની પરિસ્થિતિ ધ્યાને લઈ લોંગ લાસ્ટિંગ ઇમ્પ્રીગ્નેટેડ નેટનું વિતરણ કરવામાં આવે છે વર્ષ વાર વિતરણ કરેલ મચ્છરદાનીની વિગત નીચે મુજબ છે.

વર્ષ	વિતરણ કરેલ મચ્છરદાની (લાખમાં)
૨૦૧૬	૨
૨૦૧૭	૭.૮૩
૨૦૧૮	૩.૫૧

વર્ષ ૨૦૧૮માં જંતુનાશક દવા છંટકાવ અંતર્ગત આવરેલ ૪૦.૩ લાખ વસ્તી ઉપરાંત ૩૩.૩૫ લાખ વસ્તીને લોંગ લાસ્ટિંગ ઇમ્પ્રીગ્નેટેડ નેટ હેઠળ આવરી લેવામાં આવી છે.

ડેન્ગ્યુ અને ચિકુનગુનિયા

રાજ્યની તમામ સરકારી અને મ્યુનિસિપલ મેડિકલ કોલેજોમાં ડેન્ગ્યુ અને ચિકુનગુનિયાના નિદાન માટે ૩૬ નિદાન કેન્દ્રો કાર્યરત છે. રાજ્યના મોટાભાગના જિલ્લાઓમાં ડેન્ગ્યુના કેસો જોવા મળે છે. પરંતુ તે પૈકી મહત્તમ કેસો શહેરી વિસ્તારોમાં જોવા મળે છે. ગત વર્ષની સરખામણીએ મે ૨૦૧૯ માં ડેન્ગ્યુ કેસોમાં ૩૧.૩% નો ઘટાડો નોંધાયો છે.

ફાઈલેરીયા

રાજ્યમાં ફાઈલેરીયાનો રોગ સૌરાષ્ટ્ર અને દક્ષિણ ગુજરાતના દરિયા કાંઠાના વિસ્તારોમાં જોવા મળે છે. આ જિલ્લાઓમાં ફાઈલેરીયા રોગ ઉન્મૂલન કરવાના પ્રયત્નોના ભાગ રૂપે સામૂહિક દવા વિતરણ કામગીરી હાથ ધરવામાં આવે છે.

આ કામગીરીના પરિણામ સ્વરૂપ તાપી સિવાયના તમામ જિલ્લાઓ અને મહાનગરપાલિકાઓમાં ફાઈલેરિયાનું પ્રમાણ નિમ્ન સ્તરે પહોંચાડવામાં સફળતા પ્રાપ્ત થઈ છે.

ફાઈલેરિયા રોગના કારણે શરીરના જુદા જુદા અંગોમાં તેની બીમારીની અસર થઈ હોય તેવા દર્દીઓને તેઓ પોતાના ઘરે સ્વકાળજી રાખી શકે તે માટેની જાણકારી અને કિટ ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવે છે. જે દર્દીઓને ઓપરેશનની જરૂર હોય તેમને વિના મૂલ્યે આ સેવા ઉપલબ્ધ કરવામાં આવે છે.

કુપોષણ મુક્ત ગુજરાત મહાઅભિયાન

રાજ્યની મહિલાઓ, તરૂણીઓ અને બાળકોમાં કુપોષણને લીધે થતી માંદગી એ ગંભીર બીમારીઓનું મુખ્ય કારણ બની રહે છે. કુપોષણ મુક્ત ગુજરાત મહાઅભિયાન અંતર્ગત રાજ્યના પાંચ વર્ષથી ઓછી ઉંમરના બાળકોનું પોષણના વિવિધ માપદંડો અનુસાર સ્ક્રીનિંગ કરવામાં આવે છે. આ સ્ક્રીનિંગ દરમિયાન મળી આવેલા અતિ ગંભીર કુપોષિત બાળકો પૈકી તબીબી સમસ્યાવાળા અને ભૂખ પરિક્ષણમાં નાપાસ થયા હોય તેવા બાળકોને વધુ તબીબી તપાસ, સારવાર અને પુનર્વસન માટે નજીકની આરોગ્ય સુવિધામાં કાર્યરત જાહેર આરોગ્ય સંસ્થાઓમાં ૩૦ બાલ સંજીવની કેન્દ્ર અને ૨૭૦ કુપોષિત બાળ સારવાર કેન્દ્ર કાર્યરત છે. અતિગંભીર કુપોષિત બાળકો કે જેમાં કોઈ તબીબી સમસ્યા ન હોય અને ભૂખ પરિક્ષણમાં પાસ થયેલા હોય તેઓને સામુદાયિક સ્તરે સારવાર, સંભાળ અને પુનર્વસન અભિગમ અંતર્ગત તેઓને કુપોષણ મુક્ત કરવા માટે આંગણવાડી કક્ષાએ આશા દ્વારા થેરાપેટીક કોમ્પ્લીમેન્ટરી ફૂડ(TCF) ‘બાલ અમૃતમ’ આપવામાં આવે છે.

વર્ષ ૨૦૧૫-૧૬ દરમિયાન નેશનલ ફેમિલી હેલ્થ સર્વે — ૪ (NFHS-IV) દ્વારા હાથ ધરાયેલા સર્વેના અહેવાલ મુજબ રાજ્યના ૩૮.૦૫ ટકા બાળકોની ઉંમરના પ્રમાણમાં ઊંચાઈ ઓછી છે જ્યારે ૨૬.૦૪ ટકા બાળકોનું ઊંચાઈના પ્રમાણમાં વજન ઓછું છે. આથી રાજ્ય સરકારે કુપોષણ નાથવાની પ્રક્રિયાને પ્રાધાન્ય આપી રાજ્યના બાળકો અને માતાઓમાં કુપોષણનું સ્તર સુધારવા માટે વિશિષ્ટ પહેલ કરી છે.

- મમતા અભિયાન
- માઈક્રો ન્યુટ્રીયન્ટ પ્રોગ્રામ સ્ત્રીઓ અને બાળકોમાં એનીમિયા નિયંત્રણ કાર્યક્રમ (NIPI)
- વિટામીન-એ માટેના પૂરક ડોઝ ૫ વર્ષની વય સુધીના બાળકોને છ માસિક રાઉન્ડ દ્વારા આપવામાં આવે છે.
- નેશનલ ઓયોડીન ડેફિસિએન્સી ડીસઓર્ડર કંટ્રોલ પ્રોગ્રામ (NIDDCP) નેશનલ ડીવોર્મિંગ ડે(NDD) અંતર્ગત બાય એન્યુઅલી કૃમિ મુક્ત કરવાનો અને એનીમિયા અટકાવવાનો કાર્યક્રમ.
- નેશનલ પ્રોગ્રામ ફોર પ્રીવેન્શન એન્ડ કંટ્રોલ ઓફ ફ્લોરોસીસ (NPPCF)
- આ ઉપરાંત સરકાર દ્વારા ‘માનો અપ્રતિમ સ્નેહ’ એક સંકલ્પ ની શ્રેષ્ઠ વિભાવનાને રાજ્ય સરકાર પ્રોત્સાહન આપી રહી છે. જે અંતર્ગત માતાને ચોક્કસ પ્રવૃત્તિઓ માટે પ્રોત્સાહન આપવામાં આવે છે. જેમકે
 ૧. પ્રસૂતિ બાદ નવજાત શિશુને શક્ય તેટલું વહેલું સ્તનપાન
 ૨. બાળકને છ મહિના પૂરા થાય ત્યાં સુધી માત્ર સ્તનપાન
 ૩. છ મહિના બાદ સમયસર બાળકને પૂરક આહારની શરૂઆત
 ૪. બાળકને ૨ વર્ષની વય સુધી સ્તનપાન
- કુપોષણ મુક્ત ગુજરાત મહાઅભિયાનનો ચોથો તબક્કો તા.૧૫-૦૬-૨૦૧૮ થી ૩૦-૦૯-૨૦૧૮ દરમિયાન ઈ-મમતામાં નોંધાયેલા ૫૭.૪૮ લાખ બાળકોને પોષણના વિવિધ માપદંડો અનુસાર અલગ તારવવામાં આવ્યા હતા.
- સ્કીનીંગને અંતે ૩૪,૩૪૪ અતિગંભીર કુપોષિત (SAM) બાળકોને અલગ તારવી કુપોષણ મુક્ત કરવાના પ્રયત્નો હાથ ધરવામાં આવ્યા છે. રાજ્ય સરકારના માનવીય અને સંવેદનશીલ અભિગમ થકી રાજ્યમાં કુપોષણનું સ્તર ઘણા અંશે ઘટ્યું છે.
- વર્ષ ૨૦૧૮-૨૦ દરમિયાન ૧,૩૧,૧૫૧ અતિગંભીર કુપોષિત બાળકોને તારવીને ૨૧,૮૬૯ બાળકોને CMTC/NRC માં વધુ સારવાર માટે દાખલ કરવામાં આવ્યા.

રાજ્ય સરકારના આરોગ્યલક્ષી મહત્વપૂર્ણ નિર્ણયો

- કેન્દ્ર સરકાર તરફથી ગુજરાતને (રાજકોટ) એઈમ્સ હોસ્પિટલની ભેટ, આધુનિક ટેકનોલોજીયુક્ત સાધનો સહિત સ્પેશિયાલીસ્ટ અને સુપર સ્પેશિયાલીસ્ટ તજજ્ઞોની મદદથી રાજ્યના દર્દીઓને સઘન આધુનિક સારવાર, અંદાજે ₹ ૧૨૦૦ કરોડના ખર્ચે રાજકોટ નજીક ૩૦૦ એકરમાં અઘતન હોસ્પિટલ, મેડિકલ કોલેજ અને રિસર્ચ સેન્ટરનું નિર્માણ કરવામાં આવશે.
- માર્ગ અકસ્માતમાં ઘવાયેલા વ્યક્તિને ગોલ્ડન અવર્સ એટલે કે પ્રથમ ૪૮ કલાક દરમિયાન સરકારી કે ખાનગી હોસ્પિટલમાં ઝડપી સારવાર મળતા ઘવાયેલા વ્યક્તિનું મૃત્યુ નિવારી શકાય તે માટે દર્દી દીઠ ₹ ૫૦ હજારની મર્યાદામાં આર્થિક સહાય ચૂકવવાનો અતિ મહત્વનો સંવેદનશીલ નિર્ણય.
- દેશના નાગરિકોને અસરકારક, સસ્તી અને ઝડપી આરોગ્ય સેવાઓ આપવા વર્ષ ૨૦૨૨ સુધીમાં રાષ્ટ્રના ૧.૫૦ લાખ પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રોને વેલનેસ સેન્ટર બનાવવામાં આવશે. અત્યાર સુધીમાં દેશમાં ૧૫ હજાર પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રોને વેલનેસ સેન્ટર તરીકે પ્રસ્થાપિત કરવામાં આવ્યા છે.
- મુખ્યમંત્રી અમૃતમ અને મા વાત્સલ્ય યોજનાની આવક મર્યાદા વધારીને ૪ લાખ કરવામાં આવી, જેના પરિણામે રાજ્યના ૮૦ લાખ પરિવારોને આ યોજનાનો લાભ મળશે.

- મૂલ્ય નિયંત્રણ અંતર્ગત જીવન રક્ષક દવાઓની સંખ્યામાં બમણો વધારો કરાયો.
- નેશનલ ડી વોર્મિંગ ડે – બાળકોને ધ્યાનમાં રાખી વિશ્વનો સૌથી મોટો કૃમિનાશક કાર્યક્રમનું સઘન આયોજન.
- કિડનીની બીમારીથી પીડાતા દર્દીઓ માટે રાજ્ય સરકારનો સંવેદનશીલ નિર્ણય. રાજ્યમાં વધુ છ અઘતન ડાયાલિસિસ સેન્ટર શરૂ કરવાનો નિર્ણય.
- પ્રધાનમંત્રી જન આરોગ્ય યોજના અંતર્ગત લાભાર્થી પરિવારને ૫ લાખ સુધીની તમામ સારવાર, દવા વગેરે વિના મૂલ્યે આપવાનો નિર્ણય. ગુજરાતના ૨ કરોડ ૪૪ લાખ નાગરિકો આ યોજના હેઠળ આવરી લેવામાં આવ્યા છે.
- અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન દ્વારા અઘતન સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ હોસ્પિટલનું ₹ ૭૫૦ કરોડના ખર્ચે નિર્માણ. આ હોસ્પિટલમાં તમામ પ્રકારની સ્પેશિયાલિટી અને સુપર સ્પેશિયાલિટી સારવાર.
- ઓરી/અછબડા અને રૂબેલા જેવા રોગોથી સુરક્ષિત કરવા M.R. રસી આપવાની રાજ્યવ્યાપી ઝુંબેશ અંતર્ગત ૧ કરોડ ૪૫ લાખથી વધુ બાળકોને વિના મૂલ્યે રસી આપવામાં આવી.
- દર્દીઓને વાજબી કિંમતે ગુણવત્તાયુક્ત દવાઓ સરળતાથી પ્રાપ્ત થાય તે માટે ૫૦૦ થી વધુ જેનેરિક દવાઓના સ્ટોર્સ રાજ્યભરમાં કાર્યરત, જેનો પ્રત્યક્ષ લાભ દર્દીઓને મળી રહ્યો છે.
- રાજ્યના ગ્રામીણ અને છેક છેવાડાના વિસ્તારોમાં રહેતા ગરીબ અને પછાત દર્દીઓ સુધી સ્પેશિયાલિટી અને સુપર સ્પેશિયાલિટી આરોગ્ય સેવાઓ ઉપલબ્ધ કરાવવા રાજ્ય સરકારનો આરોગ્યલક્ષી નિર્ણય. રેડીએશન ઓન્કોલોજી, કાર્ડિયોલોજી, કાર્ડિયોથોરેસીક સર્જરી, ન્યુરોલોજી, ન્યુરો સર્જરી, પ્લાસ્ટિક સર્જરી, મેડિકલ ગેસ્ટ્રોલોજી, સર્જિકલ ગેસ્ટ્રોએન્ટ્રોલોજી, સ્પાઈન સર્જરી અને નિયોનેટોલોજી જેવી અઘતન સારવાર લોકોને મળતી થશે.
- રાજ્યની મેડિકલ કોલેજોને પોસ્ટમોર્ટમ માટે મંજૂરી આપવાનો નિર્ણય.

પ્રકાશક: માહિતી નિયામક, ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર.
પ્રોસેસિંગ અને મુદ્રણ: સરકારી ફોટો લીથો પ્રેસ, અમદાવાદ